KRČKI KALENDAR 1941

ZAGREB 1941

IZDAJE DRUŠTVO KRČKIH HRVATA U ZAGREBU

22 166

KRČKI KALENDAR 1941

stoji 12·— din.

a za seljake i đake 6·— din.

Narudžbe i novčane doznake za kalendar šalju se na adresu:

ING. ROKO BRAUT

ZAGREB, KRAJIŠKA UL. BR. 20

Snimaj sa proizvodima

Agfa

aparati
filmovi
ploče
papiri
pribor

raširen po cijelom svijetu
priznati u svim mjerodavnim krugovima

KRČKI KALENDAR 1941

ZAGREB 1941

IZDAJE DRUŠTVO KRČKIH HRVATA U ZAGREBU

Tisak Zaklade tiskare Narodnih Novina, Zagreb, Frankopanska 26

GODIŠTE IV.

Što treba znati o godini 1941.

Godina 1941, je prosta godina s 365 dana.

GODIŠNJE DOBI

Proljeće počinje 21. ožujka u 1 sat 21 minutu noću.
Ljeto počinje 21. lipnja u 8 sati 33 minute uveče.
Jesen počinje 23. rujna u 11 sati 33 minute prije podne.
Zima počinje 22. prosinca u 6 sati 44 minute ujutro.

KVATERNI POSTOVI

Za *rimokatolike: 5.*, 7. i 8. ožujka, 4., 6. i 7. lipnja, 17, 19. i 20. rujna te 17., 19. i 20. prosinca.

Kakvo bi moglo biti vrijeme?

Po promjeni mjeseca.t. j. kad nastane prvak ili uštap ili trećak ili mlad, može se nagađati kakvo će biti vrijeme, i to ovako:

Od 15. travnja do 16 listopada	Ako nastane mjena mjeseca u ove sate	Od 17. listopada do 14. travnja
lijepo	od 24—2	hladno, ako ne puše jugozapadnjak
kiša	od 2—6	snijeg i vjetar
promjenljivo	od 6-10	kiša, ako puše sjeverozapadnjak snijeg, ako puše istočnjak
jaka kiša	od 10—12	hladno i hladan vjetar
jaka kiša	od 12—14	snijeg i kiša
lijepo	od 14—18 i od 22-24	lijepo
lijepo ako puše sjevernjak ili zapadnjak, kiša.ako puše južnjak iIi jugozapadnjak	od 18-22	kiša i snijeg, ako puše južnjak ili zapadnjak

SIJEČANJ --- (PROSINAC)

Dani		Rimokatolici
Srijeda	1	Novo ljeto, Obr. Isus.
Četvrtak	2	Makarije
Petak	3	Genoveva
Subota	4	Dafroza muč.
Nedjelja	**5**	**Ime Isusovo Telesfor**
Ponedj.	6	Sv. Tri Kralja (Bog.)
Utorak	7	Lucijan muč.
Srijeda	8	Severin
Četvrtak	9	Julijun i Bazil
Petak	10	Nikanor đakon
Subota	11	Higin (Nevesin)
Nedjelja	**12**	**I.po Bog., *Sv. Obitelj***
Ponedj.	13	Leoncije b., Bogomir
Utorak	14	Hilarije b. Fel. (Srećko)
Srijeda	15	Pavao pust. Mavar
Četvrtak	16	Marcel papa, Oton m.
Petak	17	Antun pustinjak, opat
Subota	18	Stol.sv.P.u R., Priska
Nedjelja	**19**	**2. po B., Marije Kanut**
Ponedj.	20	Fabijan iSebastijan m
Utorak	21	Agneza, Meinard
Srijeda	22	Vincencije i Anastazije
Četvrtak	23	Zar. BDM., Rajmundo
Petak	24	Timotej biskup i muć.
Subota	25	Obraćenje sv. Pavla
Nedjelja	**26**	**3. po Bog, Polikarp b.m**
Ponedj.	27	Ivan Zlatousti b.
Utorak	28	Petar Nol., Flavijan
Srijeda	29	Franjo Sal. b. Sulpicij
Četvrtak	30	Martina dj. i m. Hiac
Petak	31	Iva Bosko, Gemin. b.

Voćnjak: Škropi voćke carbolinejom. Očisti sve što je staro, suho, gnjilo i bolesno. Škropi sa 5% galicom protiv bolesti. Pobijeli voćke vapnom. Posadi, ako to još nisi izvršio. Okopaj voćke i pognoji. Odreži cjepove i spremi u pijesak za cijepanje u proljeće.

Maslinik: Očisti sve gnjilo sa stabla (coka). Otstrani koru i namaži vapnom. Prekopaj svu zemlju u ravan i pognoji domaćim gnojem, takto da ne gnojiš uz panj, nego u širini grana. Na 1 m^2 daj 2—3 kg gnoja domaćeg ili 3—5 deka umjetnog gnoja »Herkulesa« ili kalijeve soli.

Vinograd: Obreži, ako nije prevelika studen. Očisti staru koru. Dobro je da protiv »ruzine« i drugih bolesti namažeš vannom, zelenom galicom ili 1% sumpornom kiselinom.

Gnoji vinograd domaćim ili umjetnim gnojem. Prekopaj zemlju sada, a ne na proljeće, ako nisi to u jesen napravio. Otstrani iz vinograda »rožje« i spali ga.

Konoba: Pretoči bijelo vino, a ne zaboravi nadoliti sve bačve koje si već pretočio. Bačve koje su prazne, sumporaj bar 1 put. Kad nastupi studen, zatvaraj dobro vrata i prozore, jer toplina mora biti oko 12° C.

Oranice i vrtovi: Pripremaj sve što je potrebno za sadnju krumpira i ostalog ranog povrća. Pognoji zemlju.

Pčelinjak: Pazi da li se pčele čiste i da li je jednaki šum u košnici. — Pazi da li imadu dovoljno hrane i vode. Dodaj im vodu i med. Ako je jako sunce, zasjeni južnu stranu pčelinjaka da se pčele ne bude prerano.

MJESEČEVE MIJENE

P r v a k 5. siječnja u 2 sata 40 minuta popodne.
U š t a p 13. siječnja u 12 sati 4 minute popodne.
T r e ć a k 20. siječnja u 11 sati 1 minutu prije podne.
M l a đ 27. siječnja u 12 sati 3 minute popodne.

VELJAČA — (SIČANJ)

Dani		Rimokatolici
Subota	1	Ignacije b. i muč.
Nedjelja	**2**	**4. po B., *Svijećnica***
Ponedj.	3	Blaž b. i muč. (Vlaho)
Utorak	4	Andrija Kors.
Srijeda	5	Agata, Izidor
Četvrtak	6	Tito b., Doroteja
Petak	7	Romuald opat
Subota	8	Ivan Matski, Honorat
Nedjelja	**9**	**Sedamdesetnica, Ap.**
Ponedj.	10	Skolastika, Silvan
Utorak	11	Ukaz. Gospe Lurd
Srijeda	12	7 utemelj., Damjan
Četvrtak	13	Katarina R., Fuska
Petak	14	Valentin mč.(Zdravko)
Subota	15	Faustin i Jov. (Vitomir)
Nedjelja	**16**	**Šezdesetnica Julijana**
Ponedj.	17	Konstancija, Donat
Utorak	18	Bernardica dj. Sim. b.
Srijeda	19	Konrad Gabin mč
Četvrtak	20	Eleuterije b. i m.
Petak	21	Eleonora, Irena dj.
Subota	22	Stol. sv. P. u Antiohiji
Nedjelja	**23**	**Pedesetnica, P., Dam.**
Ponedj.	24	Matija Apostol
Utorak	25	Viktorin Valpurga
Srijeda	26	*Pepelnica,* Aleksandar
Četvrtak	27	Gabrijel od Ž. G., L.
Petak	28	Roman opat

Voćnjak: Nastavi čišćenjem voćaka. Završi kop i gnojenje. Poškropi ih opet galicom. Priveži mlade voćke i promijeni im kolce. Možeš još i saditi.

Maslinik: Očišćene dijelove zamaži katranom. Dalje gnoji i kopaj. Možeš gnojiti kao i u siječnju.

Vinograd: Posadi žilavice. Sad ti je zadnje vrijeme za obrezivanje. Kod toga nastoj da, mladi vinograd režeš ranije da ti bolje raste, a stari kasnije da bolje rodi. Možeš još gnojiti. Popravi kolce, žicu i veži »pušćenice« na taj način, da je svineš preko napravljenog reza — vodoravno. Kolac prije namještenja dobro opali ili namazi katranom ili karbolinejem da ti ne sagnjije.

Konoba: Redovito nadolijevaj bačve svakih 15 dana da ti se vino ne pokvari. Prazno suđe i ono koje nije posve puno sumporaj i dobro začepi.

Oranice i vrtovi: Pripremi povrće za sjetvu. Kupi sjeme. Sij rajčice na toplo mjesto ili u sanduke koje treba noću prenositi u kuću. Posij grašak (biž), špinat i mrkvu na prosto. Pripremi krumpir za rani uzgoj i to na taj način da ga u sanducima izlažeš po toplom danu vani, a po noći spremaj na toplo.

Pripremi za sjetvu jarine. Sij lucernu (seno).

Pčelinjak: Pregledaj kako matica leže zalegu. Kontroliraj da li imadu dovoljno hrane.

MJESEČEVE MIJENE

P r v a k 4. veljače u 12 sati 42 minute popodne.
U š t a p 12. veljače u 1 sat 26 minuta noću.
T r e ć a k 18. veljače u 7 sati 7 minuta uveče.
M l a đ 26. veljače u 4 sata 2 minute ujutro.

OŽUJAK — (MARAČ)

Dani		Rimokatolici
Subota	1	Albin b.
Nedjelja	**2**	**1.n. kor. Čista, Slmpl.**
Ponedj.	3	Kunigunda di., Marin
Utorak	4	Kazimir, Budimir
Srijeda	5	Eusebije (Kvatri)
Četvrtak	6	Perpetua i Felicita
Petak	7	Toma Akvinski(Kvat.)
Subota	8	Ivan od Boga (Kvatri)
Nedjelja	**9**	**2. n. kor.Pačista.Fra.**
Ponedj.	10	40 mučenika
Utorak	11	Herakliie, Eulogije
Srijeda	12	Grgur Veliki papa
Četvrtak	13	Rozalija (Ruža)
Petak	14	Matilda
Subota	15	Longin m. (Zarko)
Nedjelja	**16**	**3. n. kor., Bezim., Her.**
Ponedj.	17	Patricije (Patrik) b.
Utorak	18	Ćiril Jer., Eduard
Srijeda	19	Josip zar. BDM.
Četvrtak	20	Niketa
Petak	21	Benedlkt opat
Subota	22	Oktavijan mč,
Nedjelja	**23**	**4. n. kor. Sred., Oton**
Ponedj.	24	Gabrijel arkanđeo
Utorak	25	*Blagovijest*
Srijeda	26	Emanuel
Četvrtak	27	Ivan Damasc , Rupert
Petak	28	Ivan Kapistran
Subota	29	Eustazij, Jona
Nedjelja	**30**	**Gluha, Kvirin, Viktor**
Ponedj.	31	Amos prorok, Balbina

kvu, peršin, zelen. Sij sve jarine i pripremi za kukuruz. Zemlju pognoji i preori bar 14 dana prije sjetve.

Voćnjak: Ponovi bijeljenje stabala i kolaca. Škropi sa 2% galicom i »sumporo-vapnenom juhom«, koju napraviš iz 80 deka sumpora i 1,40 kg živoga vapna sa 10 1 vode. To kuhaš 45 minuta i od toga uzmeš 5 lit na 100 1 vode.

Kljaštri sve suvišne zdrave dijelove. Na mladim voćkama odreži trećinu onih mladica koje prebujno rastu i gledaj da su sve u istoj visini, a vrh da ostane malo dulji. Zapamti: što sad možeš učini nožićem, jer poslije treba sjekira ili pila! I smokve pročisti!

Maslinik: Sad odreži sve zelene i preguste grane koje se križaju, te koje čine hlad u sredini, zatim one koje su stare. Sve grančice koje imaju škuljave članke ili su samo požutjele od maslinovog potkornjaka »Biše« — odmah reži i na mjestu spali. Ostruži koru i spali je. Ako možeš, pobijeli stablo!

Vinograd: Veži lozu, ako još nisi, priskrbi sumpor i galicu za april. Možeš gnojiti i umjetnim gnojem. Na svaki m^2 metni 3—5 deka smjese od Superfosfata i kaljeve sofi ili samoga »Herkulesa«.

Oranice i vrtovi: Sadi krumpir malo dublje i pokrij ga gnojem ili lišćem »šumom«. Sij biž, kupus, kelj, bres-

Pčelinjak: Kontroliraj donos vode i meda te množinu roja, a da se ne bi prerano rojili, proširi leglo.

MJESEČEVE MIJENE

P r v a k 6. ožujka u 8 sati 43 minute ujutro.
U š t a p 13. ožujka u 12 sati 47 minuta popodne.
T r e ć a k 20. ožujka u 3 sata 51 minutu popodne.
M l a đ 27. ožujka u 9 sati 14 minuta naveče.

TRAVANJ — (APRILJ)

Dani		Rimokatolici
Utorak	1	Hugo b.
Srijeda	2	Franjo Paulski
Četvrtak	3	Rikard
Petak	4	7 Žal. BDM., Izidor
Subota	5	Vincencije Fer.
Nedjelja	**6**	**Cvjetna, Siksto, Cel.**
Ponedj.	7	Epifanij, Hegerij
Utorak	8	Dioniz b.Koncesa mč
Srijeda	9	Prohor, M. Kleofina
Četvrtak	10	Veliki četvrtak Ezek.
Petak	11	Veliki petak Leon 1 p.
Subota	12	Velika subota Julije p.
Nedjelja	**13**	**Uskrs Hermenegildo**
Ponedj.	14	*Uskr.pon.*, Justin m.
Utorak	15	Basilisa i Anastazija
Srijeda	16	Kalist, BernardicaS.
Četvrtak	17	Rudolf (Radojica), R.
Petak	18	Apolonij, Galdin b.
Subota	19	Krescencij, Timon
Nedjelja	**20**	**Bijela., nedj. Marcij.**
Ponedj.	21	Anselmo b
Utorak	22	Soter i Kajo
Srijeda	23	Juraj, Vojtjeh (Adal.)
Četvrtak	24	Fidelis mč.
Petak	25	Marko evanđelist
Subota	26	Klet i Marcelin
Nedjelja	**27**	**2. n. po Uskr. Ozan.K.**
Ponedj.	28	Pavao od Križa
Utorak	29	Petar mč., (Tvrtko)
Srijeda	30	*Zašt.sv. Josipa,* Kat. S.

možeš škropiti, ako toplina bude oko 18—26°C. Ako je pala kiša, ponovi škropljenje.

Oranice i vrtovi: Sadi kukuruz, krumpir pozni grah (fažol), tikve, rajčice na prosto, krastavce i sve os-

Voćnjak: Precijepi starije voćke i sve divljake što ih imaš. To ćeš učiniti onim cjepovima koje si još u siječnju spremio. Cijepi pod koru i dobro zamaži voskom za cijepljenje. (Napravi ga iz 1/3 borove smole, 1/3 kalofonije i 1/3 loja). Zalij voćke koje slabo rastu tekućim gnojem. Prije otvaranja pupova škropi sa 2% sumporovapnenom juhom ili sa 2% galicom. Sad ponovno prekopaj voćnjak. Obloži debla ljepivim pojasima da se ne penje svaka gamad na stablo. Pred cvatom škropi kofim arsenovim preparatom.

Maslinik: Prekopaj sada još jedanput. Ako je koja grančica požutjela, odreži je i spali. Prati razvoj moljca koji prelazi sa lista na resu. Ako je suša čuvaj vlagu plitkim kopanjem. Ne kopaj na »kupi«! Ne diraj više zemlju! Ne sij žito pod uljikom! Možeš zemlju napuniti samo onim što će u junu izići! Ona treba vlage!

Vinograd: Čim se pojave mladice, oguli sve što je na starom i višegodišnjem drvu. Tamo gdje su dvije mladice iz jednog pupa, otstrani jednu. Čim je mladica narasla 4—5 cm odmah sumporaj i škropi galicom od 1%. Sad trebaš malo sumpora i malo galice, a predusrest ćeš svaku bolest. Kad jedanput list postane bolestan, zaludu dalje škropiš. Svakih 20 dana

talo povrće. Kosi djetelinu prije nego procvate,a suši je polako da se list ne smrvi.

Pčelarstvo: Pazi na rojeve i združi slabice. Pregledaj matice.

MJESEČEVE MIJENE

P r v a k 5. travnja u 1 sat 12 minuta noću.
U š t a p 11. travnja u 10 sati 15 minuta noću.
T r e ć a k 18. travnja u 2 sata 3 minute popodne.
M l a đ 26. travnja u 2 sata 23 minute popodne.

SVIBANJ — (MAJ)

Dani		Rimokatolici	
Četvrtak	1	Filip i Jakov ap.	
Petak	2	Atanasije b.	
Subota	3	Našašće sv. Križa	
Nedjelja	**4**	**3. n. po Usk. Florijan**	
Ponedj.	5	Pijo V. papa	
Utorak	6	Ivan pred vr. Lat.	
Srijeda	7	Stanislav b., Dujam	
Četvrtak	8	Ukazanje sv. Mihovila	
Petak	9	Grgur Nazijanski	
Subota	10	Pren. sv. kuće na Trsat	
Nedjelja	**11**	**4. n. po Uskr., Franjo**	
Ponedj.	12	Pankracije	
Utorak	13	Servacije, Rob. Belar.	
Srijeda	14	Bonifacije mč.	
Četvrtak	15	Ivan Sal, Sofija	
Petak	16	Ivan Nepomuk, Ubald	
Subota	17	Paskal	
Nedjelja	**18**	**5. n. po Usk. Venanc.**	
Ponedj.	19	Petar Celestinp.	Prosni dani
Utorak	20	Bernardin Sijen.	
Srijeda	21	Feliks (Srećko)	
Četvrtak	22	Spasovo, Hel., Emil.	
Petak	23	Deziderij (Željko)	
Subota	24	Marija Poni., Ivana	
Nedjelja	**25**	**6. n. po Usk. Grgur VII**	
Ponedj.	26	Filip Nerij	
Utorak	27	Beda, Ivan	
Srijeda	28	Augustin b.	
Četvrtak	29	Magdalena, Maksim b.	
Petak	30	Ferdinand	
Subota	31	Angela dj., Petronila	

dovito — da budu bačve uvijek pune. Čep neka se moči u vinu, ali nemoj oko njega ništa namatati.

Oranice i vrtovi: Plijevi i okapaj redovito. Nemoj da se nikada napravi kora i da zemlja ispuca. Povrće zalijevaj gnojnicom.

Pčelinjak: Uredi rojeve.

Voćnjak: Ako koja mladica u krošnji prebujno raste, veži je vodoravno ili je odreži. Ako nalaziš uši, škropi sa 1 % duhanskog ekstrakta ili još bolje našim domaćim buhačem.

Uzmi 10 deka cvijeta od buhača, samelji ga i ostavi ga 1 mjesec dana u litri gorivog špirita. Tada pomiješaj to sa 100 l vode i 1 kg sapuna i škropi proti svima ušima (»medunu«), te iza cvatnje poškropi sa 2% galicom. Pregusto izrasle mladice oplijevi.

Maslinik: Sve grančice, koje nemaju rese, a starije su možeš otstraniti. Škropi prije cvatnje arsenovim otrovom — protiv najopasnijeg štetočinca — maslinovog moljca, onog koji zaprede cvijet u paučinu, zbog česa sve uljike popadaju u augustu na tla. Dobro je da zemlju plitko prekopaš.

Vinograd: Veži mladice da stoje što uspravravnije, jer ako je mladica ravna, stvara »pridruški« i tako slabi. Poškropi drugi put sa 2% galice. Kod pripremanja galice upotrijebi onaj »papir« (lakmus) koji ćeš dobiti u ljekarni. Ako papir pocrveni, dodaj još vapna, a ako posve poplavi, dodaj galice!

Prije cvatnje sumporaj za lijepa, tiha i sunčana vremena.

Konoba: Vino koje si drugi put pretočio u februaru, nadolijevaj re-

MJESEČEVE MIJENE

P r v a k 4. svibnja u 1 sat 49 minuta popodne.
U š t a p 11. svibnja u 6 sati 15 minuta ujutro.
T r e ć a k 18. svibnja u 2 sata 17 minuta noću.
M l a đ 26. svibnja u 6 sati 18 minuta ujutro.

LIPANJ — (PETROVSKI)

Dani		Rimokatolici
Nedjelja	**1**	**Duhovi, Gaudencije b.**
Ponedj.	2	*Duh. pon.*, Erazmo
Utorak	3	Klotilda
Srijeda	4	Kvirin b. zašt. Krka
Četvrtak	5	Bonifacije b.
Petak	6	Norberto (Kvatri)
Subota	7	Lukr., Robert, (Kvatri)
Nedjelja	**8**	**1. po D., Presv. Troj.**
Ponedj.	9	Primo i Felicijan
Utorak	10	Margarita Škot. kr.
Srijeda	11	Barnaba apostol
Četvrtak	12	Tijelovo (Brašan.)
Petak	13	Antun Padovanski
Subota	14	Bazilije Veliki
Nedjelja	**15**	**2. n. po Duh., Vid, mč.**
Ponedj.	16	Franjo Regis
Utorak	17	Adolf b., Rainerij
Srijeda	18	Efrem, Marko i Marcel
Četvrtak	19	Jul., Gervaz. i Protaz.
Petak	20	*Srce Isusovo,* Silverij
Subota	21	Alojzije Gonzaga
Nedjelja	**22**	**3. n. po D., Pavlin b.**
Ponedj.	23	Sidonija Albin mč.
Utorak	24	Ivan Krstitelj
Srijeda	25	Prosper, Vilim
Četvrtak	26	Ivan i Pavao mč. Paula
Petak	27	Ladislav kralj
Subota	28	Irenej b. i mč.
Nedjelja	**29**	**4.n. po D., Petar i Pav.**
Ponedj.	30	Spomen sv. Pavla ap.

Oranice i vrtovi: Okopavaj kukuruz, ali ga nije potreba nagrtati, jer nagrtanjem se gubi vlaga. Pokošeno »seno« oprezno suši u piramidama, jer će ti možda žega ispržiti list i to što najviše vrijedi otpast će.

Pčelinjak: Ako ima meda, vrcaj. Doneti pčele ljenčaruše.

Voćnjak: Veži sve mladice vodoravno. Brani se protiv ušiju. Male zametnute plodove poškropi kojim arsenovim preparatom (uranija-zelenilom i vapnom) da spriječiš crvljenje ploda i otpadanje. Gornjem preparatu dodaj i malo galice da spriječiš kovrčanje lišća i razne kraste. Dozrele trešnje pakuj propisno u male košarice po 1—2 kg i prodaj dok su svježe!

Maslinik: Najvažnije je doba cvatnje i iza nje 10 dana da zemlja bude čista, bez kore, prekopana da sačuva što više vlage. Kad je maslina velika kao zrno od kukuruza, možeš je škropiti protiv moljca. On sada ulazi u sjemenku kroz još mekanu košticu i tamo sve pojede te prouzroči padanje u augustu.

Vinograd: Uz škropljenje galicom dodaj 1% uranija zelenila protiv grozdovom moljcu. Ranim vrstama malo prorijedi lišće oko grozdova. Pazi na toplinu i vlagu jer sad peronospora najviše hara. Ako je toplina 26°C, a ujutro pada rosa, onda se peronospora razvije u 1 sat. Zaperke prikrati na jedan list ili ih sasvim odstrani. Pazi, nemoj rezati vrhove loze.

Konoba: Redovito nadolijevaj i sumporaj.

MJESEČEVE MIJENE

P r v a k 2. lipnja u 10 sati 5 minuta noću.
U š t a p 9. lipnja u 1 sat 34 minute popodne.
T r e ć a k 16. lipnja u 4 sata 45 minuta popodne.
M l a đ 24. lipnja u 8 sati 22 minute uveče.

SRPANJ — (MANDALENSKI)

Dani		Rimokatolici
Utorak	1	Presveta Krv Isusova
Srijeda	2	Pohod BI. Dj. Marije
Četvrtak	3	Leon II papa, Heliodor
Petak	4	Udalrik, Berta djev.
Subota	5	Ćiril i Metodije
Nedjelja	**6**	**5. n. po D., Izaija pr.**
Ponedj.	7	Vilibald b.
Utorak	8	Elizabeta ud., Kil. Edg.
Srijeda	9	Breko, b., Anatolija
Četvrtak	10	Amalija dj. (Ljubica)
Petak	11	Pijo I papa,
Subota	12	Mohor i Fort., Ivan G.
Nedjelja	**13**	**6. n. po D., Margarita**
Ponedj.	14	Bonaventura b.
Utorak	15	Henrik, Vladimir
Srijeda	16	Gospa od Karmela
Četvrtak	17	Aleksije (Branko)
Petak	18	Kamilo, Fridrik (M.)
Subota	19	Vinko P.,Aurelija(Z.)
Nedjelja	**20**	**7. n.po D., Jeron. Ilija**
Ponedj.	21	Danijel, Olga, Praks.
Utorak	22	Marija Magdalena
Srijeda	23	Apolinar b. i m.
Četvrtak	24	Kristina dj. i mč.
Petak	25	Jakov apostol
Subota	26	Ana mati BDM.
Nedjelja	**27**	**8. n. po Duh., Ljerka,**
Ponedj.	28	Inocent mč., Viktor
Utorak	29	Marta djev., Beatrica
Srijeda	30	Abdon i Senen mč.
Četvrtak	31	Ignacije L. (Vatrosl.)

Voćnjak: Zemlju pod voćkama plitko prekopaj. Mlade voćke zalij i okopaj, a oko stabala pokrij zemlju slamnatim gnojem da se čuva vlaga. Pregusto izrasle „mladice" otstrani. Ako koja grana u krošnji raste više od drugih skrati je. Uništavaj štetnike.

Maslinik: Ako je jaka suša, okopaj plitko pod stablima. Požutjele grane odreži i spali.

Vinograd: Dozrelo rano grožđe beri tek onda, kad je u njemu najmanje 14% sladora. Grozd drži za peteljku i oprezno škarama otstrani slabo nezrelo i gnjilo. Protiv osa. brani se tako, da prije zorenja poškropiš sa malo ulja od masline koje dobro stučeš u vodi. Grožđe pakuj u plitke košare od 5 kg. Zavij prije u čisti papir. Čistoća diže cijenu. Pregusto lišće otstrani na lozi kasnih vrsta. Očisti i »pridruški«.

Konoba: Zatvori dobro konobu da u nju ne prodire vrućina. Prazne bačve sumporaj.

Oranice i vrtovi: Sve žito što je sazrelo žanji. Poslije žetve makar je i najveća suša, ako ti je ikako moguće istog dana preori barem plitko, da uščuvaš ono malo vlage u donjem sloju zemlje i da zakopaš slamu. Žetvom si oduzeo i posljednji hlad zemlji. Polijevaj sve povrće, a pored toga ne zaboravi sijati kasno zelje, mrkvu, karfijol, salatu i to na mjestu, gdje nije jaka pripeka.

Pčelinjak: Pazi da imaju vode pčele.

MJESEČEVE MIJENE

P r v a k 2. srpnja u 5 sati 24 minute ujutro.
U š t a p 8. srpnja u 9 sati 17 minuta uveče.
T r e ć a k 16. srpnja u 9 sati 7 minuta ujutro.
M l a đ 24. srpnja u 8 sati 39 minuta ujutro.
P r v a k 31. srpnja u 10 sati 19 minuta prije podne.

KOLOVOZ — (AGUŠT)

Dani		Rimokatolici
Petak	1	Petar u okovima
Subota	2	Alfons (Porciunkula,)
Nedjelja	**3**	**9. n. po D., August. K.**
Ponedj.	4	Dominik
Utorak	5	Snježna Gospa
Srijeda	6	Preobraženje Kristovo
Četvrtak	7	Donat Kajetan priz,
Petak	8	Cirijak i dr. mč.
Subota	9	Ivan Vianey, Roman
Nedjelja	**10**	**10. n. po D., Lovro, L.**
Ponedj.	11	Suzana mč, Taurin b.
Utorak	12	Klara, Hilarija, Herkul
Srijeda	13	Hipolit, Kasijan
Četvrtak	14	Euzebije, Atanazija ud
Petak	15	V. Gospa (U. BDM)
Subota	16	Joakim, Rok
Nedjelja	**17**	**11. n. po D.,Hiacint, M**
Ponedj.	18	Jelena Križarica
Utorak	19	Ljudevit b.
Srijeda	20	Stjepan kralj. Bernard
Četvrtak	21	Ivana Franciska ud.
Petak	22	Timotej, Simforijan
Subota	23	Filip Ben., Sidonij
Nedjelja	**24**	**12. n. po D., Bartolom.**
Ponedj.	25	Ljudevit kralj
Utorak	26	Pelagija, Zefirin
Srijeda	27	Josip Kalasancij Eutal.
Četvrtak	28	Augustin biskup
Petak	29	Glavosjek Ivana Krst.
Subota	30	Ruža Limska
Nedjelja	**31**	**13. n. po D., Rajmund**

Voćnjak: Cijepi na pup (slovo T) sve mlade voćke pri zemlji, ako se kora ljušti. Ako se ne ljušti, pričekaj dok padne prva kiša. Plemke uberi svježe na stablu, i to sa onih koji rode. Iskopaj jame za sadnju voćaka i to 1.50 m dugo i 1.50 široko te 0.60 duboko. Zemlju koja je na površini ostavi na jednu, a donju zemlju na drugu stranu.

Maslinik: Ako je što otpalo maslina možeš pobrati i stavi u sud sa morskom vodom. Ne trpi ispod masline nikakve trave. Ako se nije škropilo proti mušice sad je još uvijek vrijeme sa 4% otrovne melase. Ako ćeš prireditl zelene masline za jelo, onda možeš koncem mjeseca spremiti tako da ih močiš u lukšiji u kojoj pliva jaje 8—10 sati, i kad se lako ljušti meso od koštice, onda ih stavi u čistu vodu i mijenjaj svaki dan dok ne postanu slatke, a onda ih spremi u 5% salamuru.

Vinograd: Otstrani pregusto lišće oko grožđa. Tek sada možeš prerezati vrhove mladica. Mladu lozu škropi da joj peronospora ne uzme lišće.

Konoba: Kad dozrije prvo grožđe, a svakako 15 dana prije berbe, naruči »p j e n i c u« (kvas) i pripremi da kad bude provreo mast da budeš imao brzo i sigurno potpuno provrelo vino, koje je glavni preduvjet da se očuva zdravo.Pripravi bačve i operi ih sa 10% sodom.

Oranice i vrtovi: Ako si strn preorao i pala je kiša, sij postrnine.

Pčelinjak: Vrcaj, ako je bilo ljetne paše i spremi sve za jesensku pašu

MJESEČEVE MIJENE

U š t a p 7. kolovoza u 6 sati 38 minuta ujutro.
T r e ć a k 15. kolovoza u 2 sata 40 minuta noću.
M l a đ 22. kolovoza u 7 sati 34 minute uveče.
P r v a k 29. kolovoza u 3 sata 4 minute po podne.

RUJAN — (MIHOLJSKI)

Dani		Rimokatolici
Ponedj.	1	Egidije opat, Veren. dj.
Utorak	2	Maksima, Zenon
Srijeda	3	Mansvet, Serafina
Četvrtak	4	Rozallja djev. Kandida
Petak	5	Lovro Just. biskup
Subota	6	Zakarija prorok
Nedjelja	**7**	**14. n. po D., Marko Kr**
Ponedj.	8	*Mala Gospa* (R. BDM)
Utorak	9	Petar Klaver
Srijeda	10	Nikola Tol. Pulherija
Četvrtak	11	Prot i Hiacint, Emilijan
Petak	12	Ime Marijino, Gvido
Subota	13	Amat b. (Ljubomir)
Nedjelja	**14**	**15. n. po D., Uz. sv. K.**
Ponedj.	15	7 žal. BDM. (Dolores)
Utorak	16	Ljudmila, Kom. i Cipr.
Srijeda	17	Rane sv Franje (Kv).
Četvrtak	18	Josip Kupertin
Petak	19	Januarije, Pomp. (Kv,)
Subota	20	Eustahije, (Kvatri)
Nedjelja	**21**	**16. n. poD., Matej ap.**
Ponedj.	22	Mauricije mč., Emerita
Utorak	23	Tekla, Lino, Poliksena
Srijeda	24	Marija Mercedes
Četvrtak	25	Kleofa, Aurelija
Petak	26	Ciprijan, Justina
Subota	27	Kuzma i Damjan, Hiltr
Nedjelja	**28**	**17. n. po D., Većeslav**
Ponedj.	29	Mihovil ark.
Utorak	30	Jeronim priz.

Voćnjak: Još možeš cijepiti na pup, ako se kora guli. Pripremi gnoj i postavi kolce za sadnju voćaka. Koštičavo voće okljaštri tako da ostaviš samo donje, 3-god. zdrave mladice (koje stoje vodoravno), koje će donijeti plod.

Maslinik: Sve opale plodove poberi i stavi u vodu. Otstrani svaku žutu i bolesnu granu od potkornjaka, jer se on sada opet širi.

Vinograd: Prestani, sa liječenjem loze, jer bi na grožđu ostalo galice ili sumpora. Gnjilo grožđe otstrani. Nemoj još brati (trgati). Daj pretražiti koliko je kiseline i sladora u grožđu. Ako nema preko 16% sladora, onda ćeš imati slabo vino. Izračunat možeš kako će ti biti jako vino, ako pomnožiš postotak sladora sa 0,6. (Na pr. 16% sladora x 0,6 = 9,6% alkohola). Takvo je vino slabo i brzo će se pokvariti. Ako ima 20% sladora, onda će vino imati 12 »gradi špirita« i ono će biti dobro.

Konoba: Spremi sve za berbu. Učini sada dobar »kvas« ako nisi prije. Bačve, prije nego naliješ mošt, zasumporaj. Ako je grožđe gnjilo, onda sumporaj mošt sa 10 grama bisulfita po 1 hl.

Oranice i vrtovi: Čim padne prva kiša, gnoji, ori i sij sve ozimine. Beri kukuruz.

Pčelinjak: Ako je zahladilo, polako uzimljuj pčele

MJESEČEVE MIJENE

U š t a p 5. rujna u 6 sati 36 minuta popodne
T r e ć a k 13. rujna u 8 sati 31 minutu uveče.
M l a đ 21. rujna u 5 sati 38 minuta ujutro.
P r v a k 27. rujna u 9 sati 9 minuta uveče.

LISTOPAD — (SISVETSKI)

Dani		Rimokatolici
Srijeda	1	Remigije
Četvrtak	2	Anđeli čuvari
Petak	3	Terezija od M. Isusa
Subota	4	Franjo Asiški
Nedjelja	**5**	**18. n. po Duh., Placid**
Ponedj.	6	Bruno, Vjera dj. i mč.
Utorak	7	Sv. Krunica BDM.
Srijeda	8	Demetrije, Brigita
Četvrtak	9	Dionizije b. i.mč.
Petak	10	Franjo Borgia
Subota	11	Materinstvo BDM.
Nedjelja	**12**	**19. n. po D., Maksimil**
Ponedj.	13	Eduard kr., Koloman
Utorak	14	Kalist p. mč.
Srijeda	15	Terezija Avilska dj.
Četvrtak	16	Hedviga, Galo
Petak	17	Margareta Mar. Alak.
Subota	18	Luka evanđelist
Nedjelja	**19**	**20.n. po D., Petar Alk**
Ponedj.	20	Ivan Kent., Irena Vend.
Utorak	21	Uršula dj.mč., Hilarion
Srijeda	22	Kordula Mar. Saloma
Četvrtak	23	Ignacije biskup
Petak	24	Rafael arhanđeo
Subota	25	Hrisant i Darija mč.
Nedjelja	**26**	**21. n. po D., K. Kralj**
Ponedj.	27	Sabina mč.
Utorak	28	Simon i JudaTadej ap,
Srijeda	29	Narcis, Ženobije
Četvrtak	30	Marcel, Klaudij, Alfons
Petak	31	Volfgang b. (Vuk)

Voćnjak: Ako je lišće otpalo, onda možeš presaditi voćke.

Maslinik: Poberi sve slabe i otpale plodove i stavi ih u vodu ili more.

Vinograd: Izvrši berbu (trgadbu). Kod berbe sortiraj sve gnjilo i nezrelo. Kad gnječiš, otstrani ozobine (hloščine). Poslije berbe prekopaj vinograd duboko i pognoji ga. Gnoji svake četiri godine svaki trs sa 10 —15 kg domaćeg gnoja. Mladi vinograd možeš porezati, i to samo ono, što je suvišno rodilo, a mlade izdanke ostavi sve. Kod rezanja pazi da će druge godine roditi samo ono što raste na drvu, koje nije starije od 2 godine

Konoba: Pobrano grožđe se mora očistiti i zgnječiti. Nakon gnječenja bijelo se odmah spreša, a crno se stavlja vreti. Da ne postane jako trpko, otstrani ozobine i onda pusti koštice i kožice, da stoje 4—8 dana sa vinom. Vino će onda biti jako crno, a neće biti trpko. Da ti se kod vrenja ne diže na vrh bačve onaj »klobuk« koji se zakiseli i može pokvariti vino, pokrij drop sa jednim drvenim dnom, koji ulazi u bačvu, tako da ga tekućina oblijeva. Nakon vrenja pretoči u čistu sumporanu bačvu. Bijelo vino se odmah nakon prešanja stavi u bačvu i navrh bačve stavi vrenjača. To se napravi tako, da se probuši čep i u njega stavi komad gume koje se drugi kraj stavi u vodu. Kad u bačvi počne kuhanje, izlazi plin kroz vodu, a ne može da uđe zrak, pa se tako vino sačuva zdravo. To vrijedi i za crno vino, dok je još mlado i kuha. U konobi neka je od 16 do 18°C topline.

Oranice i vrtovi: Ako nisi posijao, sad je zadnje vrijeme za ozime usjeve.

Pčelinjak: Uzimi dobro pčele.

MJESEČEVE MIJENE

U š t a p 5. listopada u 9 sati 32 minute ujutro.
T r e ć a k 13. listopada u 1 sat 52 minute po podne.
M l a đ 20. listopada u 3 sata 20 minuta po podne.
P r v a k 27. listopada u 6 sati 4 minute ujutro.

STUDENI — (ANDRIJSKI)

Dani		Rimokatolici
Subota	1	**Svi Sveti**
Nedjelja	2	**22. n. po Duh.**
Ponedj.	3	Dušni dan, Hubert
Utorak	4	Karlo Boromejski
Srijeda	5	Emerik (Mirko)
Četvrtak	6	Leonard, Sever
Petak	7	Engelbert, Zdenka
Subota	8	Golfrid Bogomir
Nedjelja	9	**23. n. po D., Gr. iz M.**
Ponedj.	10	Andrija Avelin
Utorak	11	Martin b., Atenodor
Srijeda	12	Martin papa, Kunibert
Četvrtak	13	Stanislav Kostka
Petak	14	Nikola Tavilić, Jozafat
Subota	15	Albert Veliki, Leopold
Nedjelja	16	**24. n. po D., Gertruda**
Ponedj.	17	Grgur, čudotv. b.
Utorak	18	Roman, Adon, Eugen
Srijeda	19	Elizabeta, Poncijan
Četvrtak	20	Feliks, Val.
Petak	21	Prikaz. BDM.u hramu
Subota	22	Cecilija dj. i mč.
Nedjelja	23	**25. n. po D., Klement**
Ponedj.	24	Ivan od Križa, Krševan
Utorak	25	Katarina dj. i mč.
Srijeda	26	Ivan Berhm., Konrad
Četvrtak	27	Virgilije b.
Petak	28	Sosten uč. Pavlov
Subota	29	Saturnin, Iluminala
Nedjelja	30	**1. n Adv., Andrija ap.**

Voćnjak: Presadi sve voćke. Žilu prije sadnje glatko odreži, a pusiti ih što duže. Nemoj da ti se žile osuše kod prenošenja, nego ih zavij u slamu. Krošnju prikrati za 1/3. Sadi tako da na pripremljenoj zemlji i jami uz kolac staviš voćku samo onoliko duboko koliko je prije bila u zemlji. Oko žila nagrni finu zemlju barem 10 cm. Onda ozgora pokrij gnoj sa zemljom i lijepo učini zdjelicu oko voćke. Voćku veži uz kolac u obliku 8 na 2 mjesta, da je vjetar ne slomi.

Maslinik: Beri masline kad su počele dobro rušiti, a nemoj da previše prezriju. Prezrela maslina daje vrlo malo više ulja, ali je to ulje slabije. Kad pobereš masline, odmah ih preradi, a ako nemaš gdje, onda ih stavi u morsku vodu, a ne na kup ili u bačvu da se usmrde. Kad prerađuješ u ulje, nemoj polijevati vrućom vodom, jer se ulje kvari.

Vinograd: Kopaj vinograd što dublje, a nemoj ga kopati na proljeće. Tako ćeš sačuvati zimsku vlagu, pa će ti manje trpiti od suše ljeti. Sij u vinogradu ozimi grašak ili grahoricu, pak će ti služiti za proljeće, kad to zakopaš kao gnoj.

Konoba: Pazi čim vino prevrije da odmah sve bačve nadopuniš. Uvijek drži bačve pune. Ako to ne učiniš, nakon što je vrenje prestalo može ti se vino pokvariti. Nemoj još pretakati. Pazi da ostane toplina oko 16°C, jer ti vino ne bi dobro provrelo i ostalo bi slatko, a tako će ti se najlakše pokvariti.

MJESEČEVE MIJENE

U š t a p 4. studenog u 3 sata 7 minuta noću.
T r e ć a k 12. studenog u 5 sati 53 minute ujutro.
M l a đ 19. studenog u 1 sat 4 minute noću.
P r v a k 25. studenog u 6 sati 52 minute popodne.

Prosinac

Dani		Rimokatolici
Ponedj.	1	Eligije, Natalija, Diod.
Utorak	2	Bibijana dj. i mč.
Srijeda	3	Franjo Ksaverski
Četvrtak	4	Barbara dj. i mč.
Petak	5	Sava opat
Subota	6	Nikola biskup
Nedjelja	7	**2. n. Adv, Ambroziie b.**
Ponedj.	8	Bezgr. Začeće BDM.
Utorak	9	Leokadija, Julijan, V.
Srijeda	10	Prenos kuće u Loreto
Četvrtak	11	Damas papa
Petak	12	Sinesije, Maksencije
Subota	13	Lucija, Otilija
Nedjelja	14	**3. n. Adv. Spiridion**
Ponedj.	15	Irenej Valerijan
Utorak	16	Adelhajda, Albina
Srijeda	17	Lazar, Olimp. (Kvatri)
Četvrtak	18	Oček. por.BDM.Grac
Petak	19	Nemezije, F. V. (Kvat.)
Subota	20	Amon, Liberat (Kvat.)
Nedjelja	21	**4. n. Adv., Toma ap.**
Ponedj.	22	Zenon, Flavijan
Utorak	23	Viktorija dj. i mč.
Srijeda	24	Adam i Eva, (Badnjak,)
Četvrtak	25	**Božić (Rod. Krist)**
Petak	26	S t j e p a n prvi mč.
Subota	27	Ivan ap. i evanđ.
Nedjelja	28	**N.po B., Nevina dječ.**
Ponedj.	29	Toma, b. David
Utorak	30	Sabin, Anisija, Liberij
Srijeda	31	Silvestar papa, Melan.

Voćnjak: Još možeš saditi voćke. Mnogo je bolje saditi u jeseni nego u proljeće. Sada spremi plemke za proljetno cijepljenje. Sada poškropi sa 3—5% modrom galicom i sa karbolinejom.

Maslinik: Nastoj što prije obrati masline. Kad dobiješ ulje u podrum, stavi ga u čisti sud. Najbolji je sud od lima (late). Dobro začepi. Pazi da ulje u prvi mjesec dana pretočiš barem 3 puta, i nemoj ga držati na hladnom. Toplina mora biti oko 18°C. Pazi da ulje čuvaš na mjestu gdje nema drugoga vonja, jer ulje primi lako sve druge i loše mirise. Sada možeš kljaštriti masline.

Vinograd: Gnoji i prekapaj. Odstrani staru koru na trsu i namaži je sa galicom ili 5% sumpornom kiselinom.

Konoba: Pogledaj ako je vino potpuno staloženo. Uzmi tri čaše vina i jednu stavi na toplo, drugu na hladno, a treću u konobu. Ako se ono na toplom pomuti, onda moraš još malo čekati da se bolje taloži, ali i sumporaj sa 5 grama bisulfita kad vršiš prvo pretakanje. Crno vino požuri pretočiti, a bijelo može ostati još i do januara.

Oranice i vrtovi: Pazi od zečeva i miševa posijano sjeme.

Pčelinjak: Pripazi da ne fali hrane ili vode u pčelinjaku.

MJESEČEVE MIJENE

U š t a p 3. prosinca u 9 sati 51 minutu veče.
T r e ć a k 11. prosinca u 7 sati 48 minuta uveče.
M l a đ 18. prosinca u 11 sati 18 minuta prije podne.
P r v a k 25. prosinca u 11 sati 42 minute prije podne.

Svetkovine i sajmovi na Krku

PUNAT-ALEKSANDROVO: Sv. Antun (Amonja) — 13. lipnja
Sv. Trojica — 8. Jipnja
Kornić: Sv. Jakov apost. (Jakovlja) — 25. srpnja
Košljun: Sv. Antun (Antonja) — 13. lipnja.
Porcijunknla (Proštenje) — 2. kolovoza

BAŠKA: Sv. Ivan Krstiteij (Ivanja) — 24. lipnja i sv. Trojica 8. lipnja
Gorica: Duhova — 1. lip.; Vel. Gospa (Vela Gospoja) — 15. kol.
Batomalj: Sv. Nikola (Mikulja) — 6. prosinca
Draga: Pohod bl. djevice Marije (Jelisaftinja) — 2. srpnja
Jurandvor: Sv. Križ — 3. svibnja
Sv. Lucija (Slucinja) — 13. prosinca
Stara Baška (Kraje): Svi Sveti (Se Svete) — 1. studenoga

DOBRINJ: Sv. Stjepan (Stipanja) — 3. kolovoza
Gabonjin: Sv. Petar i Pavao (Petrova) — 29. lipnja
Gostinjac: Sv. Martin (Martinja)— 11. studenoga
Kras: Sv. Antun — 13. lipnja
Polje: Mala Gospa (Mala Gospoja) 8. listopada
Rasopasno: Velika Gospa (Vela Gospoja) — 15. kolovoza
Sužan: Sv. Ivan (Ivanja) — 24. lipnja
Klimno: Sv. Kliment — 23. studenoga

DUBAŠNICA: Sv. Apolinar (Apolinarova) — 23. srpnja
Glavotok: Bezgrešno začeće — 8. prosinca
Porat: Sv. Magdalena (Mandalenina) — 22. srpnja
Linardići: Sv. Fuska — 13. veljače
Poljica: Sv. Kuzma i Damijan — 27. rujna

KRK: Sv. Lovrenac (Lovrečeva) — 10. i 11. kolovoza
Sv. Kvirin (Kirinja) — 4. lipnja
Vrh: Sv. Mihovil (Miholja) — 29. rujna

OMIŠALJ: Duhovi (Duhova) — 1.—3. lipnja
Velika Gospa —15. kolovoza
Njivice: Mala Gospa (Mala Gospoja) — 8. rujna
Sv. Vid: Sv. Mihovil (Miholja) — 29. rujna

VRBNIK: Sv. Ivan (Ivanja) — 24. lipnja
Velika Gospa — 15. kolovoza
Garica: Sv. Petar i Pavao (Petrova) — 29. lipnja
Risika: Sv. Jerolim (Jerolimja) — 30. rujna

Iz nauka Antuna Radića

Antun Radić

Jeste li kada čuli za »bašćansku ploču«? Što je to? Što taj kamen spada u književnost? Što na njem piše?

Na tom je kamenu pred osam stotina i više godina napisano hrvatskim jezikom ... Zvonimir kral hrvatski ...

Ne uzdrhće li vam srce, kad ugledate taj malne tisućljetni kamen s hrvatski isklesanim imenom hrvatskog kralja? Možda se i smijete tomu pitanju, a možda samo sliježete ramenima. A ja ne mogu, a da ne uzdrhćem, kadgod tu kamenu ploču ugledam, te sam sebi govorim: Za toga valjda ne bi rekao, da »Bog zna, je li eksistirao«, kako je rekao za Tomislava onaj naš dvadesetgodišnji Khuen!

Jest, Khuen je ono rekao za kralja Tomislava, baš one godine, kad je otišao. Ja sam bio tajnikom »Matice Hrvatske«, te po uvedenom običaju odnio godišnja izdanja i banu. Teško sam išao, a prve godine tajnikovanja nikako nisam ni htio ići k njemu nego je — i on težko — išao pok. Trnski, ondašnji predsjednik, i odmah na vratima kazao: »Nisam došao ništa moliti«, a Khuen se samo — pripovjedao mi starac — ustobočio, oštro ga pogledao, primio knjige i — gotovo. Tako će biti i sa mnom, mislio sam, pa sam se nekako odlučio na taj križni put, koji mi je bio pretežak i onda, kad se radilo o mojoj čitavoj budućnosti, te nisam pošao.

Ali sam se prevario. Ja sam ostao kod Khuena preko jednoga sata. Pitao je za »Maticu« uz ostalo, bavi li se politikom. Ja sam mu odgovorio, da se ne bavi politikom, ali da gaji narodne ideale već s obzi-

rom na to, što je polovica njezinih članova izvan banske Hrvatske. Sad smo rekoh, izdali Miletića »Tomislava« ne gledeći baš, kakvo je djelo, ali Tomislav je bio prvi hrvatski kralj.

— Ah, Tomislav, ako je kada eksistirao...

— Pa kad ne bi eksistirao, »Matica« bi to djelo izdala. Uostalom pogibeljno je dirati u ono, što se već u narodu uvriježilo ...

— Jest, jest, ni ja ne odobravam ono, kako se o tom u »Danu« (ondašnjem unionističkom listu u Osijeku) piše. Ali imamo mi ...

— Imamo i drugih hrvatskih kraljeva, kao na pr. Krešimira, koji je valjda eksistirao ...

— Taj možda jest... Ali imamo mi drugih svetinja (tu je riječ više puta izgovorio s naglaskom na i) — nastavi dalje, dok nije došao do nagodbe...

Ne vole oni dalje da se spominju one naše doista svetinje, ali mi ih upravo s toga tim više poštujemo i o njima snatrimo kao baš o tom Zvanimiru, Zvonimiru, Zovnimiru, — kako li su ga izgovarali naši stari. Pisma naime, kojim je ta kamena ploča ispisana, ne samo da radi oštećenosti kamena ne možemo nego djelomice ne znamo pročitati, jer na toj ploči ima u tom — glagolskom — pismu jedan znak kojega nema ni u jednom drugom spomeniku, a baš taj znak dolazi i u imenu toga jedinoga u kamenu ovjekovječenoga kraljevskoga imena. Uhu i fantaziji narodnoj najugodnije zvoni to ime u obliku Zvonimira, kojim već preko po stoljeća toliki oci i matere naše nazivaju obično svoje prvorođenje. I komu je samo malo potanje poznata naša prošlost i sadržaj te kamene ploče, taj nehotice čujući to ime vidi i sluša u duhu, kako »Zvonimir« kralj Hrvatske silazi u crkvu Sv. Lucije (kod Baške na otoku Krku) i daruje joj ledinu, — kako to na kamenu piše.

Pismu, kojim je ispisana kraljevska bašćanska ploča, nema danas u javnom našem životu ni traga, pa i obrazovan Hrvat, kad ugleda lijepo i »čitljivo« otisnute prve hrvatske književne spomenike tamo iz vremena pred 800 do 900 godina, gleda, a ne vidi. Je li to naše? Jesu li to napisali naši pradjedovi? Kakvo je to pismo? To je ta glasovita, ta tužna naša »glagolica«, — rekao je (pripovjeda se) pok. papa Leo XIII. ondašnjem biskupu senjskom Posiloviću, kad mu je u vatinkanskom parku u pijesku crtao glagolska slova, onom prigodom, kad se radilo o tiskanju sadašnjega glagolskoga misala, pa se u stvar umiješala i ruska i austrijska diplomacija te obadvije — svaka s drugih razloga — ustale proti tomu, da se misal tiska ćirilicom, kako je to želio ondašnji crnogorski knez Nikola: jedni se bojali, da će ćirilica premamljivati pravoslavne u katolicizam, drugi, da će katolike mamiti na pravoslavlje! — »Onda neka

se tiska glagolicom!« — odredi papa, a da dobije kakav takav pojam o tom pismu, upita biskupa, kakvo je to pismo, a on mu nacrta nekoliko slova u pijesku. »Čitave kuće!« doista.

Tim pismom ne piše danas nitko, a ne čitaju ga lako ni rado ni sami svećenici-glagoljaši. Nije to stoga, što je starinsko. I obrazovani ljudi teško čitaju sredovječno latinsko pismo. I latinsko se pismo u svoje vrijeme više slikalo nego pisalo kao što se slikala, slovo po slovo glagolica. I glagolica se razvila do brzoga (kurzivnoga) pisma, ali je vazda zadržala biljeg čudnoga, istočnoga, nespretnoga pisma. Nespretna je bila dugo i ćirilica, dok je Petar Veliki, car ruski, nije silom reformirao i podao joj današnji malone sasvim latinski oblik. Glagolica takve reforme nije doživjela. Prije je propala — izašla iz porabe — nego što se za to pokazala potreba. Hrvati ostaviše svoje staro pismo i prihvatiše uopće evropsko latinsko.

Pred osam stotina godina promijeniše Hrvati dinastiju, pred četiri sto godina promijeniše pismo. Koje je od ovoga dvoga bilo sudbonosnije, teško je kazati ... Pa odakle primismo dinastiju, odakle pismo? Da ,smo barem pošli i po dinastiju onamo, odakle nam narinuše pismo. Jesmo i to: plovili su naši po kralja i preko mora, u Napulj, ali nije išlo za dugo. Talijani nas dapače u pravom smislu riječi prodadoše ...

Promjena pisma razdvoji našu knjigu i to tako, da je pol milenija književnoga rada palo u zaborav, za potomstva propalo ... Pol milenija! Pol milenija književnoga rada! Ima li narod u Evropi, na svijetu, a da ga je zadesila ovakva katastrofa? Može li narod pol milenija književnoga rada izgubiti i još ostati živ? Ta ima naroda, koji toliko ni živjeli nisu!

Hrvati su ipak ostali u životu. U kakovu, — to pričaju tužna stoljeća do danas. A sudeći ljudski skoro je čudo, što nam se nije i trag zameo. Hrvatska književnost, pisana prvim našim, glagolskim pismom, bogata je, bogatija od ikoje narodne savremene (osim talijanske) već po onom, što se o njoj dosada znade. Nema ta književnost samo svoje crkvene knjige, čega nema nijedna evropska živa knjiga, što je već samo za se golemi kapital, koji predstavlja golemi književni rad više stoljeća. Ima u toj književnosti radova svake ruke: pripovijesti, naučnih zbornika, moralnih rasprava i nauka, pjesama pače i drama po ukusu onoga vremena, a osobito zakona i statuta, pa državnih i privatnih listina, — i to iz doba, kad Nijemci na pr. nemaju još ni riječi napisane na svojem jeziku.

(Iz Sabranih djela Antuna Radića, knj. XVI. 176—179.)

Narodne pjesme s otoka Krka

Opet donosimo nekoliko pučkih pjesama, i to, kao i prošle dvije godine, iz dobrinjske rukopisne zbirke, koja potječe negdje iz druge polovice prošloga stoljeća. I ove su pjesme bile dobrim dijelom poznate i po drugim primorskim mjestima, ali uvijek s manjim ili većim razlikama. To nije čudo, kad znamo, da se jedna te ista pjesma pjeva ili kazuje različito ne samo po različitim krčkim selima, nego nerijetko i u jednom istom selu. Ako dakle ovdje štampamo ove dobrinjske pjesme, to ne znači, da su one baš ovako glasile, a ne drugačije, nego time samo pokazujemo, kako ih je netko čuo i zapisao u Dobrinju pred nekih 70 godina. Tako je pjesmu »Okolo pol noći« zabilježio mnogo potpunije zaslužni Slovenac Jakov Volčić negdje u Istri već pred nekih gotovo 90 godina (vidi rukopis u Matici Hrvatskoj I, 73); naprotiv J. A. Kraljić je u srednjoj Istri istu zabilježio u veoma krnjem obliku (v. Istarske narodne pjesme, Opatija 1924, str. 145). Jednu inačicu zabilježio je na Rijeci A. Slamnik (Zbornik za nar. život, knj. 24 s. 322). Pjesma je doduše poluumjetna, ali je starija nego što kaže Slamnik. — Druga pjesma, »Primorkinja konja jaše«, u našem dobrinjskom rukopisu također je slabo zabilježena. Mnogo potpuniju je čuo i zabilježio u Vrbniku pred nekih 60 godina dr. Mate Trinajstić (v. Istarske nar. pjesme str. 101); tako je bolja i ona što ju je zabilježio negdje u Hrv. primorju Stjepan Mažuranić (Hrv. nar. pjesme, Crikvenica 1907, str. 235); sličnu su zabilježili i na Šipanu u Dalmaciji (v. Hrv. nar. pjesme — Matičine — VI, 221), a čak i Vuk S. Karadžić (Srpske nar. pjesme I, 461) ima jednu sličnu iz »gornjeg primorja«. — Treća, »Pobirala Mare« je vrlo raširena pjesma i danas; potpuniju je zapisao u Vrbniku već spomenuli dr. M. Trinajstić (v. Istarske nar. pj. str. 94), a iz Istre su još tri slične zabilježene u Istarskim nar. pjesmama (str. 93—94 i 131); potpuniju je zapisao Andrija Juranić u Berseču pred 75 godina (v. njegov Vienčić narodnih pjesama, Zadar 1865, str. 55). — Četvrta, poznata obično po početku »Majka Maru«, vrlo je mnogo i danas raširena i pjevana. Na Krku je negdje zapisao spomenutu pjesmu A. Juranić j to potpuniju (Vienčić 40), a u Dubašnici ju je zapisao P. P(etar) B(ogović) (Istar. nar. pj. 96); iz Istre su još dvije (str. 67—68); raširenost ove pjesme potvrđuju na pr. inačice S. Mažuranića (str. 169), u Matičinu zborniku (VI, 169) i u Vuka (I, 331—332). — I šesta, »Ranila je Jagodva« dosta je bila raširena pjesma, a kako je stara, dokazuje na pr. Erlangenski rukopis, koji ima također jednu njezinu inačicu (Zbornik za istoriju, jezik ... I od., XII knj., br. 189); slična je vrbanska (lst. nar. pj., str. 109); za njenu raširenost govore inačice zabilježene na pr. u Unijama (Istar. str. 150), u Dalmaciji (Matičina VI, 101) i u F. Kuhača (Zbornik

III, 1277) i t. d. — Sedma, koja govori o »Pavlu i njegovoj ljubi« te kralju Albusu ili Laušu, ovdje u dobrinjskoj verziji prilično je iskidana ova zanimiva pričalica. Potpunije je zapisao ovu pjesmu negdje u Dobrinju pred osamdeset godina Poljanin t. j. onda još student dr. Nikola Gržetić, a u Vrbniku dr, M. Trinajstić (Istarske str. 118—119). G. I. Matetić joj je zabilježio i »notu« ili napjev (Čakavsko-primorska pjevanka 59); njene inačice zabilježene su na pr. u Dalmaciji (Matičina VI, 20) i u Vuka (V, 707), pa ne će biti točno što je o toj pjesmi napisao dr. M. Dvorničić (Obzor g. 1919. br. 1), da ju je ispjevao vrbanski pučki pjesnik Ivan Gršković-Rošo, koji je, prema I. Milčetiću (Naša sloga 1884. br. 19—20) umro g. 1884.

Žalosno je, da moramo ovdje štampati ove otrcane ostatke naših djedova samo zato, da ih spasimo od propasti, jer time kao da ih spravljamo u muzej poput djedovskih starinskih nošnja. Nošnje još kogod čuva negdje na dnu stare škrinje, kao uspomenu na svoje pokojne; našu staru pjesmu čuva u svojem sjećanju još mnogi stariji muž i žena, ali mladići i djevojke srame ih se pjevati, naročito u većim mjestima otoka, ko što se srame obući djedove halje. A mi čeznemo, da još čujemo glasove naše starine, koji našu dušu duboko diraju, jer je to bilo baš naše, samo naše.

V. Štefanić

Okolo pol noći

Okolo pol noći ura zazvoniše,
Antona mladića balota raniše.
Još gre tamo ranjen gori do plovana,
Jele plovanova na stupili sijaše,
Antona mladića po glasu poznaše:
Oj Antone, bore, ki mi te je ranil?
Da bi ga do jutra svital meč udaril!
Ako ga, Jele, znaš, ne pravi ga pravdi,
Zač bi njega pravda na smert osudila,
A moja dušica jako bi patila.
Neg ti, Mare, zovi popa Pera Franka,
Da mu ja izbrojim moje grihe vanka.
I još ti meni daj pero i kalimar,
Da ja pišem listak mojoj jubi v Bakar,
Mojoj jubi v Bakar, lipoj Menigini.
Kad je Menigina začula te glasi,
Pričnela je skusti svoje ruse vlasi:
Bakrani junaci, verste mi plav v more,
Da ja grem jadreći do ričke palade.

Kad je ona prišla na ričku paladu:
Ričani mladići, jel mi to istina,
Da je Anta mlada balota ranila?
I to je istina i to more biti
Malo niže place poda nom volticum.
Kad je ona prišla va pervu kamaru,
Tot mi Antu mladu škrinjicu zbijahu.
Kad je ona prišla va drugu kamaru,
Tot mi Antu mladu krunicu pletahu
Bilima rukama, černimi rožami.
Kad je ona prišla va tretu kamaru,
Tot mi Ante leži kako bor povajen.
Boru povajeni, nigdar nezamirni!
Ta tvoja stomanja lipo je šivena,
A sad mi je kruto s kervcum poškropjena.
Te tvoje kalcete lipo su pletene,
A sad su mi kruto s kervcum poškropjene.
Hitre nogi tvoje lipo su tancale,
A sad su mi kruto s kervcum poškropjene.

Primorkinja konja jaše

Primorkinja konja jaše,
Srebrnom ga ćordom paše,
Ona mlada na Dunaj hojaše,
Sama sobum govoraše:
Večni Bože, lipa sam ti:
Tanka boka ter visoka,
Bela vrata, črna oka,
Črna oka ter za popa.
Drago mi je slatko jesti
I trsovo vino piti;
Drage su mi lipe sviti
I na tačac postoliće
S čovječnimi žužnicami
I štametne hojevice.

Pobirala Mare

Pobirala Mare po gori ruman cvet,
Ona se pribrala suhomu javoru,
Suhomu javoru, malomu mramoru.
Pod suhim javorom junak ranjen leži,
Junak glavu zdvigne, divojka pobigne.
Ne biži divojko, ti ćeš moja biti,
Ti ćeš moja biti, s monum ćeš hoditi
Priko črne gore, va no ravno poje,
Va no ravno poje, kadi turan poje
S merlići obgrajen, bašelkom nasajen.

A. Kirinčić „DOBRINJKA"

Majka Maru

M. Hodi Mare moja, ako si oprala.
K. Nisam, majko moja, skoro ni pričela.
M. Da čo si mi, Mare, v letnji dan delala?
K. Po poju sam, majko, rožice trgala.
M. Si jih, Mare moja, čuda natrgala?
K. Puni nedra, majko, i oba rukavca
I još zgora, majko, tri vinca uplela
I dragiću momu brodić nakrcala.
M. Komu ćeš je. Mare, Mare darovati?
K. Jenoga ću, majko, u Bneca, poslati,
Drugoga ću, majko, majki darovati,
Tretoga ću, majko, za se ostaviti.

Draga bratjo naša

Draga bratjo naša,
Lipo se jubite,
Kako prava bratja,
Ni oštroga meča
V ruki ne nosite,
Ni tuje jubčice
Nigdar ne jubite,
Zač son ju ja jubil
Pok son glavu zgubil.

Ranila je jagodva

Ranila je Jagodva na vodu,
Za njum rani mlad junak na konju.
Utakne ga majka Jagodvina:
Kamo raniš, mlad junak na konju?
Tamo ranim na tu hladnu vodu.
Ne ran tamo, mlad junak na konju,
Tamo je pošla hći moja Jagodva.
Mlajahna je, prevarit ju oćeš,
Lipahna je, obljubit ju oćeš.
Jagodva je v sedmom letu bila,
Mlajahna je prevarena bila,
Vsu noć mi je na ruki prespala,
S kosum mi je ruki zatiskala.
Mala hvala majki Jagodvini,
Ni mi dala konja osedlati,
Ner mi ga je sama osedlala.

Paval i njegova ljuba

Mare se majki mojaše:
Ne daj me majko za Pavla,
Jer Pavol ima devet žen,
A mene majko desetu..
S nijenum nis noć noćeva,
Niti som lica cilova.
Kad smo na poje hodili,
Tako smo višnje sadili;
Kad smo zi poja hodili,
Tako smo višnje trgali
I još čovjene jabuke
] još zelene krušvice.
Pričneli su kraji kunšejati:
Čija je gora najviša,
Čija je jubca najlipja.
Petrova je gora najviša,
Pavlova je jubca najlipja.
S Petrom homo vičerat,
S Pavlovum jubcum noćevat.
Suseda čedo rodila,
Drugi će reći, da som ja.
Prične ga Jele pitati:
Čo si to Pavle tužan mlad?
Ja som ti Jele tužan mlad .. ,

Suseda čedo rodila,
Drugi će reći, da som ja.

Skoči kolo da skočimo

Skoči kolo da skočimo,
Ter se doma potegnimo
I zemji se poklonimo.
Kupih iglu iglenicu,
Uših mažu od dva palca,
Naponih je ponu jarca.
Kupih muža za dva puža:
Poslah muža v malinicu,
Donoska je devet dana,
Da nij muža s malinice.
Pojdoh tamo malo više,
Malo više na te verhe,
Je 1' ča čuti, je 1' ča vidit:
Tot je tamo krika, buka,
Krika, buka, halavanja,
Da su tice muža stukle
I mučicu vsu razvukle.
Popadoh ja lopatinu,
Da ću ticu po vratini,
Ter sam muža po glavini.
Ajme mužu, son te jako?
Ne pitaj me, si l' me jako,
Ner me pitaj, sam živ ostal.

Dobar večer

Dobar večer, majko od jubavi,
Reci hćeri tvojoj, da me se ostavi,
Zač ja imam vilu malo vo srid grada,
Ka me je svezala s verugum od zlata,
S verugum od zlata, zelenim kordunom:
Črni oči tvoje smutihu me, vilo,
Smutihu me, vilo, vezahu mi tilo.

Jablane zeleni

Jablane zeleni, za koga se gojiš?
Pravi meni pravo, za koga se gojiš.
Gojiš se ti za me, ali za drugega?
Ko se gojiš za me, ne rasti visoko,
Ko se za drugega, još rasti visoko.
Pasaš mimo mene, va me ne sprogjedaš,
Ner v črnu zemjicu, pok njoj se naplačeš.
Oj črna zemljice, kada ja budem tvoj,
Ti ćeš uživati prebeli život moj.

Još jedna „grčka" crkvica na Krku

Mletački dužd Polo Renier (1779.—1789.) izdao je 21. svibnja 1781. vrlo opširnu naredbu o preuređenju uprave i o radu tako zvanih svjetovnjačkih bratovština na o. Krku. Nas momentano zanima samo glava XV., poimence §§ II., III., IV. i VI. iste glave, gdje se govori o mjestu, u koje bi se imala smjestiti središnja bratovštinska blagajna.

Ova se po duždevu nalogu ima prenijeti u kapelicu Sv. Franje Paulskoga na groblju stolne crkve. Kapelici se ne zna za gospodara niti ima miraza ni najmanjeg prihoda potrebitoga za uzdržavanje. Pred više godina jedna crkvena osoba (persona religiosa), koja više ne živi, podigla je u toj posve napuštenoj kapeli oltar u čast sv. Franji Paulskomu, po kojem je dobila ime. Taj žrtvenik neka se premjesti u susjednu (ivi contigua) kapelu sv. Ivana apostola, koja pripada bratovštini bičevalaca (Battudi), gdje će svatko moći udovoljiti svojoj pobožnosti prema sv. Franji Paulskomu.

Potom Renier ističe prikladnost spomenute kapele za čuvanje bratovštinskoga novca. Iz njegovih riječi upoznajemo strukturu i oblik kapele. Malena (augusta) je, kaže Renier, građena je po starinsku na svodove (a volte) poput državnih barutana, s jakim zidovima od tvrdoga kamenja, ima samo jedna uska vrata i jedan okrugli prozorčić visoko na kupoli (cuba). Ne treba drugo nego da se taj prozorčić zatvori gustom gvozdenom rešetkom i pragovi na vratima, koji su sada od više komada, zamijene pragovima od samo jednoga komada čvrsta kamena, ali tako da ulaz bude uži od sadašnjega. Nova vrata treba da budu od ariža izvana sva obložena željeznim pločama, s dvije raznovrsne jake ključanice, jedna s velikim kračunom izvana i druga jednostavna, ali jednako jaka i otporna. Škrinja s novcem ima se uzidati u jednu od poluprazninа (mezzi vacui, niše) koje su u kapeli. Vrata će imati dva ključa a škrinja četiri. I t. d.

O istoj kapeli piše biskup Ivan Šintić (1792.—1837.) dne 11. ožujka 1809. u Zadar generalnomu providuru Vinku Dandolo. da je »mnogo manja od sobe, u kojoj piše Vaša Preuzvišenost«, da je građena na čvrsti svod, tako da je ne će trebati popravljati kroz sto godina. I t. d.

Iz Renierovih i Šintićevih riječi jasno proizlazi, da je kapela sv. Franje Paulskoga po svojoj strukturi i vanjštini naličila kapelama sv. Krševana ispod Milohnića i sv. Dunata ispod Kornića, o kojima sam pisao u ovom kalendaru godine 1939. Ovo pak pišem, da i opet svratim pažnju otočana na sv. Krševana i sv. Dunata, kojima prijeti sudbina kapele sv. Franje Paulskoga u gradu Krku, kojoj danas nema traga.

Evo kako je nestalo gradske »grčke« crkvice. Po Renieru ie neki svećenik jednu bezimenu zapuštenu kapelu na katedralnom groblju pop-

ravio i u nju postavio oltar u čast sv. Franji Paulskom, po kojem je onda ta obnovljena kapela dobila novo ime. Kasnije je u nju smještena bratovštinska blagajna. No već god. 1809. piše Šintić, da je blagajna bila prenesena na zgodnije i sigurnije mjesto, a kapela stavljena na javnu dražbu. Kupio ju je god. 1792. za 100 lira natpop Dr. Antun Celebrini, nadarbenik kapele sv. Križa na krčkoj obali, koja je po odredbi biskupa Hijacinta Ignacija Pelegrinija (1789.-1792.) bila napuštena, i iz nje svečano prenio u grad u kapelu sv. Franje Paulskoga na groblju Raspelo i Križ te u njoj do smrti (21. 1. 1799.) misio, izakako ju je biskup Šintić opet blagoslovio u čast sv. Križa u Jerusolimu i usposobio za javno bogoslužje. Od tada je kapela nosila naslov sv. Križa. Po Šintiću u nju dnevno zalaze brojni građani klanjati se sv. Križu (sada se isto Raspelo s 2 kipa nalazi u župnoj crkvi u Puntu na istoimenom oltaru), a inače se ondje ispovijedaju gluhi.

Celebrinija je u uživanju nadarbine i kapele sv. Križa g. 1800. naslijedio natpop Dr. Konstantin Adrario Dudi (4. VII. 1838.). Ovaj je odlučio napustiti kapelu sv. Križa, koja je stajala blizu njegove kuće, a mjesto nje uzdržavati kapelu M. B. od Zdravlja u selu Milohnići, što ju je na njegovu posjedu sagradila obitelj Milohnić. Predaleko bi nas odvelo, kad bismo ovdje htjeli navesti sve Dudijeve makinacije, da si prisvoji miraz kapele i samu kapelu, kad su Francuzi g. 1806. i opet 1811. ukinuli fidekomise. Unatoč protivljenja sa strane Šintića i jushabenata Dudi je oko g. 1812. kapelu zatvorio i onda kasnije niskim dogradnjama sa sjeverne i južne strane preudesio za stambenu kućicu. Ove pobočne dogradnje i sama kapela bile su kasnije dignute i izjednačene, pa danas pod gradskim brojem 71 (stari 201) gledamo Šinigojevu dvokatnicu, u koju je smještena poreska uprava.

Vidjeli smo kako je ta kapela u svoje posljednje doba dva puta promijenila ime. Kako se pak zvala prije? Prvotno je ta kapela bila posvećena sv. Mihovilu arhanđelu i pripadala je istoimenomu benediktinskomu samostanu na gornjim gradskim vratima. Budući da je istomu samostanu pripadala i crkvica sv. Krševana ispod Milohnića, smijemo zaključiti, da su obje građevine svojom strukturom bile blizanke.

Tko je zvan da spriječi, da sv. Krševan ne doživi udes sv. Mihovila, na noge, dok nije prekasno!

M. Polonijo.

Krajkinja na posujilnici

Prišla krajkinja va potribu od šoldi, pak je otela na puntarskoj posujilnici dvignut jeno pedeset fijorini. Šla je na Društvo, i tamo su ju popeljali zgoru skalami va jenu sobu. Totu je sidel za stolon jedan gos-

podin i još su bili nutri dva domaći ljudi. Krajkinja je pogledala dvaput okolo sebe, pak je šla ravno onon gospodinu, i govori:

— Gospodine, našla san se va veloj skrbi: bin mogla ovdi dobit pedeset fijorini?

— Možete dobit i veću svotu u zajam, samo morate imati jednog jamca.

— Ava, kako to ja nisan na to mislela! Ma dobro, dobro! Ću ja prit drugi put.

— Pobrinite se za jednog poštenog jamca, pa možete u svako doba dobit koliko vam treba.

— Dobro, dobro, prit ću ja jutro. Bog š njimi!

Šla je žena da će zdolu skalami, ma duša njoj ne da mira: je ona to dobro razumela, al ni? Inšoma dobro je još jedanput pitat. Vrnula se onon gospodinu i govori mu:

— Ma, gospodine, je tribi da ponesen ovolitnjega ali lanjskoga janca?

Kad su to ćuli oni domaći ljudi, su se malo nasmeli i njoj govore:

— Ženo Božja, ni ti gospodin rekal, ne, da prneseš janca — obo! — leh da najdeš jamca, jamca, to kako garanta.

— A, garanta, garanta — zamisli se žena. Ova mene sinko! Laglje bin van ja dobavila tri janca leh jenoga garanta.

S timi besedami je šla van, i već ni nigdar maj prišla na posujilnicu.

Puntar

Pomorska privreda otoka Krka

Gospodarsko-privredna struktura otoka Krka znatno se razlikuje od strukture obala Hrv. Primorja i obližnjih kvarnerskih otoka Cresa i Lošinja. Pod ovakvim je prirodnim uslovima more daleko slabije djelovalo na psihu stanovnika Krka, koji je jedini odušak nailazio samo u pomorskom saobraćaju između svojeg otoka i privrednih tržišta, koja su mogla da troše njegove proizvode. U toku nekoliko stoljeća napretka i razvitka brodarstva vidimo, da su Lošinjani i donekle Cresani svoju pomorsku djelatnost razvili na dugoj plovidbi, dok su se Krčani ograničili na malu obalnu plovidbu, na prometanje svojih dobara do Rijeke, Pule, Trsta, Mletaka i gornjojadranskih talijanskih obala. Predaja je puna živahnih i ugodnih pripovijedanja o velebnoj i snažnoj krčkoj trgovačkoj mornarici obalne plovidbe, o čemu nam dokazuje i znatno blagostanje obalnih mjesta otoka Krka, koje se osnivalo na dobrim privrednim odnosima i prikladnim potrošnim uslovima gradova. Preokret u pomorstvu, koji se u brodarstvu Jadranskog Mora osjetio u drugoj polovici prošlog stoljeća, nije u početku imao tako jaku depresiju na obalnu plovidbu, kak-

vu je prouzročio na jedrenjake duge plovidbe. Doduše tonaža i broj brodova obalne plovidbe polagano je padao, da neposredno prije rata postigne optimalnu točku ekonomske koristi brodarstva privrednim mogućnostima otoka Krka. Razlozi propadanja obalne plovidbe nalazili su se u razvitku obalnog parobrodarstva, čija je posljedica bila znatno iseljenje pomoraca otoka Krka u Ameriku. A i Krčki iseljenici i domaći uočivši vanredno povoljni geografski smještaj svojeg otoka u odnosu prema favoriziranim gradovima na kopnu — Rijeci, Puli i Trstu — vjerovali su, da bi vlastito brodarstvo na Krku moglo znatno konkurirati privilegovanim parobrodarskim društvima obalne plovidbe, koja su počela provoditi madžarsku ekspanziju. Početkom ovoga stoljeća osnivaju u Puntu »Austro-hrvatsko parobrodarsko društvo«, koje je sa tri parobroda i jednim motornim brodom dugi niz godina održavalo pruge između Kvarnerskih otoka i Rijeke, do časa kada je nakon oslobođenja, ušlo u sklop »Jadranske Plovidbe«.

U poratno doba pomorska je privreda otoka Krka došla u posve druge, možda teže prilike. Državna granica koja je postavljena tik Krka, onemogućila je uspješnije plasiranje gospodarsko-privrednih proizvoda na tržištima koja su najpovoljnije konsumirala potrošna dobra otoka Krka, a ta se nemogućnost održala do današnjih dana, tako da je brodovlasnik — mali obrtnik, bio prinuždan da traži u novim centrima nova potrošna tržišta. No u novim teškim ekonomskim prilikama krčki su brodovlasnici imali tu sreću, da se njihov broj nimalo nije povećao i da su mogli donekle odolijevati svim nedaćama, koje su nove ekonomske prilike nametale pojedincima, malim poduzetnicima. Prema statističkim podacima iz »Pomorskog Godišnjaka« za 1937. godinu, koji prema stvarnim prilikama najbolje odgovara našim današnjim pogledima, otok je Krk posjedovao u svemu 69 brodova male obalne plovidbe sa 1210 brutto tona, 1499 članova posade i 336 KS, te 221 ribaricu sa 310 brutto tona, 332 člana posade i 173 KS. Brodovi male obalne plovidbe pripadali su slijedećim lukama:

1) Aleksandrovo	4 broda	sa	276	brutto	tona i	31	člana	posade i	150KS
2) Baška	28 „	„	260	„	„	41	„	„	74KS
3) Vrbnik	5 „	„	60	„	„	6	„	„	40KS
4) Šilo	9 „	„	119	„	„	15	„	„	
5) Klimno	11 „	„	115	„	„	21	„	„	
6) Mallnska	10 „	„	331	„	„	23	„	„	72KS
7) Torkul	2 „	„	29	„	„	2	„	„	

Vidimo da prema gornjim podacima najviše brodova ima Baška sa 28 brodova i 31 člana posade, dok Malinska sa 331 brutto tona posjeduje najveće brodove i srazmjerno zaposluje najveći broj posade na brodovima. U KS najjaču flotu ima Punat-Aleksandrovo sa 150 KS na 4

broda, dok za njime po jačini slijedi Vrbnik sa 40 KS na 5 broda. Torkul, Šilo i Klimno nemaju uopće pomoćnog motora.

Ne će biti na odmet ako u vezi s današnjim brodarstvom otoka Krka navedemo i brodogradnju, koja je u prošla vremena osobito živo cvala i koristila pomorskom dijelu otočana. Od sviju onih dilja i škverova koji su se nalazili duž skoro sviju luku Krka, danas nalazimo samo uspomene i ostatke brodogradilišnih postrojenja. Para i čelik uništili su brodogradnju, dok se i današnji jedrenjaci također grade iz čelika ukoliko nisu monopol gradnje iz drva preuzela poznata i solidna poduzeća iz Dalmacije. Našim krčkim brodogradilištima i škverovima ostalo je jedino da grade čamce i da vrše popravke plovnih objekata. Prema podacima za 1937. godinu bilo je na Krku 3 brodogradilišta i 3 škvera sa ukupnom vrijednošću brodogradnja i popravaka od 469.780 din. Interesantan je prikaz djelatnosti krčkih brodogradilišta koja je i po objektima gradnje, u popravcima i vrijednostima premašila za punih 150.000 din. djelatnost u 1935. godini, što nam dokazuje da brodogradilišni obrt na otoku Krku posvema odgovara potrebama otoka i ponudama za gradnju:

1. *Malinska,* škver Jurja Lolića, osnovan 1927. god. sa 280 m^2 površine. Sagrađeno 5 čamaca od 5 brutto tona u vrijednosti od 13.500 din. Popravljeno 7 jedrenjaka i 6 čamaca od 318 brutto tona u vrijednosti od 53.200 din. Zaposleno 5 lica.

2. *Klimno,* brodogradilište Svetozara Jurića, osnovano 1883. god. sa 350 m^2 površine. Sagrađen 1 čamac od 2 brutto tone u vrijednosti od 2500 din. Popravljeno 9 parobroda, 1 jedrenjak i 4 čamca od 54 brutto tona u virjednosti od 12.600 din. Zaposleno 3 lica.

3. *Punat—Aleksandrovo,* brodogradilište Nikole Zorića, osnovano 1925. g. sa 1645 m^2 površine. Sagrađen 1 jedrenjak i 6 čamaca od 186 brutto tona u vrijednosti od 234.500 din. Popravljeno 3 jedrenjaka od 95 brutto tona u vrijednosti od 65.500 din. Zaposleno 11 lica.

4. *Baška,* škver Vinka Lolića, osnovan 1936. god. sa 120 m^2 površine. Sagrađeno 2 čamca od 2 brutto tone u vrijednosti od 6000 din. Popravljeno 2 jedrenjaka i 3 čamca od 11 brutto tona u vrijednosti od 7000 din. Zaposlena 2 lica.

5. *Baška,* brodogradilište Ante Lovrića, osnovano 1936. god. sa 140 m^2 površine. Sagrađena 3 čamca od 2 brutto tone u vrijednosti od 8000 din. Popravljena 3 čamca od 10 brutto tona u vrijednosti od 6500 din. Zaposlena 2 lica.

6. *Krk,* škver Bartula Lovrića, osnovan 1936. god. sa 594 nr površine. Sagrađeno 7 čamaca od 7 brutto tona u vrijednosti od 21.000 din. Popravljeno 47 jedrenjaka i 5 čamaca od 940 brutto tona u vrijednosti od 39.980 din. Zaposleno 5 lica.

Prema gornjim podacima susrećemo najstarije brodogradilište u Klimnu i to iz 1883. godine, a najmlađe u Baški. No ne treba smetnuti s uma, da se statistika temelji jedino na datumu izdavanja obrtnice brodograditeljima, te da su mnogi od njih potomci obitelji, koje se već od davnine bave brodogradnjom.

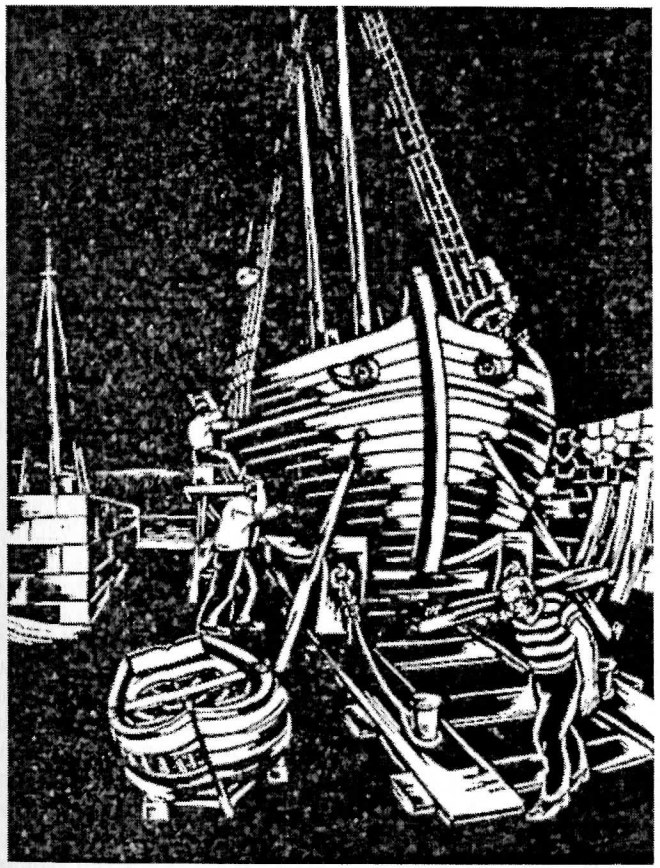

Vinko Pajalić: Na škveru (linorez)

Tako Baška koja je u prošlom stoljeću imala najveći broj brodova obalne plovidbe (navodno preko stotinu), — koliki broj nije imalo nijedno mjesto Dalmacije — bila je osobito na glasu sa svojih vrsnih kalafata i znatne brodogradnje.»Kalafati« Lovrići bili su od uvijek poznati kao sposobni brodograditelji. Iz Baške je odselilo lijepi broj »kalafati« u arsenal u Pulu, Trst, Rijeku i Tržič.

Slijedeća važna grana pomorske privrede jeste pomorska trgovina. Udio plovnih objekata u trgovini otoka Krka vrlo je živahan, a u nekim slučajevima, gdje nedostaju redovne parobrodarske pruge, znatan je promet jedrenjaka. Luke otoka Krka sudjelovale su 1937. god. u prometu robom ovako:

LUKA	Promet s tuzemstvom				Promet s inozemstvom			
	uvoz qb		izvoz qb		uvoz qb		izvoz qb	
	jedr.	pbdom	jedr.	pbdom	jedr.	pbdom	jedr.	pbdom
Aleksandrovo	2018	6757	1497	2060	—	—	567	—
Baška	8250	3941	2958	2264	—	—	—	—
Krk	3326	5754	718	555	140	—	6830	—
Malinska	2800	5268	1700	525	—	—	14965	—
Omišalj	760	920	320	610	—	—	—	—
Šilo	150	1644	244	70	—	—	—	—
Vrbnik	1922	4365	1322	1255	—	—	—	—
Ukupno	19266	28649	8759	7339	140	—	22362	—

Ako poredimo podatke o prometu krčkih luka sa stanjem brodova obalne plovidbe, vidimo da najveći promet jedrenjacima obavlja Baška, a u prometu sa inostranstvom Malinska. Kod Baške radi se većinom o izvozu poljoprivrednih produkata, dok Malinska obavlja znatan promet gorivog drva (fašiči, butorice), koji je i danas dosta tražen u inostranstvu, u Mlecima.

U vezi s pomorskom trgovinom važna je grana privrede otoka Krka turizam i kretanje putnika. Prema podacima koji su prije par godina objavljeni u našem kalendaru, efekat turizma je za otok Krk znatan te iznosi preko deset milijuna dinara s preko deset hiljada posjetilaca. No promet putnika prema prodanim voznim kartama parobrodarskih agencija na Krku osobito je živ, što dokazuju redovne i češće pruge koje vezuju skoro sve prometnije luke Krka s današnjim privrednim centrom Hrvatskog Primorja — Sušakom. Godine 1937. ukupni je promet putnika iznosio 166.674 osoba. Od tih je najviše putničkog prometa imao Omišalj sa 58.171 osoba s razloga koje smo baš gore napomenuli, a i stoga što velik broj stanovnika Omišlja preko dana boravi na Sušaku radi svojih poslova. I lijepi broj otočana voli putovati preko Omišlja, otuda prosljeđuje put autobusom u Malinsku, Krk, Punat i Bašku.

Ribarstvo kao znatna grana pomorske privrede otoka Krka pokriva domaće potrebe, dok se suvišak povoljnih ljetnih mrakova izvozi na Sušak i u unutrašnjost. Inače vode otoka Krka neobično su bogate morskom ribom, a neke uvale, kao na pr. Čavlena kod Malinske osobito se ističe kao rijetko obilna pošta za sportski i redovni ribolov.

Pomorska privreda otoka Krka kao važan pomoćni faktor izmjene privrednih dobara otoka sa potražnjama bliskih tržišta, u svom je razvitku i oscilaciji dosegla optimalnu tačku, koja joj omogućuju da koristi posvema dostatno brodovlasnicima i svima onima čija egzistencija ovisi o napretku i blagostanju brodarstva otoka Krka. Motorizacija plovnih objekata i modernizacija ribarstva jedan je od koraka, kojim pomorstvo otoka Krka kroči naprijed u borbi za životni opstanak u želji da se čovjek, mornar ili ribar, odupre svim onim nedaćama koje nastoje da onemoguće egzistenciju našeg otočana. A krize, privredne depresije i stagnacije u pomorskom prometu, ratne nedaće i peripetije kroz koje pomorac otoka Krka mora da prolazi, ne mogu tu želju i težnju za opstanak skršiti i uništiti.

Vjerujemo da pomorska privreda otoka Krka u današnjim svojim razmjerima posvema odgovara potrebama otoka Krka, a da će napretkom i melioracijama ovih bodulskih krajeva i pomorstvo Krka razviti svoje bolje i sretnije blagostanje.

Radojica F. Barbalić

Sopele

A tko na otoku za njih ne znade? I naši amerikanci, kad se iza više godina povrate iz Novoga u Stari svijet, najradije zapjevaju i zaplešu pod sopelama. Pa i naša inteligencija, koja je čula svakojake glazbene koncerte, ne zazire ni najmanje od sopela. Sopele su im prošle, štono riječ u krv; pa.se kroz uši turaju u grlo, u glavu pa i u noge. Sopele vrše na sve otočane neodoljivi čar. Dva glasa, d e b e l o i t a n k o , (debela i tanka sopela) fino se usklađuju, kao kad mladić i djevojka, jedan debelo i druga tanko od srca zabugare ili »zatarančU«. Pogodio je naš pjesnik (Đukić):

Naš kanat
i naše sopeli glas
je božji glas;
va njih je naša beseda
slaja od meda
i najslaje zvoni.
Z domaće zemlje ona raste
i va naše srce cvate,
i lipo diši.

Sve to izvodi na 5—6 nota, na posebnoj otočkoj skali, koju još nijesu glazbenici decifrali. Sopele se ne mogu prenesti na glasovir. Možda na violinu, ali to će moći samo naš Bodul; drugi ne će. Kušali su, ali nisu uspjeli. Naša glazbala na Krku to su naša grla, naše sopele i naše dvojkinje. Ta se muzika krije u dubini duše, ona prelazi od roda na rod,

kroz naš kanat; kroz sopele pretvara se u tanac.

Rijetki su sopci na otoku; najviše po par u većim selima. Nisu to mladi ljudi; prešli su i četrdesetu. Nemaju oni svog pomlatka, nemaju svoje škole. »Sost« se ne smije na glas, da drugi čuju, pa niti u svrhu da se nauči. Samo slušaj, pa ako si virtuoz, već će prsti na sopeli prenijeti melodiju. A stari i ne će da nauče mlade; najviše će otac na smrti predati sopela svojem sinu. Sopela se čuva na dno škrinje medu ruhom, kao dragocjenost.

Sopci su bili negda dobro plaćeni, dobivali su dva forinta i pit od večernje do pol noći. Na 11 i pol zatvarao se tanac. Kad sopca kamo pozovu, on prelomi svoju sopelu na dvoje, zakuči pisak u donji lijevak sopele, postavi ju u gornji žep ili ispod »centurina« pa ponosno sa »kumpanjom« uputi se kamo je pozvan. Kad su blizu, »zasopu« jedan »veras«, cijelo selo već zna, da će na placi ili kod »Debele Tonke« biti tanac.

Dobrinjci na smotri Seljačke sloge u Zagrebu g. 1937.

Majke iz prikrajka gledaju kako se njihovi sinovi i kćeri vrte »Okolo« ili prebiru »Suprotu«. Jao, koji toga ne bi znao! Kad svrši jedan tanac, zaori »kanat«, koji kadgod i sopele prate. Eto ti vokalnog koncerta, da ga ljepšeg naši otočani ne žele.

Pri pirovima naši sopci znaju i svoju mantinjadu. Debela sopela drži tvrdo svoju toniku, svoj kontrabas, a tanka zavija gori i doli, lijevo i desno, kao da bi rada iskočiti iz tona; ali ne da debela, sve dok njezin sopac ne isprazni svoja junačka pluća. To je tempo. Ali to brzo dodija jednomu i drugomu, sopcu pa i onima koji mirno slušaju: obadva skladno

udare »Suprotu« i u jedan čas svi ko ludi počnu nogama »prebirat«. To sve valja vidjeti.

I na Tijelovski ophod budu sopele. Ja sam ih čuo. Bio sam izvanredno ponosan, kad sam uz moga oca sopca mogao baš onda stupati. Dakako da su onda sopli pobožno: Nijedan saksofon ne bi ih mogao zamijeniti. Samo na mrtvačkom sprovodu ih ne će: ne znaju »narikati«.

Eto činjenica je, da naše otočke sopele stvaraju u narodu veselo raspoloženje, kako nijedno drugo glazbalo. Zato neka se to glazbalo podržava i njeguje. Istisnuli su ga »Gorinci« iz Hrvatskom Primorju, istisnuli su ga i Kastavci. Još se sopela samo na otoku Krku čuva. Ne tjerajmo ju mi. Došla je harmonika, ali s njom su došli i moderni plesovi po cijele noći i sve drugo zlo s time. Nije za nas valcer, ni polka. Sopele ih ne poznaju. Ako nekoji uvađaju moderne nemoralne plesove, slabo čine. Harmonika ne zna »tarankat« ni »prebirat«. Pustite, dragi moji otočani, harmoniku, a držite se vaših starih sopela i vašega staroga otočkoga tanca.

Nije u redu da ste tanac zapustili, a polke pripustili. Polka nije naša. Ja koji ovo pišem, sin sam krčki, i ako kroz više godina ne živim na otoku. Žao mi je bilo kad sam u jednoj prigodi na mojem otoku na sred place vidio kako naša mladež ne će da pleše narodni naš tanac, već samo i i s k l j u č i v o polke. Brzo sam otišao. Što bi vam rekli naši stari? A i ja vam zamjeram. Sa sopelama povežite vaš kanat i vaš tanac. Naše sopele na svoje mjesto, a harmonika neka gre odkuda je došla.

Sin sopčev.

Bašćanske kuntrade

Iz daljine, kad se ulazi parobrodom u Bašku, izgleda Baška kao niz gusto zbijenih kućica od *Mula* do *Pirnice* (ili Pivnice), a kad je motrimo iz visine, sa Sv. Ivana, čini se, da je možemo skupiti u šaku, tako su se gusto zbile kuće jedna do druge i ostavile tek tijesne prolaze svojih uličica ili *kuntrada.*

Parobrod je još do nedavna pristajao uz veliki molo, na Velu rivu, odakle bi se putnici i došljaci polako uputili put mjesta. Taj se početni dio Baške zove Mul, i to je bio kraj gdje je nekada pristajala brojna bašćanska mornarica, trabakuli, koteri i bracere. Njih je većinom nestalo, nestalo je ponosne bašćanske mornarice, nestalo je mornara, a ekonomski je život Baške krenuo drugim pravcem, pravcem turizma i prometa stranaca. Na M u l u počinju dva puta, od kojih jedan vodi gornjim dijelom sela, a donji klesanom i zidanom obalom na P a l a d u, kamo se stječu paralelne

bašćanske kuntrade iz gornjeg dijela sela. Prije Palade zvao se ovaj kraj Na p e s k u , iz onog doba, kad još nije bilo klesane obale, nego se tuda prostirao morski žal. Paladom možemo ići do novog mola, a tada treba ući u selo i glavnom ulicom krenuti k zapadnom dijelu Baške. Od Palade nas jedna uličica vodi kraj Općine do predjela zvanog P o d B a š k u , jer je taj predjel prvi naseljen, kad su naši stari sašli s brežuljka Sv. Ivana k moru, pa kako je gore bila Baška, tako se kraj pod njom prozvao P o d

Zlatko Šulentić: Baška (ulje)

B a š k u . Tu stoji kuća, koja je bila prva na ovom mjestu u Baški sagrađena. Nad vratima isklesan je rimski broj I zaokružen kolobarom i s natpisom »Pax huic domui et omnibus habitantibus in ea« (Mir kući ovoj i svima stanujućim u njoj). Godina je MCCCCCXXV, a daljnji je natpis talijanski; bilo je to doba mletačke vladavine. Taj je talijanski natpis već nečitljiv i pokrit novom žbukom, pa se još razabiru jedino riječi »Questa casa ...«. Kraj »Pod Bašku« i »Palada« ulice su moga djetinjstva. U tom sam se kraju rodio i tu provodio svoje prve igre.

Taj je kraj bio nekada živ zbog blizine Općine i škole kao i mornarice, koja je trgovala. Danas je mrtav, jer je središte života pomaknuto u kupališni dio mjesta. Odavde idući k zapadu dolazimo do P l a c e , glavnog bašćanskog trga, koji se dade u dva skoka preskočiti. Tu se nekada prodavala riba i tu se još sa kamena stola nedjeljom poslije velike mise proglasuju narodu općinske naredbe. Pedesetak koraka dalje eto nas na P r e k r i ž j u , otkuda idu ulice u tri smjera; jedan od njih vodi na P u l j a n u (= poljanu), gdje se nalazi zabitna ali lijepa crkvica sv. Antuna. Štimung je u njoj tako intiman i blag, da će molitva u toj crkvici poletjeti baš iz srca k nebu, toplije i sabranije negoli u kojoj svijetloj i nakićenoj crkvi. Odavde možemo preko potoka i ulice N a p o t o k u doći na Z e l e n i c u , na D o l i na G o r i n k u t. j. gornji dio sela, koji zahvaća kraj od predjela Pod Basku do Mula. Taj će nas gornji dio sela dovesti do predjela N a v o d i , gdje se nalazi reservoir bašćanskog vodovoda, a lokalitet ispod toga — P o d v o d j i — (= pod vodom) vodi nas opet na M u l .

Od Prekrižja naprijed dolazimo do župne crkve, velike i lijepe romanske građevine, najveće i najprostranije crkve u cijelom Hrvatskom Primorju. Sagrađena je godine 1722., a imade tri lađe sa 8 oltara i veliku apsidu te se nalazi na povišenom »cimiteru«. Šteta je za ono lisnato drveće, koje je ovdje posječeno. Ono je davalo sjenu, a zamijenjeno je oskudnim borovima bez sjene. Crkva posjeduje Zadnju večeru od Palma giov. Ta se slika nalazi sada u apsidi, dok je prije bila na posebnom oltaru u lijevoj lađi. Važna je slika florentinske škole na oltaru sv. Ivana u desnoj lađi kao i velika slika sv. Trojice na glavnom oltaru. Crkva ima i dvostruku sakristiju, čime se rijetko koja crkva može podičiti. Uopće se ova građevina odlikuje prostranstvom tako, da u njoj nikada ne dolazi do stiske, te se sve crkvene funkcije mogu u redu obavljati. Sve je u toj crkvi prostrano i prikladno osim zvonika, koji se stisnuo i ne koči se ponosno nad crkvom i selom kao u drugim mjestima. Župna je crkva posvećena sv. Trojici, ali pečat župnog ureda još uvijek nosi sliku sv. Ivana Krstitelja. To je tradicija i veza s onom Baškom, koja se nekada nalazila gore na brežuljku sv. Ivana.

Pošavši dalje glavnom ulicom dolazimo na N a r c a , neke vrsti trga, kome je ime nejasna porijekla. Odavde nije daleko do pošte, koja je tu od novijeg datuma. Nekada se u ovom kraju završavalo selo Baška kućom staroga Demanije — Bonefačića, dok su kasnije sagrađene kuće Mihalića i Magašića. Ovaj se predjel zvao »Na kućici«. Tu je na zidu kovačnice Križkovića stajao starinski petrolejski fenjer kao na kraju sela. Jedino je još uz more stajala Kirinčićeva kuća, i to je bio kraj Baške. Poći ovamo u, noći, značilo je ići u daljinu i ne izvjesnost, a seoce Gorica iznad K u p a -

rice bilo je u strahovitoj udaljenosti. Danas je to sve drukčije!

Tako se eto selo Baška za mojeg djetinjstva protezalo od Mula do Kućice. Stanovništvo se bavilo mornarstvom, ribarstvom i ratarstvom proizvodilo grožđe i rajčice, trgovalo morem s Dalmacijom, Senjom i Rijekom, bilo je živo i veselo, a duša nam je u djetinjstvu bila slobodna i nedužna. Koliko se toga promijenilo od moga djetinjstva! Nestalo je mornarice i njezine trgovine, a Baška se dala na promet strancima. Izgradila se čitava nova četvrt vila i hotela uz glavnu cestu put Križa (Poklonac) i uz more na Pirnici i Zablaću. Tamo se prenio život, tu su nikle radnje i dućani, tuda prolaze stranci, od kojih Baška živi. To je moderni dio Baške, to je nova četvrt, koja živi sasvim drugim životom negoli je živjela ona Baška našeg djetinjstva. U onom starom dijelu još stoje tihe i zabitne »bašćanske kuntrade«, koje smo nekada mi kao djeca oživljavali svojom igrom i vikom, stoji »funtana« pod Bašku, stoji Raštel (Vraštel), koga smo se toliko bojali, jer da tamo »straši«.

A iz glavne ulice toga sela uzvijaju se uske kuntrade sve na više prema krševitom zaleđu, te se na kraju uzviju četiri puta posuta kamenjem kao za pokoru. Četiri puta: jedan s pošte, drugi sa cimitera, treći s Dola, a četvrti s Mula — i uspinju se sve više i više prema onom brežuljku, na koji se tako teško uspinjemo, jer su putovi posuti kamenjem i jer su naše duše grješne. Uspinjemo se k Sv. Ivanu, koji je okružen kamenim križevima, pločama i spomenicima, koji je okružen grobovima Bašćana. Odavde se otvara bistri pogled na more i polje bašćansko, odavde se pogled diže k nebeskim visinama, kojima plove bijeli oblaci. I ovamo često kreću iz starodrevne crkve žalobne povorke, koje prate na vječni počinak po kojeg stanovnika našeg mjesta Baške. I pjevaju u povorci: »Rasvijetliti sjedećeje va tme i va sjeni smrtnej, napraviti nogi naše na put mira...«. I taj put mira završava Bašćanima ovdje kod crkvice sv. Ivana. A gdje će nama završiti? Možda daleko, daleko od Baške, koju nitko od nas nije mogao shvatiti i koja nikoga od nas ne može razumjeti...

Dr. Vinko Dorčić.

PENZION „PEĆINE" ŠILO NA KRKU
vis-à-vis Crikvenice sa 14 novo
uređenih soba nad morskom plažom.
Prospekte dajem besplatno.

Gdje vlada koji grijeh na otoku

Po čitavom otoku Krku prenaša se od usta do usta i prelazi od generacije na generaciju na pol ozbiljna, a na pol šaljiva dosjetka, da je svaki tako zvani glavni ili smrtni grijeh zavladao jednom krčkom općinom. Ali, ako tko pita otočane, koji grijeh vlada u kojoj općini, teško se dobiju dva sasvim jednaka odgovora. Nekako najviše nepodudaranja zapaža se u vezi s Puntom (Aleksandrovom) i Poljicama, što nije ni čudno, ako se uvaži, da je Punat tek u novije doba dobio općinu, a Poljica je nisu nikada ni imala.

Ovu dosjetku zabilježio je i Kubić u svojoj povijesti otoka Krka (Trst 1874), ali u ono vrijeme bilo je na otoku samo pet općina, pa zato on ni ne govori o sedam općina, nego o sedam glavnih mjesta, pripisujući: oholost Dubašnici (koja nije jedno mjesto, a ovdje ni jedna općina, nego dio općine od više sela), lakomost Puntu, bludnost Dobrinju, nenavidnost Omišlju, neumjerenost u jelu Krku, srditost Baški i lijenost Vrbniku. Kubić je samo zabilježio, što je čuo, pa on sa svoje strane daje pojedinim mjestima sasvim drukčiju sliku nego li izlazi iz gornje podjele grijeha. On, što više, sasvim umjesno primjećuje, da bi se na isti način moglo reći, da i svaka vrlina vlada jednim našim mjestom.

Davno prije zabilježio je ovu istu stvar, samo malo drukčije, pop Ivan Feretić iz Vrbnika u svojoj rukopisnoj povijesti otoka, koju je počeo pisati g. 1819., a u kojoj se usred hrvatskog teksta nalazi ova latinska bilješka:

»Septem peccata mortalia hujus insulae, septem communitatum, ejusdem mores et indoles exprimentia.

Initium sumitur a Dobrignio

1) Dobrignium: Superbia
2) Castrum Musculum: Avaritia
3) Dubasnica: Lascivia
4) Poljica: Ira
5) Veglia: Gula
6) Besca: Invidia
7) Verbenicum: Accidia

His exprimuntur et denotantur omnium populorum hujus insulae mores, inclinationes et movimenta naturalia«.

U prijevodu gornje bi glasilo:

»Sedam smrtnih grijeha ovog otoka, u sedam općina, koji označuju ćud i vladanje na istome otoku.

Počinje se od Dobrinja

1) Dobrinj: Oholost
2) Omišalj: Lakomost
3) Dubašnica: Bludnost
4) Poljica: Srditost

5) Krk: Proždrljivost
6) Baška: Nenavidnost
7) Vrbnik: Lijenost

Ovime se označuju vladanje, nagnuća i prirodni nagoni sveg pučanstva ovog otoka«.

U doba kad je gornje zapisano postojale su na otoku samo 4 općine, a nije ih nikada prije ni nekoliko decenija kasnije bilo baš 7, pa je sigurno, da se pod riječju »communitas« nema podrazumijevati općina nego nešto drugo. U ono vrijeme bila je važnija ili se je barem više isticala crkvena podjela otoka na plovanije nego li upravna podjela na općine. Zato, kad bi se govorilo o kojem kraju otoka, taj bi se kraj više označivao po plovaniji nego po općini, za što imamo izravnu potvrdu i u činjenici, da se još i danas stariji nepoznati otočani međusobno najradije pitaju: s ke ste Vi plovanije? Na Krku je više stoljeća postojalo 7 plovanija, onih starih plovanija sa većim kapitulom nego ga ima danas sama biskupija u Krku, pa je bilo prešlo u običaj, da se otok dijeli na manje dijelove po tim plovanijama, samo što se je u svjetovnim spisima mjesto »plovanija« pisalo »kotar« (talijanski distretto). I Feretić dijeli otok na manje djelove, koje zove sad plovanijom sad kotarom, pa jer navedenih sedam imena predstavlja baš ondašnjih sedam krčkih plovanija, izlazi, da njegova »communitas« ne znači općinu nego dio otoka, kotar, koji je isto što i plovanija. Uostalom riječ »communitas« i sama po sebi ne znači samo pravu općinu nego i druge, više ili manje slične jedinice, pa se baš na starim ispravama o otoku Krku ova riječ valjda uopće ni ne upotrebljava za oznaku vanjske, seoske općine.

Da li je Feretić sam sastavio gornju latinsku bilješku ili ju je od kuda prepisao? Moglo bi se dokazivati i jedno i drugo. Ako ju je prepisao, ne bi bila valjda sasvim bez temelja i ova predpostavka: U 17. vijeku bio je biskupom u Krku Franjo Teodor Gennari, koji je na latinskom jeziku štampao neke svoje korizmene propovijedi, medu kojima i propovijedi o sedam smrtnih grijeha. Njegove štampane propovijedi o 7 smrtnih grijeha doduše sadrže samo ono, što je od općeg interesa za nauk crkve, pa u odnosnoj knjizi nema ni spomena o otoku Krku, ali je sigurno, da je on u svojim govorenim propovijedima rekao po koju i na adresu svojih otočana, pa je možda baš on, govoreći na Krku o 7 smrtnih grijeha, pripisao po jednoga od njih svakoj svojoj plovaniji. Potječe li gornja podjela grijeha od njega ili od koga drugoga — ako je ona bila prije Feretića gdje zapisana, moglo je to biti baš na kojem primjerku Gennarijevih propovijedi, kojima su se služili baš oni, koji su, kako izgleda, raširili po otoku spominjanu dosjetku, to jest svećenici — propovjednici.

J. Valković.

O gljagoljašu Ivanu Kraljiću IX

Oživljavamo uspomenu na jednoga našega popa glagoljaša iz pretposljednjega stoljeća, jer se izdizao iz svoje sredine i bio zaslužan za izobrazbu ostalih glagoljaša. To je Ivan Kraljić iz Dubašnice odnosno Sv. Antona, koji je za krčke glagoljaše sastavio dvije knjige: 1) Pribogoljubne molitve, koja je bila štampana u Mlecima g. 1734. i 2) Slovnik (ili rječnik) Slavjanskij latinskij hrvatskij, koji je ostao u rukopisu, a datiran je god. 1754.

Kako se o tom našem čovjeku vrlo malo znalo, pobrinuo sam se da saberem podatke o njegovu životu u arhivima i da malo potanje proučim njegova spomenuta djela. Ono što sam mogao saznati štampano je u »Građi za povijest književnosti hrvatske« knj. XV. (151—181), a ovdje ćemo to u kraće kazati. No moram reći, da sam sada točnije saznao kada se Kraljić rodio i umro, dok to onda nisam znao. Sada sam naime u arhivu župe u Dubašnici našao u staroj glagoljskoj knjizi mrtvih (koja ima zapise od god. 1727. do 1783.). pod god. 1762. zapis koji se tiče smrti našega Kraljića, a glasi ovako: »Na 8. decembra umri pop I. Kraljić od let 57 incirka spovidan, pričešćen i svetin uljen pomazan«. Kraljić je bio dakle rođen oko g. 1705., ali točne njegove godine nije eto znao niti voditelj župnih matičnih knjiga (župnik), a niti sam ja mogao naći godinu njegova rođenja u krsnim knjigama. Čini se dakle, da se naš Kraljić rodio negdje izvan Dubašnice, možda kad je njegova majka putovala zajedno sa svojim mužem »po svitu«. Njegov je naime otac, imenom Juraj, mnogo putovao po svijetu (kako se vidi iz njegovih oporuka) i to jamačno kao vlasnik nekakvoga broda, jer ga notar pišući mu oporuke, uvijek zove »parun Jure«. Seoski nadimak njihove obitelji bio je Skutlić.

»Parun« Jure je svakako bio imućniji čovjek: on je zajedno s bratom mu Matom g. 1725. popravio crkvicu sv. Antuna u svojem selu, koje se još onda zvalo Kovači; imao je dosta imetka i vrednijeg pokućstva, sinove je oslobađao od javne rabote, sina Antuna slao je čak u Rim, a sina Ivana učinio je popom. Ne samo to, nego je svoga sina poslao kao mladog svećenika na usavršavanje u Mletke, gdje je učio retoriku g. 1733. Stari je Jure imao sa svojom ženom Marom devetoro djece: Ivana, Jurja, Nikolu Antuna i Pola te Luciju, Antoniju, Maru i Katu. Polo mu je zarana umro, a Nikola je bio, jamačno od rođenja, nijem. U svojim oporukama, što su mu ih pisali dubašnjanski glagoljski notari Juraj i Ivan Sormilić više puta od g. 1732. do 1762., gazda Jure se uvijek brinuo, da svojoj djeci podjednako i pravedno ostavi imetak, a posebno se brinuo, da osigura život svomu nijemomu sinu Nikoli. Posebno se brinuo da osigura

mise, molitve i hodočašća za dušu svoju i svojih pokojnih. Prvu je oporuku bio učinio još za života svoje žene g. 1732., pa je čini »gospodaricom svoga dobra dok je živa i ako ostane poštena i ako se ne oženi«. Kad po njenoj smrti čini drugu oporuku, ostavlja svakomu svoje, a svomu sinu popu Ivanu: »kuću novu svoju konobu na pod i sufit i voltu od grbina, da se služi svoju potribu kako i drugi brati i svoj andit, del od dvora i od mošune i dva štramaca veliki i dva lancuna i koltru ku san ja kupil, a to za osandeset mis ke je rekal na moj intencijon. Ti dva štramaca i lancuni i koltru i si kvadri i stoli i banki i katride, ke su u rečenu kuću i jednu škrinju od oriha ku je kupil sam i moje mesto ko jimam kod sela od Sabljić — zove se mekot kol Dražice — za njegov trud ki je činil za me u Vasiž; i mu pušćam se ča se tiče ujedno kol kuće, brajde i zemlje, ma to da zame na račun svoga dela rečene brajde i zemlje samo, a ne drugo i da uživa dokle je živ, a po njegovoj smrti da more pustit za svoju dušu i svojih mrtvih svojim od krvi komu bude njemu drago, a ne drugom. I je stratil rečeni poštovani pop Ivan, moj sin dukati dvajset za dušu pokojne Mare, moje žene, zato oću i pušćam da moji drugi sini plate moj dug ki jimam u brašćinu prisvetoga Ruzarija i brašćini svetoga Mikule i brašćini svetoga Pavla i mnogopoštovanomu kleru od Dubašnice«. U novoj oporuci od g. 1752. ostavlja otac popu Ivanu pušku od lova, uz obavezu da mu reče jedne mise sv. Grgura, a u onoj od g. 1758. daje mu »vas mobilij od kuće i od konobe ki je u njegovu kuću i u njegovu konobu za mise ke mi je rekal i ke će mi reć«. No pop Ivan nije dospio da za dušu svoga oca govori mise, jer se preselio u vječnost prije svoga staroga oca. Po Ivanovoj smrti stari se opet žuri k notaru, da mu piše novi i posljednji testament dne 27. prosinca 1762. U njem dijeli svoj imetak medu svoja dva preostala sina Antuna i Jurja i obavezuje ih na mnoge legate za dušu preminuloga nijemoga sina Nikole, medu kojima je naročito teška obaveza, da za Nikolinu dušu učine proštenje u Asiz.

O samom životu našega popa Ivana znamo relativno dosta malo. Ne znamo ni gdje se školovao do svoje mlade mise. Možda kod kojega domaćega svećenika kao i ostali njegovi drugovi. To se čini još vjerovatnijim, kad znamo, da je kao mladi svećenik pošao u Mletke, da ondje naknadno uči retoriku, što bi već inače bio prije učio. Daljnji svoj život provodio je Kraljić svakako ponajviše kod kuće kao ugledan svećenik i učitelj. Nekoliko puta ga je biskup bio imenovao korizmenim propovjednikom po krčkoj i po osorskoj biskupiji. Kad su bile izgorile neke župne knjige, on na želju svih dubašnjanskih svećenika sastavlja g. 1738. novu knjigu vječnih obaveza dubašnjanskoga klera. Još znamo o njemu, da je podučavao dubašnjanske mladiće, koji su se pripravljali za svećenički stalež. Biskup je želio, da svi klerici polaze glagoljašku školu

u Krku, pa su stoga dne 20. veljače 1741. dubašnjanski klerici i njihovi roditelji uputili biskupu u Krk jednu molbu pisanu glagoljicom, u kojoj mole, neka im dopusti, da klerici Dubašnice i Poljica ne moraju ići u kleričku školu u Krk, nego da smiju svi polaziti školu u popa Ivana Kraljića u Dubašnici, a to u interesu crkvene službe i njihove obrazovanosti. Tu molitelji kažu medu ostalim i ovo:

»Zato svi u jedno od jednoga kaštela i drugoga jesmo našli našega naučitelja mnogo poštovanoga gospodina popa Ivana Kraljića od Dubašnice ravno po sredi jednoga i drugoga kaštela, kadi i jedni i drugi moći ćemo komudno hoditi na školu već laglje nego u nijednoga drugoga, koji je redovnik dobra glasa, jimena i življenja, pršona naučena, pripovidavac i morališta; i budući da je takov ki nam more dati nauka potribnoga, zato smo ga odibrali za našega naučitelja dokle je živ prez prominiti ga, koga spoznati ćemo s vlastitim našim, kako se obligahomo i se obligivamo, zašto tako ufamo se većega ploda nego u prošasto, budući da već i već šetiman pasivahu prez priti na školu, a sada u kaštelu sa sakom berznosti ćemo hoditi na školu prez faliti i u vrime od iskušenja ufamo se biti svršniji nego u prošastno«.

Koji je bio uspjeh ove molbe, nije nam poznato.

Isto tako ne znamo ništa kako je Kraljić provodio svoj daljnji život. Iz notarskih protokola Jurja i Ivana Sormilića vidimo tek to, da je više puta kupovao po Dubašnici nekretnine i da je u takvim stvarima imao i više sporova. Negdje na početku prosinca g. 1762. teško je obolio, pozvao je pred sebe notara Ivana Sormilića da mu napiše posljednju volju, a već 8. istoga mjeseca pop Ivan je umro.

Da je bio život ovoga našega glagoljaša zaslužan, mi znamo po tom, što je podučavao dubašnjanske i poljičke klerike pripravljajući ih za svećeničko zvanje, ali naročito po tom, što je za klerike i mlade svećenike otoka Krka sastavio već prije spomenuta djela. Njegovo je nastojanje išlo za tim, da podigne spremu krčkih glagoljaša, kako bi oni što bolje vršili svoju svećeničku službu i kako bi se što manje prigovora dizalo protiv glagoljskog svećenstva zbog njihova neznanja. A među nama rečeno, bilo je doista medu našim glagoljašima i takvih, koji su bili neznalice.

Kraljićevo prvo djelo »Pribogoljubne molitve zgovarajuće prvo i po dospitku mise... u Bnecih 1734.« je mala knjižica od 96 stranica. Složio ju je po sličnim latinskim knjižicama. Unutra su najprije mnoge molitve, kojima se svećenik pripravlja za misu; zatim su pouke svećenicima, kako se kada mora misiti; napokon je sabrao zbirku crkvenih propisa o moljenju svećeničkoga oficija (brevijara), o služenju mise i o drugim svećeničkim službama.

Knjižica je pisana latinicom, valjda zato što u Mlecima štampari onda nisu imali glagoljskih slova. Jezik kojim on tu piše je nešto dubašnjanski, pomiješan s dalmatinskim, a nešto staroslovenski.

Zanimljivo je spomenuti, da je Kraljić tu knjižicu posvetio krčkom kanoniku (arhižaknu) Lovri Venčatiju, koji je možda bio i Kraljićev dobročinitelj u školovanju. Kraljić kaže, da ga je Venčati i nagovorio da prevede iz latinskoga tu knjigu, premda taj krčki kanonik nije — kako od drugud znamo — ni znao hrvatski. Na kraju knjižice je Kraljić čak naštampao jednu pjesmicu, što ju je sam ponešto šepavo ishitrio, u čast svoga Venčatija. U njoj pjeva na primjer:

I njega želim ja vazda štovati,
Bog mu dao život produžati
I njegovim pridragim grajanom
I mojim privirnim Dubašnjanom.

Podučavajući klerike u glagoljici odnosno u tom, kako moraju razumjeti svoje brevijare i misale, koji su bili napisani glagoljski i staroslovenski, Kraljić je možda i sam došao na misao, da bi trebalo napisati jedan rječnik, u kojem bi bile rastumačene sve nerazumljive t. j. staroslovenske riječi u misalu i brevijaru. A možda ga je na to nagovorio i tadašnji krčki biskup Petar Zuccheri (1739—1778), jer je baš on, kad je došao iz Mletaka za biskupa u Krk i vidio kako su glagoljaši dosta neuki, a naročito da ne znaju ništa latinski, počeo strogo tražiti od klerika, da moraju dobro naučiti staroslovenski jezik i dobro razumjeti crkvene knjige. Ne samo to, nego je od njih stao tražiti — što njima nije nikako išlo u glavu — da moraju učiti i latinski. Biskup je naime htio, da popova glagoljaša bude manje, ali da budu bolji. Bilo od sebe ili po biskupovu nagovoru, Kraljić se je dao na posao pa je iz glagoljskoga misala i brevijara izvadio nerazumljive staroslovenske riječi, svrstao ih je azbučnim redom i rastumačio ih najprije s onom latinskom riječju, koja na sličnom mjestu dolazi u latinskom misalu ili brevijaru, a zatim i glagoljsku i latinsku riječ rastumačio s jednom ili više hrvatskih riječi. Staroslovenske i hrvatske riječi pisao je glagoljicom, a latinske latinicom. Među njegovim hrvatskim riječima ima naravno i domaćih dubašnjanskih, ali miješa i nešto staroslovenskih, ali i mnogo dalmatinskih odnosno štokavskih. Po tim dalmatinsko-štokavskim riječima mogao sam prepoznati, da se Kraljić u tumačenju dosta služio talijansko-latinsko-hrvatskim rječnikom, što ga je bio štampao g. 1728. u Mlecima poznati pisac Ardelio Della Bella. U tom rječniku Kraljić je ne samo rastumačio značenje nejasnim riječima za krčke glagoljaše, nego im je rastumačio glagoljsku azbuku, slovo po slovo im je tumačio kako se kada ima čitati, objasnio im je što je hrvatski, a što staroslovenski jezik i t. d.

Za te stvari pomogao se Bukvarom Matije Karamana, koji je bio štampan u Mlecima g. 1739. Tako je Kraljićeva knjiga narasla dosta velika: ima 156 stranica velikoga oblika. Svršio ju je g. 1754. i stavio joj je naslov: SLOVNIK SLAVJANSKIJ LATINSKIJ HARVATSKIJ.

Kraljić je možda mislio, da će se njegova knjiga štampati, ali do toga nije nikada došlo, i knjiga se i danas čuva u rukopisu u kapitulskom arhivu u Krku. Kad dandanas proučavamo tu njegovu muku, vidimo, da u njoj ima dosta nepotpunosti pa i dosta pogrešaka. Ali on je ipak zaslužio našu pohvalu, jer se prvi, a može se reći i jedini od svih hrvatskih glagoljaša dao na posao da sastavi jedan glagoljski rječnik. Ta njegova muka je dandanas zaboravljena, došle su na svijet nove i bolje knjige za učenje staroslovenskog jezika, ali neka bude i njegovo ime zabilježeno, da mu se sačuva časna uspomena među nama.

V. Štefanić.

Sličice iz školstva na otoku Krku g. 1848.

Do sada je slabo proučeno školsko pitanje a napose na kvarnerskim otocima. Gradivo čeka na marne ruke, koje će ga obraditi i iznijeti na vidjelo.

U doba ilirskog ili hrvatskog preporoda pobrinuše se i krčki rodoljubi za osnivanje pučkih škola i za potrebne udžbenike, a bili su to svećenici, dva Volarića: Fran Josip i Mate, od kojih je prvi bio i vrhovni nadzornik te izvjestitelj biskupijskih osnovnih škola, a drugi dobar pjesnik. Od onog prvog vrijedne su: Čitanke za odrasle i Ilirska slovnica za početne učione, koja se je upotrebljavala također u banovini Hrvatskoj i Slavoniji u osnovnim školama. Knjige su štampane u Trstu kod I. Papša, »vladateljnog slovotištitelja«.

Godina 1848. bila je burna u političkom životu Austrougarske. Narodnosti se počele buditi još i prije te iskale svoja prava. I na Krku je bilo komešanja, koje nam sada nije poznato. Smutljivci su bučili protiv ustava ili konstitucije, osobito protiv polaska škole. Zato je namjesnik austro-ilirskog Primorja, Salm u lipnju 1848. uputio okružnicu kvarnerskim otocima, kojom narod upozoruje da se čuva takovih smutljivaca. Tiskana je u dva jezika, talijanski i hrvatski.

Evo hrvatskog dijela:

Br. 9844.

Prebivaocima kvarnerskih otoka.

Guvernialna Vlast je doznala, da na nekih mestih Veljanske (krčke) Biskupie neki neprijatelji pučkog naučenja koristuju se sadanjimi politič-

kimi okolnostmi, i odvratjaju mladež navlastito žensku govoretji, da je pri Ustavu ili konstitucii prestala dužnost itji u pučke učionice, i da je ostavljeno na slobodnu volju roditeljah pošiljati u učionicu svoju detcu ili ne. — Ovaj je glas neprav sa svim i jer je Ustav zaderžao u punoj moći sve zakone, koji nisu po imence odbačeni, a što se tiče hodenja u Učionice, u tome se obderžava ista dužnost, kao i prije.

I prem da je Vlast uverena, da je verlo malo onih, koji raznose tako neprave glasove — ništa manje derži za dobro opomenuti vas sve, koji imate sreću biti roditelji.

Vi ste vazda gledali zadovoljnim okom na ustanovljenje vaših Učionicah, pazili ste sa zadovoljnostjom na napredke, koje je vaša mladež do sada na putu dobrog vladanja i obučavanja u Učionicama činila. Poboljšanje serca i razuma presveta je dužnost, koja je postala u sadanje vreme jošte nuždniom odkad nam je milost našega predobrog Cesara podarila Ustav ili konstituciu. Ovom odlukom pozvani ste ne samo na najslobodnije opravljenje vaših općenih interesah, nego da unidjete potpuno u udioničštvo zakonodavstva i upravljanje deržave, po onom osobnom pravcu, koji će iz rukuh zakonodavne vlasti izitji.

A za sledovati ovom krasnom pozivu, i za ispuniti tako drago pravo perva i neminujema potreba je pripomoći odgojenju u opće, a navlastito mladeži, a to je klica vašega dojdućega pouzdanja.

Kažite onima, koji vas odvratjaju od pučkog obučenja, da su neprijatelji vašeg dobrog stanja, neprijatelji sreći vaše detce, da ne razumevaju krasne namere Ustava i da ne će izbeći kaštige, kojom jim se groze zakoni, osobito oni koji nastoje da pokvare ovako sveti i dobrotvorni Ustav.

(Potpisano samo talijanski)
Il Governatore del Litorale austro-illirico
Roberto Algravio di Salm
Dr. Ignazio Beck
consigliere governiale
Štampano u gubernijalnoj tiskari.

Priopćio pop V. Premuda.

TVORNICA VUNENIH I PAMUČNIH TKANINA
GJ. URAIĆ, ZAGREB
RAPSKA ULICA TELEFON 75-78

More nas zove

Ono nas je odnjihalo na svon krilu kako najbržnija mat.
Na belon kamenon žalu zrasli smo kako slobodni tići,
jubjeni od runaste pinice i grjeni od svilenih morskih trav,
Prve smo besede počeli mučat jigrajuć se z valići.

Ono je bilo naše mehko njazlo va kon smo se gojili,
jiduć presne pužići, i pobirajuć kapice i losture.
Na moru smo okušati, našu snagu i jačali voju,
da vavek prez straha gazimo skroz život i životne bure.

More nan je otvorilo srce i jenu velu jubav za sviton,
Vali su nan pokazali kako se ruše brigi i gore.
More naše drago tamo kraj našega lipoga sela,
sada jeca i plače za nami, i sada nas k sebi zove.

More nas zove, da na njegovon krilu mirno počinemo,
i zabimo na skrbi s kimi se svaki dan tučemo.
More nas zove, da na njegovih žalih slatko usnemo,
i zabimo na jaram koga svaki na svoj način vučemo.

Ivo Žic-Klaćić.

Bodulke

One su čuvari kuć; stupi na kin počiva dobro i zlo;
Za njih je svaki dan jedan težak križni put,
put pun brig i skrbi za malo domaće njazlo,
nad kin se tresu nevere, šijuni i betežni prut.

Svaka za nikin plače: mužen, braton ali sinon.
Sunce ne more osušit suze ke se po obrazih toče;
srce se od boli grči, brada i usnice drhte,
a ruke se va krvi i potu kupaju i moče.

Črni rubac je bandera nad svakin bodulskin kominon.
Koliko očenaši se reče za onih ki se po svitu muče;
koliko se križići udela spod zapaljenim luminon,
kada vetri i dažji kolo dimnjaka šume i buče.

Zoru dočekaju z moru na zmučenih prsih,
a samo kadagod su oči prolićno sunce ali zvezde.
Bodulke brižne obraćaju i kušuju vericu na prstih,
i vavek misle na muža, al oca svoje dice.

Ivo Žic-Klačić.

(Istra 23. decembra 1939.)

Prišepice i fandbnije

Jivić i Štipan

Pokojni Stipan z Garine i pokojni Jivić z Gromačine bili su kunjadi i oba su niko vrime služili Košljuni kol fratar. Vavek su se mej sobu karali, a zač, ja ne znan, aš za blago njin se svakako ni rabilo.

Jedan dan su hodeli z Veje priko Prnibe i po užanci su se nič prehtali. Kad su prišli na sv. Mikul skočili su va barku, ćapali su svaki svoje veslo v ruke i zaveslali. Veslaju oni tako i veslaju, veslaju i preganjaju se, ma Košljun ne će bliže, leh kako da gre sve dalje. Nakon morebit i pol ure obrne se jedan, da vidi, kadi je već sv. Mikul, tot je barka, pasja viro, vezana za mul.

Jedan drugi dan bili su nič na Punti i kad su obavili posal, šli su da će nazad. Veslaju oni i toga dana, ma ki je to malan, Košljun je vavek na iston mesti. Obraćaju se, da nisu vezani? Ma nisu. Barka gre. A inutile! Ni druge, leh je uprit.

Nakon dobre dvije ure veslanja, da su njin kosti pucale i dlani žarile, prišli su va portić od Košljuna i kad su oteli da će barku vezat — dvigli su ankoru z mora.

Celu su dragu preorali.

Stari Puntar nima vicije

Stari Puntar šal se je mostir spovidat i kad je zakresal va fratra ono par beštim, ča jih je jimel na duši, počel ga je ov sam spićevat, pa ga mej drugin pita i to, ko gre svake nedilje crikvu. »A niman ja ne te vicije«, odgovorel je stari.

Primorski junačina

Bilo van je to va no vrime, kad su još Turci bili z onu stran Belevića. Jedan dan je prišal niki Senjanin na Primorje (tako mi Dražane zovemo Bašku) i rekal je, da se Turci dogovaraju, kako će na naš školj. Primorci su se pobučili, niki je zel sikiru niki rankun a našlo se i par rijavih mušketi i šli su jedni na Rebicu, a drugi Sokol. (Aš valja reč, ča je pravo i Primorci su pod kožu krvavi, kad se trata). Mej onimi, ki su šli Sokol, bil je i jedan, ki je šve žnal i šve umel i nikogare še ni bojal.

Kad je bilo niko doba noći, klali su vardije, zamotali se svaki va svoj kabanić (aš tada su još i Primorci duperali kabanići) i legli su da će spat. Onomu šalvadigu, buduć da se je za vičeru najil mladoga mirlina, bilo je

okolo pol noći grm jiskat. I ni bilo druge, leh teć.

Čepi on tako za grmon i gljeda, a bonaca ka i ulje; misečina se moren razlela, kako živo srebro, a zvezdice namignjevaju, da se onomu za grmon nika milina razlela po životu, kako da ga niki s percen od kokoši gladi.

Kad je bilo, da će se stat, tot ga niki zada drži. Sve su mu žunte od straha pomolale, a kolena su mu se rastancale, kako da ga je sto srhavin ćapalo. Turcin je. A da ki more bit drugo? »Kume Turcine, pušti. Pušti, kume Turcine, doma me boj ceka zena ži dicu« i sve se pomalo obraće. A kad je avertil, da mu je to glog zadinul brageše: »E da je bil Turcin, ca bin mu bil glavu otšikal«.

Jedan deškorš na vrh Treskavca

Jedan dan hodeli su van priko Treskavca Puntar, Dobrinjac i Vrbančanin. Bili su na Primorji i kad su obavili posal, šli su da će zajedno doma. Kad su pasivali kroz Dragu, Vrbančanin je jimel prijatela ondi laji sv. Roka, pa su se malo javili. A znate već kako je. Dražanin klade pred prijatela na stol sirac, hljib i vrč vina. Sira i kruha je još i ostalo, aš nisu bili mledni, ma z vrčićen je Dražanin više puti tekal konobu. Ma neka! Bašta zdravlje, a lahko za vino. Tr ga je! Ni još nijedan ižulanin šal priko Treskavca rašušen, pa neće ni njegov prijatel.

I kad je bilo, dvigli su se da gredu. Kako su se još prvo toga bili Jurandvori nadazreli kol Marije, to su bili prilično zadunjeni. Va nogah su još bili i dosta štabeli, ostran ča je Vrbančanin na Škrilicah dva puta špehnul va parokalj, ma zizaljici nisu mogli nikakore ladat. Ove su njin letele, da je bila sve jedna čvokotanja, kud su pasivali, kako da gredu čičirki gori puten. Puntar je još kadagod i zamukal da pljune, ma oni drugi nisu fermivali.

Kad su bili navrh Treskavca, ondi malo niže kol biškupove katride, otvorili su deškorš: ča bi ki od njih, kad bi mu moglo bit. Dobrinjac je sina školal i kad bude jimel sina popa, onda će on loja jist i z mušketa pit. (To je mislel reć, da će muškatela pit). Puntar pak, da je biškup, on bi leho prisnaci jil i va bumbaku spal. Pitaju najzad Vrbančanina, ča bi on, da je na jednu priliku kralj. A Vrbančanin se zamislel, poteže klobučinu na čelo, riva ju na zatiljak, sve misli, misli »Če bin ja? A če bin ja??! Kad ste pobrali sve, če je bolje, za mene ni niš ostalo«.

J. V.

Počeci Punta

O davnoj prošlosti malenog negda sela Punta, današnjeg Aleksandrova, nezna se gotovo ništa. Stalno je samo to, da je opstojalo god. 1565., jer je te godine krčki biskup Petar Bembo prilikom pastirskog posjeta pohodio i crkvu sv. Andrija na puntarskom groblju. A da je selo na današnjemu

Puntarski dvor

mjestu »stara placa« opstojalo već početkom XVI. vijeka, zaključuje se po tomu, što su godine iz tog doba (1504) uklesane na gornjem pragu jednih kućnih vratiju.

Inače mu se postanak gubi u tami vjekova, iz kojih dopiru do nas ruševine u južnoj mu okolici, koja zato cijela, u opsegu 3 km^2 nosi ime »po Puntu«. Tim su ruševinama (»Poduniži«, »Filipova kuća«, »Slamne kuće«, »kod Franka« i »kod Kandije«), početkom XIX. vijeka bile zidine cijele, a manjkali samo krovovi, dok se danas jedva pozna gdje su stajale. Malo niže dolnje ruševine »kod Kandije« mnoga zemljišta nose ime»u selu«, ali o kakvom selu nema na njima ni traga. Ni Filipove kuće, ozgor novoga groblja, nema više; a ja ju pamtim čitavu, bez krova. (Poznato je da je Filip Brzac napadnut po noći u snu, umoren i okraden od nevjerne služinčadi, u društvu dvaju drugih razbojnika, svi iz Hrv. Primorja. Udova mu se spasila bijegom, nastanila se u Puntu, i na južnom kraju sela dala sagraditi kuću). Poznavao sam u djetinjstvu 2—3 osobe rođene u »Podunižu« a nastanjene na skrajnom južnom kraju sela, kod crkve svete Trojice. Jedna od tih bila je moja prastrina Andrijka.

A sada da vidimo kakvo je bilo šezdesetih godina XVIII. vijeka, to naše prvobitno selo Punat. Bilo je maleno. Brojilo je manje od 500 duša. Obuhvatalo je samo skupine kuća »Kolušin«, »Galija« i »Jagorika« do stare place, gdje je bila najstarija kuća u selu, ona podzidana i poduprta dvokatnica. Još je bila koja rijetka kuća do »dno Guvnića« i ispod »male place« »zakućami«. Od tuda do morske obale nije bilo kuća, već samo brajde i vrtovi, kao da su se oni naši predi bojali mora. Samo jedna, i to najveća bila je od ovih rečenih udaljena vani na jugu. To je bila plemićka zgrada najvećeg posjednika, plemića tuđina. Pred tom kućom bio je veliki ograđeni prostor zasađen lozama i voćkama, i zvao se »žardin«. Obuhvatao je veći prostor nego cijelo selo. Na sredini je bila kućica za stan vrtlara. Ispod toga gospodskog perivoja, malo više od morske obale, ležalo je seosko groblje, a posred toga groblja mala, stara i ruševna seoska crkva sv. Andrije, u kojoj je čitao misu jedan kurat izaslan iz Krka, samo na nedjelje i blagdane. Položaj crkve i groblja bio je na udaru bure izložen svakomu nevremenu, a udaljen od sela 1/4 sata hoda.

Jednom za takvog nevremena morao je biskup u crkvi držati otvoren kišobran dok je misio, da mu ne kaplje s krova na oltar. Oko crkvice poredali se grobovi otaca koji su nam u krv usadili osjećaj za čast i red. Križevi su im već istrunuli, ali kao trajni spomenici jake volje i izdržljivosti, ostale su im one gomile iskrcenog kamenja od Krasa do Prnibe, koje nam svjedoče, da je tvrdi kruh domaći ipak najslađi, jer ga je blagoslovila ljubav. Na žulju pokojnih živimo, nije dosta da im zato na godove lumin uz oganj palimo, već se i po njihovom primjeru ravnajmo, da bi u njihovom živom rodu živio i njihov duh poštenja i ponosa.

Ivan Žic Kancelarić.

Što nam prigovaraju?

Kada sam prvi put čuo govoriti o Bodulima na kopnu, vrijeđalo me je već samo ime Bodul. »Vele brageše, mala...« Ne znam zbog čega, naši Kirci Gorinjci govorili su o nama kao o nekim dobroćudnim naivnjacima, onako, kako građani obično govore o seljaštvu. I u Zagrebu se je čulo

prije tako govoriti o kumekima, a naši seljaci s Krka su bili za one sa talaferme »sutli« i »sutle«. Sve te njihove rugalice, kako mi nismo »ljudi nego Boduli« vrijeđale su nas tim više, što smo znali, da nemaju pravo već da se iz gluposti izruguju s boljima od sebe. Kod nas je bilo manje prosjaka, manje kriminala, manje zla nego u bilo kojem kotaru oko nas. Još su živi naši stari, koji znadu, kako su sudinje iz ..... kod nas prosjačile sir i ulje, a naši bome nisu išli nikada sa Školja pa ni Haharići iz Svete Fuske.

Dvadeset godina života u novim prilikama izmijenilo je naš život u velikoj mjeri. Mi smo velikom brzinom htjeli stignuti sve, što smo vidjeli oko sebe. Nekoliko hiljada-najodvažnijih otišlo je po svim krajevima svijeta, nekoliko stotina nas je otišlo kroz razne škole, više stotina nas je svršilo razne zanate. Stranaca je dolazilo na otok sve više i sada u ovim mučnim danima možemo praviti obračun, da li smo pametno iskoristili ovih dvadeset godina slobode. Još uvijek smo pocijepani u svoje općine i u svoje stare grijehe. Usprkos svega još ni danas nemamo nijednog zajedničkog otočkog vijeća, a svi osjećamo, da ga moramo imati. Nova Hrvatska mora imati posvuda svoj narodni plan na dugi rok, a taj plan moramo stvoriti svi zajedno u narodnom interesu. To opće otočko tijelo mora se brinuti za potrebe otoka kao cjeline i svakoga mjesta posebno. Nova Evropa će biti stara Evropa našega reda, vjere, rada i poštenja. Naša sela su razrovana od nekoliko skupina. Više nijesu mještani jedno tijelo i jedna duša. Dok se Nijemci i Rusi slažu, rođaci iz istoga sela često medu sobom ne govore zbog politike. Oni u našim jadnim prilikama rješavaju svjetska pitanja, a ne mogu riješiti pitanje kojeg kozjeg puta ili zatoke na komunadi.

Stranci su često donijeli više zla nego dobra u pojedinim mjestima. Hoteli su zaduženi, narod se je pogospodio, zemlja nije uređena za narodni turizam. Turizam će tek onda biti koristan, kada bude svaka para ostala na otoku, koju stranac potroši. Do sada nije tako. Zašto? Naše grožđe je gore nego prije rata, kada smo slali kasete na Rijeku. Moramo izmijeniti vrste grožđa, jer danas sve više vrijedi, kakvo je što. U Zagrebu se prodaje grožđe iz Smedereva dva puta skuplje nego naše, a osim toga čak ni ove godine nijesmo znali organizirati prodaju našega grožđa u Zagrebu, gdje ove godine uopće nije bilo domaćega roda. Što rade naše zadruge? Vino nam nema nikakve reklame osim vrbanske žlahtine. Ono, što je učinio Vrbnik u pogledu vina, moramo svi ostali učiniti čim prije. Naše smokve su imale uspjeha, ali ih je vrlo malo do sada došlo na tržište. I tu je sve stvar organizacije. Ulje je dobro samo za nas, dok ne dobijemo uljare. Prva se hvala Bogu i banovini Hrvatskoj gradi već kod nas u Puntu, ali to je tek početak. Ista je stvar s tvornicom konzerve u Baški koja će se vjerojatno također ove godine sagraditi. Naša vuna odlazi sva s otoka. Još nema nikoga, tko bi je znao očistiti kako se to radi po svijetu, da se iz nje može narod obući. Ako se rat nastavi još nekoliko godina na to će nas već nevolja natjerati. Hrvatski seljaci su već daleko ispred nas u tom pogledu.

Veliki dio naših žena po većim mjestima naučio se iza rata, da prezire seljački rad. Uvukla se gradska moda, koja odnosi više novaca nego palenta. I tu će rat imati velikog djelovanja. Ne smijemo zaboraviti, da seljak živi onako, kako njegova žena hoće. Kada žene ne znaju gospodariti sve propada. A što da kažemo s onim jadnim seljacima, koji se stide motike, koja nas je sve othranila? Ovakve bi trebalo ismijati i poučiti sa svih odlučujućih mjesta, da nema časnijeg i ljepšeg zanimanja od seljačkog, makar kako bilo mučno.

Naši obrtnici zaostaju daleko za našim starim seljacima, premda misle, da su pametniji od njih. Kad čitamo naše stare otočke pjesme, onda vidimo, kako je to fin i tankoćutan narod bio, koji je znao izmisliti one riječi, one popjevke i one plesove, koje su nam naši stari ostavili. Ono, što se često po našim selima smatra najmodernijim spada u najzadnje u gradovima, a ovo naše starinsko je bolje od najboljega, što gradovi stvaraju. Novi život po našim selima moramo izgrađivati prema starim kalupima i običajima: red u sebi, red u svojoj kući, red u svome selu, red u svome kraju. Težaci su i danas temelj i središte svakoga našega otočkoga rada. Ni škole, ni zanati ne će nam pomoći koliko naša stara iscrpljena zemlja. Ali sloge mora biti više medu nama nego do sada. Sloge gospodarske, sloge seljačke, sloge kulturne, međusobne pomoći u bijedi i nevolji. Koliko ih je gladnih na otoku, a imamo li koje društvo, da se za njih brine? Jedna bratovština svetog Vinka Paulskog za naše najsiromašnije bila bi nam potrebna kao i sve ostale zadruge, koje nijesmo kadri ostvariti.

Antun Bonifačić.

Jedan naš skromni radnik

(Uz 70-tu godinu života popa Vinka Premude)

Kadgod se svratim u Bašku, ne zaboravim posjetiti popa Vinka Premudu. Dočeka me redovito u predsoblju svoje kuće tik bašćanske župne crkve i to redovito s kakvom lektirom u ruci. Svećenik je to asketskog izgleda i vanjštine, ali velike erudicije, intuicije i energije. Njegova je kuća čitav arhiv starih knjiga, novina, revija i rukopisa, koje još uvijek nije dospio srediti. Međutim ne svraćam se samo ja popu Vinku. Njega redovito posjećuju i učenije ličnosti (od mene), posječuju

ga i naši hrvatski učenjaci i zagrebački sveučilišni profesori, koji često posjete Bašku. Pop Vinko Premuda naime vrijedan je radnik na polju hrvatske glagolice i staroslovenskog jezika, živi branitelj te naše crkvene svetinje i potpuno verziran u svim pitanjima, koja se tiču glagolice i staroslovenštine. On je uistinu pravi pop-glagoljaš, koji se sigurno kreće na području staroslavenskog jezika i koji je — kao rijetko tko — kadar, da sve crkvene molitve i nove mise lakoćom prevede na staroslavenski jezik. Taj je čovjek, koga su često posjetili naši učenjaci, uza svu svoju spremu, skroman radnik i povučeni svećenik, koji je zbog svoga rada zaslužio, da mu i »Krčki kalendar« posveti nekoliko redaka.

Pop Vinko Premuda rodio se u Baški 20. kolovoza 1870. Kako je rano izgubio majku, odgojen je u Sv. Mateju kod Kastva u strica popa Jura Premude. Ondje je svršio i pučku školu, dok je gimnaziju polazio i završio na Rijeci, god. 1888. Profesorom bio mu je medu ostalima i Ivan Milčetić rodom iz Dubašnice, koji ga je poticao da uči glagolicu i da skuplja glagolske spomenike. Po završenoj gimnaziji stupi u bogosloviju, koju apsolvira u Gorici god. 1892. te prikaza svoju prvu sv. misu na Josipovo god. 1893.

Pop Vinko počeo je već rano da se bavi knjigom i to najprije pjesmom. Iz sjemeništa posla »Našoj slogi«, glasilu istarskih Hrvata, budnicu »Istarskom junaku«, koja bude tiskana god. 1889. U tom je listu izašlo više njegovih pjesama. U »Vrhbosni« i Prodanovoj »Hrvatskoj« štampao je također mnogo pjesama izvornih i prevedenih, medu posljednjima i Petrarkinu odu Bogorodici (»Vergine bella«), koja je izašla prije Tresićeva prijevoda. Pseudonim mu je bio Bršljanski. Premda se pop Vinko Premuda čitavog svog vijeka bavio stručnim radom na polju glagoljaštva, ipak nije nikada zanemario pjesme. Želja mu je bila uvijek, da prevede »Gerusalemme liberata« od Torkvata Tassa, što mu je i uspjelo, pa su pojedina pjevanja toga eposa izašla u sočnon prijevodu u »Hrvatskoj prosvjeti«. Da li će popu Vinku uspjeti da izda taj prijevod, to je pitanje, koje ovisi o dobroj volji i interesu knjižara i nakladnika. Pop Vinko prevodi i Ariostova »Bijesnog Rolanda« (Orlando furioso«), a radi i na šaljivim pjesmicama i pričicama, koje sastavlja za dugih zimskih večeri i burnih zimskih dana u Baški.

Međutim važniji je rad popa Vinka Premude na polju staroslavenskih jezičnih spomenika. Kad je blage uspomene krčki biskup pok. Antun Mahnić utemeljio u Krku Staroslavensku Akademiju, prionuo je pop Vinko svim marom da proučava hrvatsku glagolicu. Poslaše ga i u Beč na Univerzitet, da izuči slavistiku; i tu je boravio kroz ljetni semestar god. 1905. slušajući predavanja prof. Jagića, Jirečeka i Rešetara. Kako nije dobio obećane potpore, vrati se u Krk i tu dobije iza Vajsova odlaska

na proučavanje novljanske i vrbničke glagolske časoslove. Od toga rada potječe nekoliko članaka u »Vjesniku staroslavenske akademije« u Krku god. 1912. i 1913., mnogi prilozi za Jelićeva »Vrela glagolske liturgije« (Fontes liturgiae) kao i u Milčetićevoj Hrv. glagolskoj bibliografiji i u »Sv. Ceciliji«.

U »Vjesniku Starosl. akademije« za god, 1912. izvijestio je prvi o glasovitom valunskom glagolskom natpisu, koji je po njegovu sudu najstariji spomenik oble glagolice na kamenu (Valun — selo na otoku Cresu). Uopće je grafika osobito zanimala popa Vinka, i to ne samo glagolska, nego i latinska. Sjećam se dobro, s kakvim je zanimanjem listao po mojim skriptima predavanja iz paleografije na zagrebačkom Sveučilištu, koje sam bio donio iz Zagreba. Pop Vinko našao je i glasovite »Bašćanske listiće«, ostriške sa slovima glagolice na prelazu iz oble u uglatu. Taj mu je nalaz dao i vidno mjesto u povijesti hrvatske književnosti. Pop Vinko otkrio je i pravila za primanje dominikanki u Zadru, a nedavno nađe na otoku Rabu »Žica sv. otaca«, koja je objelodanio u »Starinama« knj. 40. god. 1939. Ovaj rad popa Vinka na polju slavistike i filologije pohvališe prof. Milčetić, Dr. Fancev, Dr. Ivšić i drugi. Šteta, što se sprema i sposobnost popa Vinka nije upotrijebila i iskoristila na kojem važnijem i potrebnom mjestu.

Pop Vinko drugovao je u svoje doba s pok. kanonikom Parčićem, kome imamo zahvaliti glagolski misal iz god. 1893. inače se pop Vinko uvijek živo zanima za sve pojave, koje se tiču naše starodrevne svetinje u crkvenom jeziku. Sam veli: »Žalim latinsku transkripciju glagolskog misala kao što žalim, što se nije sačuvala tiskara »Kurykta« u Krku. Njezina su se glagolska slova mogla barem spasiti za muzej. Žalim i za Staroslavenskom akademijom, koja je prešla u Zagreb i tamo usnula«. Ali osim ovog područja zanima se naš pop Vinko i s našim savremenim pojavama i pitanjima.

Pop Vinko je upravo navršio sedamdesetu godinu života, pa mi želimo, da nam još dugo poživi i da kao marna pčelica sabire priloge starog hrvatskog jezika na otoku Krku, na čemu će mu svi svijesni krčki Hrvati biti harni i zahvalni.

Dr. Vinko Dorčić.

JOSIP KIRINČIĆ, SV. VID DOBRINJ O. KRK

Mašinska stolarija za gradnju i pokućstvo. Preporuča se za sve u struku spadajuće poslove kao spavaće, jedaće (Speisezimmer), gospodske i hotelske sobe te kuhinje i t. d., koje izrađujem točno, brzo i jeftino.

Držim na zalihi gotovo pokućstvo.

Dr. Antun Mahnić, biskup krčki

o 20-godišnjici njegove smrti

Dne 14. XI. 1920. preminuo je u Zagrebu muž, koji je za četvrt vijeka, sam svojim duhom i radom, ispisao nekoliko sjajnih stranica kulturne povjesti hrvatskoga naroda, napose naroda na kvarnerskim našim otocima; a to je bio Dr. Antun Mahnić, biskup krčki. Ovo par stranica mlađoj generaciji.

Dr. Antun Mahnić rodio se g. 1850. u Kobdilu na Goriškom. Gimnaziju i bogosloviju pohađao je u Gorici. Doktorirao je u Beču. Poslije toga postao je profesorom na Goričkoj bogosloviji, a usto uređivao je dvije revije i obavljao druge crkvene službe. Svršetkom g. 1897. imenovan je krčkim biskupom, a slijedeće godine 22. II. svečano u Krku introniziran. Tada je započeo njegov biskupski rad.

»Ne mogu biti bez tiskare« — govorio je svojima čim je u Krk došao —; »moderni biskup mora biti ne samo novinar i pisac, već mora imati i svoju tiskaru«. Namisao brzo posta djelom. Doprinosima svojih svećenika, već g. 1899. ustanovi tiskaru K u r y k t a (tako je glasilo staro ime otoka Krka). Ona je uvijek bila u pogonu. Koncem iste godine počima izlaziti » P u č k i p r i j a t e l j «, dvomjesečni list gospodarskog smjera za seljački svijet. Uređivali su ga njegovi svećenici. Izlazio je 18. godina.

G. 1903. pod njegovim uredništvom izlazi » H r v a t s k a S t r a ž a «, revija namijenjena znanosti i filozofiji, S njome je krčki biskup sa malenoga Krka zasnovao i organizovao H r v a t s k i k a t o l i č k i p o k r e t.

G. 1906. izlazi u Kurykti »L u č « (koja i danas još izlazi), kao list organizovanog hrvatskog katoličkog daštva. G. 1901. izlazi S m a E u c h a r i s t i a, list koji se je g. 1911. stopio sa » S v e ć e n i č k o m Z a j e d n i c o m « te postao organom organizovanog katoličkog svećenstva u našoj domovini.

Svim tim listovima bio je krčki biskup, što no riječ, duša. Nekoje je listove sam ispunjavao, druge je podupirao i širio. Uređivani su u hrvatskom i katoličkom duhu. Žalibože hrvatska, pa i otočka malo liberalnija inteligencija nije ga tada razumjela, pa su mu više toga zamjerali. Nadamo se da su ta vremena prošla.

Ne ću ovdje spominjati skrb Pastira duša, sve one mudre savjete, naputke, odredbe što ih je davao svećenstvu i narodu; sve se to nalazi u izvješću dviju sinoda, što ih je biskup držao u Krku u godinama 1901. i 1911. Radije ću ovdje spomenuti njegov rad za materijalno i nacionalno pridignuće naroda.

Proučivši bijedno ekonomsko stanje svoje biskupije, nerodno i pjeskovito tlo, zračne nepogode, suša i tuča, radi čega se mnogi preseliše

u prekomorske krajeve, biskup se u prvoj svojoj sinodi obraća svojem svećenstvu i toplo ga pozivlje, da narod odvraćaju od selenja, jer kuća bez oca slična je lađi bez kormilara; da narod upućuju na sađenje amerikanske loze, i zato on na svojem Kanajtu uređuje uzorni vinograd; da upućuju seljake, da se učlane u Kotarsku gospodarsku zadrugu u Krku, gdje će dobiti dobro i jeftino sjeme, gospodarski alat, modru galicu i druge potrepštine; da se drže gospodarski tečajevi: tjedni, mjesečni, godišnji, lokalni i pokrajinski u čitaonicama i Domovima, koji su se njegovim poticanjem u nekojim mjestima podigli; da se podignu društva za štednju i zajmove: posujilnice, potrošne zadruge (magazini) gdje bi članovi dobivali novac i druge gospodarske potrepštine.

Na takav njegov poticaj i moralni pritisak njegovi su svećenici, u godinama 1900—1910, malne u svakoj župi osnovali razne zadruge za štednju i zajmove; posujilnice u Puntu, Baški, Korniću, Vrbniku, Dobrinju, Omišlju, Dubašnici, Rabu, a da i ne spominjemo župe na Cresu i Lošinju, koje su potpale pod Italiju.

Mahnićevo djelo je Ženska košaračka škola u Omišlju, za koju je on na svojem imanju u Ponikvi zasadio vrbe. Baška je njegovim nastojanjem, za kratko vrijeme imala svoju Brodarsku školu. Na njegov poticaj je g. 1908. u Puntu osnovano Parobrodarsko društvo Austro-Croata, kojemu je biskup od austrijskog ministarstva isprosio godišnju subvenciju. Njezini parobrodi Slavija, Frankopan, Kvarner, Vitezić, poslije sloma spojili su se s Jadranskom plovidbom; oni su i sada u saobraćaju.

Perom i živom riječi, pa i sa propovjedaonice i na raznim sastancima zauzimao se je biskup Mahnić za mukotrpno otočko ljudstvo, pa je baš naš otok u gospodarskom pogledu bio najbolje organizovan.

Biskup Mahnić je definitivno u krčkoj biskupiji uredio pitanje glagoljice u crkvenim obredima. Najprije je službeno u I. sinodi (g. 1901.) konstatirao, da »glagoljica u crkvenim obredima, u krčkoj i njoj pridruženim biskupijama rapskoj i osorskoj već negdje od doba svete braće Ćirila i Metodija, svakako od XII. vijeka dalje postoji i rabi se«; zatim je prema propisu Sv. Stolice sastavio i proglasio popis crkava koje imaju pravo na staroslovenski jezik u liturgiji, i u taj popis unio sve župe svoje biskupije, osim župa u gradu Krku, Osoru, Cresu i Lošinju (1. Sinod 40—43). Time je pitanje glagoljice bilo faktično i pravno riješeno.

Sada su tek Talijanaši podigli strahovitu novinsku kampanju protiv biskupa, optuživši ga čak i zbog krivovjerstva. Pozvan je u Rim pred Sveti oficij, da se opravda. Košto jednom sveta Braća na tužbu njemačkih biskupa, tako i sada dr. Mahnić, na tužbu nekojih talijanskih novina uputi se u Rim da se opravda od iznesenih osvada. Biskupa je silno boljelo, da

se moglo tako sumnjičiti njega, bivšeg urednika »Rimskog Katolika«. Prava je sreća za glagoljicu, da ju je tako sveti i učeni muž znao braniti i obraniti. Za proučavanje staroslovenskog jezika ustanovio je biskup u Krku Staro-slovensku Akademiju, koja je svojim čednim sredstvima izdala »Stare proroke« i nekoliko obrednih knjiga, napose nekoje priručnike za glagoljsko pjevanje.

Biskup se nije ex professo bavio politikom, ali ga to nije priječilo da brani prirodna jezična prava svojih vjernika, kad su ona ma bilo s koje strane bila povrijeđena. Tako kad su jednom austrijske školske vlasti zabranile našim svećenicima, da na nekojim talijanskim školama na Cresu i Lošinju,, koje su bila primorana da pohađaju i hrvatska djeca, predaju hrvatski katekizam, biskup je odlučno ustao protiv takvog nasilja, i nije mirovao, dok nije iza 4 godine teške borbe izvojštio pravo, da se djeci hrvatske narodnosti predaje katekizam u materinskom jeziku, pa i u talijanskim školama.

I za vrijeme svjetskog rata. nije prestao raditi za svoj narod. Dok je vladala najstroža listovna cenzura, uspjelo mu je s nekojim sumišljenicima sastaviti posebnu spomenicu za Svetu Stolicu, tada jedini internacionalni forum, kojemu su se smjeli i Hrvati uteći, u kojoj se spomenici moli sv. otac Benedikt XV., da kod velevlasti posreduje za Hrvatsku. Papa je to obećao.

Prihvatio je također tako zvanu Svibanjsku deklaraciju, kojom su hrvatski i slovenski zastupnici u carevinskom vijeću »na osnovu narodnog načela i hrvatskog državnog prava tražili ujedinjenje svih krajeva monarhije, što ih nastavaju Slovenci, Hrvati i Srbi u jedno samostalno državno tijelo«. »Prihvaćam — tako piše on u »Narodnoj Politici«, (Zagreb, broj 244, s. 2—3) Svibanjsku deklaraciju za svoj politički program«.

Za vrijeme talijanske okupacije, kad je otočko pučanstvo tako grozno stradalo, poslao je 31. XII. 1918. na mirovni kongres u Pariz, opširan memorandum, u kojemu između ostaloga kaže: »Ja kao biskup apeliram proti takvom postupku. u ime svoje, u ime svoga klera i svega puka na, taj slavni međunarodni sud, koji treba da dade narodima uvjete trajnoga mira... Prokletstvo svim silnicima, koji se usuđuju u hram Božji s mačem u ruci. Ja kao pastir mukotrpnoga naroda, dižem svoj prosvjedni glas. Prosvjedujem u ime zakona, koji nalazi svoju jeku u V. i VII. zapovijedi: Ne ubij! Ne ukradi! Prosvjedujem u ime zakona Isusa Krista, koji je došao ne da uništi naravni zakon, već da ga upotpuni i usavrši .... Ako je primjenjivanje ovoga pravila igdje prijeko potrebito, to je svakako u ovim stranama, gdje trinaest vijekova živi naš narod Hrvata, Slovenaca i Srba ... koji je kroz vijekove lio svoju krv za kršćansku kulturu i za slobodu Europe...«

Posljedica svega toga bila je internacija. Mahnić je neustrašivo protiv nasilja okupatornih vlasti branio prava svojeg naroda na samoodređenje. Radi toga je 68-godišnji, već skršeni starac interniran 2. IV. 1:919. u Fraskatiju kraj Rima. Ali ni tu nije prestao da zagovara naše nacionalno pitanje. U listopadu iste godine uspjelo je jednom jugoslavenskom legionarcu da prenese jedno njegovo pismo u Zagreb u kojem je između ostaloga stojalo i ovo: »Hrvati, Srbi, Slovenci! Božja je volja da ostanete uvijek nerazdruživo ujedinjeni. Providnost vas je odredila za velike ciljeve. Samo u jedinstvu je vaš spas, vaša budućnost«.

Dne 12. II. 1920., taj Stražar sa Jadrana, taj Soko, al sada već s polomljenim krilima, vraća se, tjelesno bolestan svojoj domovini sa pjesnikovim uzdahom: U tvom polju daj mu groba, tvojim cvijećem grob mu kiti! Mahnić u internaciji oboli. Početkom srpnja za uvijek ostavlja svoje otoke (Krk, Cres, Lošinj i Rab) i preko Sila i Crikvenice preveze se u Zagreb, a odanle u Varaždinske toplice, da traži liječničku pomoć. Bilo je prekasno. Zadnja dva mjeseca odležao je u nadbiskupskom dvoru u Zagrebu. Teška ga je bolest, raka dnevno izjedala. Dne 14. XII. 1920. dr. Antun Mahnić, taj nedvojbeno jedan od najvećih biskupa krčkih, predao je svoju patničku dušu svome Stvoritelju. Bilo mu je 70 godina.

Tijelo pokopali su na Mirogoju, a deset godina kasnije prenijeli u crkvu svetog Ksavera kod otaca Trećoredaca sv. Franje.

Sada, kad Hrvati katolici slavimo 13. stogodišnjicu sveze sa Petrovom stolicom, nek nama napose Krčanima ostane u srcu sveta i harna uspomena na biskupa dr. Antuna Mahnića, čiju 20. godišnjicu smrti sa pietetom spominjemo.

fr. Ign. Radić.

Pismo prijatelju

Dragi prijatelu!

Čuda je već vrimena pasalo, da smo se rastali. Život nas je odvoko jenoga na jenu, drugoga na drugu stran. Šli smo po svitu — soki za svojun srićun. Koliko puti son se već spravja, da ću ti pisat, ali — kako vidiš — do donos još nis dovle. A žele son to od svega srca, zač mi se je vavik paralo, da ću — tebi pišuć — ponovit svoju mladost. Da, da, onu našu lipu, nezaboravjenu mladost! Kako smo s malim bili kuntenti! Život nas ontrat još ni pritiska. Koliko puti smo skupa zakantali, koliko puti za-

tarankali i zatoncali!! Koliko puti mi se pamet vraća na one lipi vrimena.

Mi smo bili težaški dica. I san znaš, kako je mušno težaško življenji. Doge dani, kratki noće; težak se muči od mraka do mraka, prignjen po cel božji dan pod motikun, da mu križa pucaju. Tvrdi su mu i nagrišpani ruki, hrapavi i žujavi dlani! Svih šest dan va šetemani nima se kada ni preslić. Ne pita se, je poton, da se ne nazimi; je lačon i žejon, da ne oboli! Svojimi rukami hrani težak celi svit, a kakova mu je za to plaća? Nikakovera! Još jih je, ki će mu se i narugati Ako je istina, da je Bog reko Adamu: šest dan ćeš delat, a sedmi počinut, ontrat se ta beseda i donos još samo težaka drži. Od Adama do donos! I samo težaka!

Ma zato, kada pride nedija!? O, to je pravi blagdon, to je pravi Božji dan! Toga gospodin ni ma i ne zna! Težaška nedija vaja više, nego sve gosposko blago i bogastvo! O, kako lipo vonja nova, šumprešana stomanja! O, kako je lip, kako je drag jedini nedijni veštid. O, kako lipo, za ne reć, kako lipo pristoji kalafur i balis na prsih!! O, kako je lipo nedijni dan počinut i poganat se na placi, pred velu mašu! Mi se para, da i donos još vidin pokojnoga staroga popa Kneza, kako pasuje priko place, a cela placa dviže klobuk z glavi .....
O, dobri su naši judi, dobri .....A kada veli zvon zazvoni, ontrat se ono velo klufko judi na placi pošne odmatat, da se crikvi znova namota. Pametiš još, kada bi ono Hlapari, Županjari, Čižićari, Solinci i Kimonci prihajali bugareć z dolinjega grada. Lipi, čovjeni, zdravi, fanjski....

Mornariću lipo bunet stoji,
Za bunetom črna kordelica,
Na kordeli zlatno slovo piše,
Zlatno slovo, al je žalovito .....

Za velun mašun znova bi se na placi našlo klufko judi, a kada bi vaje zatin fini fanot puplikat sve novitadi, ke su se priko šetemani pripetili (komu se je ča zgubilo i kadi će to nać; ki je komu kakovu škodu udela va trsih ali kakovoj drugoj intradi; komu je pudar ovce ali kakovo drugo blago capa na tujen; kada će se blago zagnat va Sulinj i druge još stvare), ontrat bi se judi razošli — ki v oštariju, ki va one naše male vonjskarske kućice po gradskih klančićih, kadi bi nas čeka obed. E, a nedija je jedini dan kada težak ima i juhu za obed!

Za vičernjun grad bi opuste. Vonjskari bi se vraćali soki va svoje sela. Mi Vidari i Gostinčari na svoju bandu. Stariji judi ganajuć se i pogovarajuć, a divojki i mladići kantajuć i škercajuć. Sonce bi nas bilo teplilo, a srce se raskantalo od radosti, ke potla po svitu nismo više nikad našli. I čujen, veruj mi, čujen još i donos on lipi, prelipi naš kanot .....

Lipa mladost moja
Saki dan na manje,
Kano i travčica,
Ka se v leti žanje .....

A još ako je kadi bi somonj — pok sopeli! Spominjaš se onih naših sopel? Tonka i debela! Roko i Mate Nadalić! Ne, ne, toga ni nigdir na svitu! Dragi moj! Ćemo reć — i gusle su gusle, ali one samo guslaju, a sopeli sopu. Sopu, brate moj! Sopu i nogi ti dvižu! I da ti ki nogi čavli za pod pribije, i da ti dobri sopci zasopu, libera bi se čaval i — zatonca!

Nego viš, mene je misol drugamo zanesla. Ote son ti pisat druge stvari, ali — znaš, kako se ono reče, da se zajik obraće okolo zuba, ki boli — tako ti i ja pišen o stvarah, ke mi vavik na srcu leže.

Nego sada me poslušaj! Stvar ni ista, s ovin čo son ti već pisa, ali je jeno s drugim jako, jako vezano.

Čuda puti čujen od naših vršnjaki, ćemo reć od onih tamo z našega kraja, a ki su s nami finili školi, kako se tuže na slabo življenji, i nikako, koti da njin je žal, da su šli školu, i da nisu ostali ono, čo su njin bili i njihovi stariji.

— »Znaš, — govori mi tako niki dan jedon — »boje bi mi bilo, da son osta težak. Monje bin razume, monje i trpe. Čo više znaš, više želiš, a i veće potribi imaš. Onako bin bi žive po užanci. Kako živu svi naši doma i kako su vavik živeli svi naši stariji. Ovako, poteko si od tekaža: sva naša krv postala je od težaškoga mlika, a mi smo ju potla va školah oteli prominit! Pretočit! E, to se tako lohko ne more! Krv ni bevanda! Ona ostaje vavik ista i voče te vavik na ono, čo si se rodi. I tako ti se vaviki para, da si se od svoga pravoga života stuja! Nisi više ono, čo si mora bit! Koti da si zgubi svoj pravi put. Kako bin ti to reko? .... Koti da si san sebe preskoči! Na jeno rečeni: nit si težak, nit moreš postat gospodin!« ....

Tako mi je govore tajsti, a kada son i ja potla o ton razmišja, vide son, da on ima pravo. I od toga našega razgovora nikako me gušće ta misol muči. Ma i ne bi toliko, da mi se ni pripetila druga jena stvar, ka je tu misol nikako poduprla.

Na puti, kuda soko jutro pasujen na svoje delo, stoji red lipih novih kuć. Jedna je od tih najlipja. Okolo nje vrt. Va vrti se kadi ka jabon, hruši, sliva, praski i — jena smoki! Lipa smoki, da ti se oko na njoj napase! Stablo već veliko, okolo njega mladica do mladice, a peri veliko, gusto i zeleno. Ma lipota od stabla! Pasujen tuda već leta i leta. Nikad nis vide, da bi na ton stabli urodila — ma ni jena jedina smoki! Vos drugi žir rodi! Ali smoki nikad! Govore, da, su ju provali i cipat, ali roda od nje nikad i nikakore! A u .nas doma, ma i najgore stablo, manko nikako rodi ... Ni soki pajiz za soki žir! ..... I ja vaviki mislin, da je ta smoki prnešena z na-

šega kraja i ovamo presajena! Tamo bi i rodila, a ovdi ne će i ne more! ..... Ni soki pajiz za soki žir! ..... Da ni morda tako i s judi??.....

Toliko son ti o ton žele samo natuknut, a ti razmisli! Pisa bin ti i više, ali moran na delo, a ni više ni mesta. Pozdravi mi svih naših. Tebe najviše pozdravlja

Tvoj

Ive Bunetar.

Turizam na Krku

U godini 1940. pao je broj turista na Hrvatskom Primorju (računajući ovamo i otoke Krk i Rab) za 60%, a broj proboravljenih noći tih turista pao je za 56%. To vrijedi za poredbu s godinom 1939.

Evo kakav je rezultat ovogodišnje sezone na otoku Krku u poređenju s godinom 1939. (i to do kraja augusta):

	Broj posjetilaca		Broj provedenih noći	
Mjesto	1940. g.	1939. g	1940. g.	1939.g.
Omišalj	632	1.398	8.166	20.280
Njivice	93	443	940	4.539
Malinska	906	2.358	12.841	34.947
Krk	440	1.196	4.323	13.294
Aleksandrovo	165	512	1.901	6.767
Baška	371	1.978	4.195	27.197
Vrbnik	16	60	121	795
Šilo	97	117	1.478	1.404

Na otoku Krku je pad turističkog prometa ove godine još mnogo gori nego na obalnim mjestima Hrvatskoga Primorja. Pad broja posjetilaca, prema podacima Turističkog saveza na Sušaku i pad broja provedenih noći pokazuje ova tabela (prvi postoci pokazuju pad broja posjetilaca, a drugi postoci pokazuju pad broja proboravljenih noći):

Crikvenica	47%	40%
Kraljevica	20%	22%
Novi	33%	35%
Selce	32o/o	33%
Na otoku Krku:		
Baška	81%	85%
Krk	63%	32%
Malinska	62%	61%
Omišalj	55%	60%

Dakle, što je mjesto udaljenije od Sušaka, imalo je veći gubitak stranaca. Stoga je i razumljivo, da je Rab tako strašno pao, da je izgubio ništa manje nego 90% stranaca.

ŠALICA SLADNE KAVE JE ŠALICA ZDRAVLJA I

Naravno, glavni krivac za pad našega turizma je rat i sve ono što rat sobom donosi. Ali iz ove lekcije, što ju je dobio naš turizam treba da nešto naučimo. Za turizam investirali su se na našem otoku golemi kapitali; i mada je naš turizam imao 20 godina mira da se lijepo mogao razvijati, danas je naš otok preko glave pun duga. Dvadesetgodišnja bilanca našega turizma je dakle negativna. A što mislite, da su se ti golemi kapitali investirali u industriju, gospodarstvo i obrt i to takvu industriju, gospodarstvo i obrt, koji bi bili stvarno podigli stalni produktivni kapacitet našega otoka, da li bi nama onda mnogo škodila jedna ili više izgubljenih sezona? Činjenica je, da u nekim mjestima, koji su se bacili na turizam, ljudi formalno gladuju, da su neki pravi prosjaci, u koliko se ne srame prositi, dok u isto vrijeme leže puste i neobrađene oranice, vinogradi su bez njege ili posve propali, vrhovi su goli, prepušteni buri, po njima nestaje i sitne stoke, krupna je već odavna napuštena. Turizam se nije pobrinuo ni da kod kuće proizvodimo povrće ni voće, što ga stranci jedu.

Što sada? Rasprave za i protiv turizma, što su se čule posljednjih godina nisu nam potrebne. Potrebno je podići produktivnu snagu otoka, koja ostaje: zemlju treba osposobiti gospodarski, pristupiti rješenju pitanja naših »komunada« i krša i pašnjaka, regulirati potoke i močvare; pomoći inicijativu koja ide za organiziranjem zadružnoga rada i to ne samo u gospodarstvu i ovčarstvu ili pčelarstvu, nego i na industrijskom polju. Stoga je hvalevrijedna stvar osnivanje uljare na Puntu kao i pokušaj da se u Baški osnuje tvornica konzerva. Konačno treba, već jedanput ozbiljno pristupiti komasaciji seljačkih posjeda i reformi nasljednoga prava, i to bez predrasuda i birokratizma, nego sa željom da olakšamo život tom is-

paćenom našem seljaku na Krku, koji radi toliko koliko valjda nigdje na svijetu. Ne valja samo čekati na tuđu pomoć poput petljara ili gledati ne bismo li kakvom agrarnom reformom što od koga oduzeli. Evo turizam nam je pokazao, kako naši otočani znadu i sami mobilizirati kapital, samo je bila naša opća nesreća, da ga nisu znali u nešto produktivnije investirati, od čega bi svi imali koristi, a ne samo pojedinci, kadkada i tuđinci, koji su s novcem, što su ga ljeti zaradili na Krku, provodili zimu po evropskim velegradovima.

V. Š.

Ivan Matetić Ronjgov, Čakavsko-primorska pjevanka

Poznati istraživač primorskog pjevanja Ivan Matetić Ronjgov zadužio je već dosta Hrv. Primorje i Istru skupljanjem naših popjevaka i vjernim bilježenjem njihovih napjeva. Lani je izdao pod gornjim naslovom zbirku od 128 »dvoglasnih čakavskih melodija za omladinu sviju vrsti škola«, a zapravo su to naše primorske, dobrim dijelom baš krčke narodne pjesme, kojima je on na licu mjesta zabilježio napjev slušajući najbolje domaće pjevače. Njegovo je bilježenje naših napjeva poznalo najtočnije, bolje nego ijednoga dosadašnjega sabirača primorskih napjeva, jer je on sam s takvim pjevanjem odrastao u svojem rodnom kraju — Istri. Stoga smo mu zahvalni, da je ovako sačuvao od propasti naše drago narodno blago, koje nam zbog naglog nametanja modernog pjevanja naoči propada. Neke starije »note« katkada još rijetki znadu, a baš one starije note ili napjevi su daleko ljepši od mlađih, koje još donekle mladež pjeva.

Žao nam je, da nam g. Matetić nije kod svake pjesme označio, mjesto iz kojega pjesma potječe, kao što nam je žao i to, da tih popjevaka nema više. Možda će jednoj i drugoj našoj želji autor udovoljiti u kojoj novoj knjizi. Svakako bismo mu stavili na srce neke starinske napjeve, koji nisu dospjeli u njegovu knjigu, a vrlo su stari i lijepi, a k tomu na samom izmaku sjećanja i kod starijih ljudi. Takve su, osim različitih crkvenih napjeva, i neke svjetovne, na pr. u Vrbniku »Stojit mani Vrbnička« s krasnim napjevom, zatim »Pod Runišku vojska leži«, U divojčice mlade vele t mi černjehni oči, Pridoh pod Vrbnik grad, U kralja prave lipu hćer, Rosna bosa košutico i sl.

Knjigu prigrlimo baš mi Primorci, da se preko nje vratimo našoj starini, koja u nama odjekuje posebnim čarom. Na našim domaćim priredbama i sastancima zapjevajmo naše lijepe starinske pjesme, koje sada možemo, ako ih dobro ne znamo, odavle ponovno naučiti.

V. Š.

Vinogradarska i vinarska zadruga
u Vrbniku — otok Krk
Prodaje uz umjerene cijene bijelo vino „Žlahtinu", prošek i rakiju tropovicu
Zadruga je bila redovito na svakoj izložbi odlikovana u Zagrebu i Ljubljani

Školstvo i prosvjeta u Vrbniku u doba crkvene uprave

1. Radovi svjetovnoga svećenstva za školstvo i prosvjetu od najstarijih vremena.

Kao svuda po otoku Krku, tako i u Vrbniku školstvo i prosvjeta su od prvih početaka do godine 1869. u najužoj vezi sa crkvom. U gradu Vrbniku sačuvani su toliki glagolski spomenici. U Vrbniku su se našli ulomci crkvene knjige iz XII. stoljeća (t. zv. Grškovićev Apostol). Četiri ulomka tiskao je g. 1864. u Pragu u svojoj »Čitanci staroslovenskoga jezika« svećenik Ivan Berčić. Iz XII. stoljeća potječe također ulomak časoslova ili brevijara, prilijepljen i prišiven u unutarnjoj strani zavitka časoslova iz godine 1391. U Vrbniku sačuvana su četiri glagolska brevijara pisana rukom na pergameni od kojih su tri iz XIV, a jedan iz XV. st. U Vrbniku sačuvana su dva glagolska misala, također rukopisi na koži, jedan je iz g. 1456. a drugi iz g. 1463., dočim je treći glagolski misal do g. 1680. bio u vrbničkoj župnoj crkvi, a sada se nalazi u Zagrebu u sveučilišnoj knjižnici, nadbiskupsko odjeljenje. Vrbnik ima i svoj statut pisan glagolskim slovima na koži iz godine 1388. a sačuvani su još i toliki drugi glagolski spomenici pisani rukom na koži. Zato s potpunim pravom pok. V. Jagić pišući svoja »Glagolitica« (izašla g. 1890.) na str. 32 nazivlje Vrbnik »vagina rerum glagoliticarum«. Iz Vrbnika potječe i jedan krnji Obrednik ili Ritual iz XV. stoljeća. Đakon Luka pisao je g. 1445. za Grgura, popa vrbanskoga »Zrcalo«, knjigu pastoralne sadržine. Godine 1496. tiskana je u Mlecima »Spovid općena«, što ju je preveo iz latinskoga na hrvatski jezik u čakavskomu narječju Vrbničanin Jakov Blažiolović. Ta je knjiga znamenita za upoznavanje razvoja hrvatskoga jezika u primorskim krajevima. U Vrbniku se našao jedan Obrednik, što ga je darovao Vrbničanin sadanji kanonik pop Petar Zahija profesoru Milčetiću a napisao ga je neki pop Štipan negdje u XV. stoljeću. Usto ističe se i senjski kanonik Blaž Baromić, Vrbničanin, koji godine 1494. u Senju izdaje glagoljski misal, i tako postaje prvi štampar u hrvatskoj zemlji. Kako su gornji glagolski spomenici sve sami crkveni predmeti u najužoj vezi sa crkvom, slijedi, da je školstvo i prosvjeta bila od vajkada u crkvenim rukama, a to pogotovo kada se znade, da je u Vrbku postojao ladanjski kaptol, koji je znao brojiti i 50 svećenika sve samih glagoljaša. Ovi su držali škole i njegovali glagolsko pismo. Ove škole polazili su redovito mladići, koji su se namjeravali posvetiti svećeničkomu stališu. Za tim se spominje glagolski kodeks kanonika popa Petris-a iz XV. vijeka, te glagolski Kvadragezimale ili korizmene propovjedi, tumačenja muke Isusove.

2. Školstvo u Vrbniku za vrijeme Mletačke republike od g. 1480. do g. 1797.

Kaošto za vrijeme krčkih knezova Frankopana do godine 1480., tako i kasnije, kada je otok Krk pripadao Mletačkoj republici, domaće privatno školstvo lijepo se razvijalo. Kako je Mletačkoj republici bilo više stalo do njezinih trgovačkih i financijalnih interesa a nacionalni princip nije onda igrao važne uloge, jer je bio još u povojima, to su mogli domaći svećenici, članovi ladanjskoga kaptola u Vrbniku nesmetano držati svoje privatne škole, njegovati glagosko pismo i odgajati mladiće za svećenički stališ. Osim toga godine 1568. dužd Petar Lauredano popratio je odluku mletačkog Vijeća desetorice da unaprijed nitko ne smije ni javno ni privatno podučavati, ako nema od svoga Ordinarijata uvjerenje o besprikornom vjerskom i moralnom vjerovanju i životu. Dužd naime popraćuje tu odluku šaljući je krčkom providuru, riječima: »in materia di quelli che al presente insegnano, et nell' avvenire insegneranno lettere laline, abaco o aitro, cosi publica comme privatamente in quella cita et teritorio nostro ...« (lura ecclesiae Veglen. 1. 70 u biskupskom arhivu u Krku). Ta se naredba doista i vršila. Za vrijeme Mletačke republike ugovori, oporuke, dodaci ili dopunjci oporuka, darovnice, nagodbe ili pogodbe, ženidbeni ugovori, u koliko se tiču miraza, procjena pokretnog i nepokretnog imanja sve **se** to vodilo u Vrbniku u hrvatskom jeziku a glagolskim slovima, što su sve posebni bilježnici ili notari bilježili u posebne knjige tako zvane notarske knjige. Vrbnik je imao više takovih notara, od kojih su bili nekoji svećenici, a bilo je i svjetovnjaka. Između ostalih spominju se notari: Pop Matij Hrsac, sin Jurjev, oko godine 1487.; u XVI. vijeku pop Barić Bozanić; pop Franić Sparožić g. 1550.; Gržan Valković od god. 1610. do g. 1620. (njegova notarska knjiga nalazi se u Jugoslavenskoj akademiji u Zagrebu); Ivan Stašić od g. 1637.—1652. (i njegova se notarska knjiga nalazi u Jugoslavenskoj akademiji u Zagrebu); Andrij Toljanić iz Vrbnika, notar u Dobrinju od god. 1623. do god. 1649., (više njegovih isprava sačuvalo se u Kvadirnici dobrinjske porodice Tanićeve, koju je većinom on prepisao, umro je u Vrbniku; Ivan Volarić oko godine 1700.—1705., Petar Petriš iz Vrbnika, javni notar u Dobrinju oko godine 1704.—1724., koji je prepisao više starih dobrinjskih isprava medu ostalima i onu od godine 1100.; Antun Petriš oko godine 1727.—1751. (njegova notarska knjiga pohranjena je u knjižnici obitelji Vitezić u Vrbniku), a na koncu se spominje i zadnji notar Ivan Petriš rođen u Vrbniku, dne 10. siječnja 1757., njegovih notarskih bilježaka ima mnogo u župnom uredu u Vrbniku. Ne samo što su se za vrijeme Mletačke republike vodile notarske knjige u Vrbniku u hrvatskom jeziku, već također i župske matice, i to glagolskim slovima, sve do 1. srpnja 1807.,

dakle za vrijeme francuske okupacije, kada su se počele voditi u latinskom jeziku, a tako su se vodile i kasnije za vrijeme Austrije sve do godine 1875., kada su se počele najprije voditi hrvatskim književnim jezikom matice umrlih, zatim matice vjenčanih počam od 1. 1. 1885. Sve ovo dokazuje, da je i hrvatsko školstvo za vrijeme Mletačke republike ne

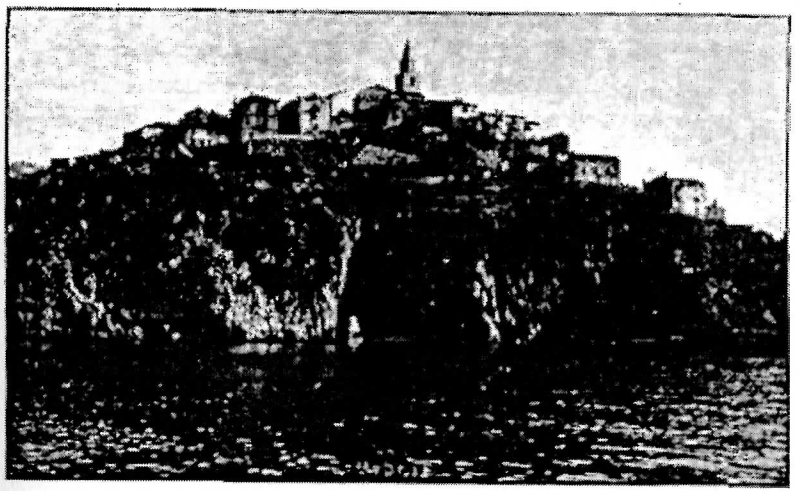

Vrbnik

samo bilo dozvoljeno u Vrbniku, već je i bujno cvalo. To dokazuju i natpisi na crkvama i slikama, koji su pisani glagolskim slovima. Ima u župnom uredu u Vrbniku i rukopis iz polovice prošlog stoljeća, koji kao živi glas tradicije potvrđuje sve, što je navedeno. Taj rukopis napisao je pok. Josip Petris, rođen u Vrbniku dne 12. III. 1787., a umro u gradu Krku. U tom se rukopisu doslovce kaže ovako:

»Imel je Verbnik laginju za činit popi zač je imel dobrih učitelji za upravljat dicu udilje od ditinstva ...

Bil je učitelj vridni od gramatike latinske pop Matij Fugošić rečeni Bacut. On je delal školu i u Veji kad je bil mlad.

Li (isto tako) Pop Matij Štefanić, rečen Fidrigo.

Li Pop Frane Volane p.a Frana.

Li Pop Ivan Feretić p.a Ivana.

Li Pop Antun Celović p.a Ivana.

Ovi svi delali su školu latinsku po 4 dni na šetemanu a školu hrvatsku 2 dana t. jest u sredu i u sobotu.

U Hervatskoj (naime školi) su učili štat i pisat po Glagolici i tumačit Glagolicu na domaći ježili, teologiju manju to jest od svetih sa-

krameni (ali prije toga Nauk kršćanski) pak velu Teologiju Moral Kačićev.

I tako vridno su izučivali svoje učenike da su vazda bili pohvaljeni u očitih iskusili (t. j. ispitima) koje su se svako godišće činili na biskupiji u Veji.

Ne samo to nego biskup ni hotil dat nijednomu redovniku oblast za poslušat spovidi, ako ni donašal svedočanstva pismeno da je bil skušen (t. j. ispitan) u Verbniku i da je vriden za spovidnika.

U Verbnik su dohajali u školu dica Bašćanska, od Punta od Dobrinja i od Poljic i od Novoga i od Kranjije i od Ravne Gori, i od Bakra i od mnogih stran.

A biskup je htil u svakom iskusu le (samo) onomu kojega je deržal u Veji za žakne koji hotijahu bit redjeni i za redovnike svaki put otil je da bude iskusitelj (t. j. ispitivač) jeden pop Verbenski ...

Verbnik je imil dobrih meštar od skul kako sem kazal.« — (Rukopis Petrisov ima naslov: »Nike uspomene starinske koje dava znat Osip Petris od let 70 svomu sinu ...«).

Od učitelja navedenih u rukopisu Josipa Petrisa spominje se: 1. *pop Matij Fugošić (»Bacut«),* isti je umro u Vrbniku dne 7. III. 1797.; 2. *pop Frane Volarić* pok. Frana, nazvan »naučitelj«, bio je učitelj biskupa Bozanića u Vrbniku, rođen je u Vrbniku dne 14. I. 1770., gdje je i umro dne 11. III. 1830.; 3. *pop Ivan Feretić* pok. Ivana, roden u Vrbniku dne 4. XI. 1769. Feretić se ne samo bavio školom, već se i cijeloga svoga života bavio naukom i knjigom. U rukopisima ima mnogo toga što je napisao. Pisao je ponešto latinski i talijanski, ali je najviše pisao hrvatski (njegove rukopise čuva danas dr. Ivan Feretić, liječnik-zubar u Sušaku). Ono, što je Feretić napisao pretežno su pjesme ili povijest ili bilinstvo. Od djela, koja je napisao, spominju se: »Pohvala od Svetoga Ivana Karstitelja Proroka i Mučenika, u kojoj se dokaziva, da Ivan jest najveći od svih svetaca i svetic božjih, i to polag svidočanstva Isukrstova...« Godine 1812. u 4°, stranica 50 u prozi. — »Popivanja sveta u Svetih knjigah pisme pisam nazvana iliti Druženje ali zaručenje Karsta Gospodina s Crikvom Svetom... redkom iliričkim upravna i u ovu knjižicu uložena trudom Ivana Feretića, Crikve Vrbniške svećenika. Lito Gospodnje 1815«, stranica 36 4°, i to do str. 8 predgovor u prozi, a ostalih str. 28 na svakoj drugoj prevod doslovni na svakoj drugoj u stihovima.

»Komad (frangment) skazanja i povidanja od grada i otoka Krčkoga iliti Vejskoga, dilo ogovorno priplemenitimi bileškami okrašeno i obogaćeno, ter iz privrednih skazanja pisalaca i zemljopisalaca izvadjeno i u ovu sridnju knjigu kratkim načinom, virno, u koliko je moguće, složeno i spisano pomnjom i trudom Popa Ivana Feretića plovanske i starešinske crikve Vrbnika redovnika. 1819.« Stranica 208 u 4°. U pred-

govoru označuje pobudu i svrhu svoga djela ovim riječima: »Sve znati, a otačbinu ne znati, jest skoro ništare ne znati«, a onda još dvostihom: »Svi pod nebom najveć sini — dužni jesu Domovini«. Opaža da današnje Slavince u našim stranama zovu Ilirima, a da ta dva imena nisu istovjetna, već da označuju dva različita naroda. Ova povijest grada i otoka Krka od najstarije do piščeve dobe, temelji se na piscima, koje navadja, na postojećoj predaji i na doživljajima.

»Prekrenutje Prigovarateglno (Apostropha Controversica) u redki ilirickе razmireno, u kom zablude Bogonikov (Atheistarum) samimi naravskimi i posve kratkimi razlogmi u kratko i lahko pridobivaju se (evincuntur). Dillo sabrano, ispivano, i pomgnivo napravno od Popa Feretića, Redovnika Plovanske crikve od Verbnika. G. G. 1823.« Knjiga u 4° sa predgovorom i uvodom u prozi do str. 23., a za tim u stihu od str. 26—70.

»Littopisanja stvarih dogojenih god. 1792.—1814.« Ta knjiga je ispisana godine 1824. u 4^0 na 142 stranice, a sadržava povijest od francuske revolucije do Napoleonove smrti ponajvećma obzirom na otok Krk.

»Pisme i popivanja Ivana Feretića, Redovnika starešinske, iliti Dekanatske Crikve od Verbnika, složene za veću slavu Boxju i svetac njegovih, tolikojer za hasan i korist duhovnu svakoga človika u Verbniku. G. G. 1825.« Knjiga je u formatu 19 cm i 28 cm sa 292 stranice. Do str. 205 su nabožne pjesme. Od str. 206—216. je »Pisma od pregrubih stvari, koje Francuzi učiniše u vrime svoga nesrićnoga priobrnutja, talijanski Rivoluzione, i to bi Godišća Gospodinova 1792. i naprida. Ta pjesma počima ovim stihovima:

Nu posluscaj sada dragi pobratime
Koji nosisc slavno od Hrvata ime
Seto ti kaxem, i da glavom krechesc,
Jer, da jest mogucne, virovati nechesc.

Od strane 216—222 je »Pisma od krvavoga boja, ki je se dogodil med cesarskom i franceskom vojskom« godine 1800. na Tanaru u Italiji. Od str. 223—227 je pjesma »Svitu pozdrav i zahvaglenje — za istinito od njega rastavglenje«. Konačno od str. 227—271 je »Pisma od strascnoga i najzadnjega suda Boxjega«, a od str. 271—283 tumač te pjesme u prozi. Sadržaj je uzet iz Apokalipse.

»Kazalo bukvično« raznih trava, zatim »mnogih drivali, stablah i travah, trimi jaziki ispisano (hrvatski, talijanski i latinski), i iz mnogih travoznanaca sakupljeno, a to za veću lahkoću svakoga, koji želi uvižbati se u poznanstvu od travoznanstva. Sabrano pomnjom popa Ivana Feretića lito 1830. Prikazano svakomu Slavincu, koji bude hotel obogatiti se s ovim lipim poznanstvom i uvižbati se u ovom otajstvenom i božanstve-

nom nauku«. U toj knjizi, koja ima 133 stranice u 4°, dolaze također u tri jezika nazivi raznih riba morskih i slatke vode, ptica i t.d.

Osim navedenih djela sačuvano je u ostavini Ivana Feretića opsežnih fragmenata o prastanovnicima Balkanskoga poluotoka, sabranih iz mnogih pisaca koji su se tim pitanjem bavili. Pop Feretić umro je u Vrbniku, dne 13. III. 1839.

Pop Antun Celović, što ga Petris spominje u svomu rukopisu, rođen je u Vrbniku dne 8. II. 1768.; umro je u Vrbniku dne 9. VI. 1S39., član je vrbničkoga ladanjskoga kaptola, a od godine 1806. do godine 1807. vrbnički viceplovan.

3. Privatno školstvo u Vrbniku za vrijeme od godine 1797. do godine 1835.

Mirom u Campoformiu noću od 17. na 18. listopada godine 1797. pripao je otok Krk Austriji, koja ga je mirno posjedovala do godine 1806. kada je pripao Francuskoj. Iza Napoleonove nedaće u Rusiji g. 1812. ustade na proljeće g. 1813. gotovo cijela Europa na Napoleona. Napoleon iza poraza kod Lipskoga (Leipziga) naskoro bi svladan, a Austrija je dobila pariškim mirom (g. 1814.), dotično bečkim kongresom (g. 1815.) između ostaloga i otok Krk.

Za vrijeme francuskoga gospodstva privatnomu domaćemu školstvu u Vrbniku nisu se pravile nikakve smetnje, a tako ni za vrijeme Austrije sve do godine 1822., kada je austrijsko-njemačka vlada ukinula sve privatne škole, a tako i u Vrbniku. Godine 1822. otvorila je austrijsko-njemačka vlada za čitav otok Krk u gradu Krku njemačko-tatfjansku glavnu školu (Capo-Scuola), te je u smislu političko-školskog zakona, što ga je tada izdala, po § 21. i po § 10. pod prijetnjom novčanih kazni i strogog zatvora zabranila sve privatne škole, a prema tomu i privatnu školu u Vrbniku.

Prigodom otvorenja njemačko-talijanske glavne škole (Capo-Scuola) u Krku Biskupski Ordinarijat svojom Okružnicom Broj 45 od dne 29. siječnja 1822. pozvao je župnike i dušobrižnike, da opomenu i pouče roditelje i štitnike malodobne djece, od kake je koristi škola i da svoju djecu marljivo šalju u krčku novootvorenu glavnu školu. U toj će školi, navada Okružnica, djeca učiti njemački i talijanski jezik, zatim kršćanski nauk i aritmetiku. Ona djeca, koja ne budu polazila glavnu školu u Krku, u buduće ne će se primati niti u svećenički stališ niti u gimnazije.

Djeca, koja su stanovala izvan grada Krka, slabo su polazila tu školu, jer se u nju upisao tek neznatan broj. Biskupski Ordinarijat, valjda uslijed pritiska državnih austrijskih vlasti, običavao bi početkom svake školske godine slati okružnice, u kojima je opominjao župnike i dušobrižnike, da se svojski zauzmu i upute vjernike, da u što većem broju

šalju djecu u školu. Roditelji su se na sve opomene više manje držali posve nehajno, tako da su rijetko koji slali djecu u glavnu školu u Krk.

Unatoč zabrana u Vrbniku i nadalje su držali privatnu mušku školu za djecu dva svećenika, članovi ladanjskoga kaptola: 1. *pop Frane Gabrijeiić* (pop »Galec«) rođen u Vrbniku dne 28. IX. 1779., umro u Vrbniku dne 20. kolovoza 1855. od kolere, koja je te godine harala u Vrbniku. Pop Gabrijeiić je ujedno bio i zadnji čovjek, koji je umro uslijed kolere one godine. 2. *pop Antun Celović,* što je već sprijeda spomenut u Petrisovom rukopisu. Biskupski Ordinarijat u Krku Okružnicom broj 239 od dne 30. lipnja 1827. ponovno upozorava svećenstvo na propise političko-školskog zakona, kojim su privatne škole zabranjene i napose opominje ovu dvojicu vrbničkih svećenika, koji drže školu u Vrbniku u vlastitim kućama za mušku djecu od 6 do 12 godina, te im se grozi, da će protiv njih postupati u smislu crkvenih kanona i konačno predati ih sudu, budu li se i nadalje ogriješili o političke, školske propise. Iz toga se vidi, kako su državne austrijske oblasti činile veliki pritisak na Biskupski Ordinarijat protiv domaćih hrvatskih škola, a u prilog njemačko-talijanske glavne škole (Capo-scuola) u Krku.

Uslijed ukinuća privatnih škola, a uvođenjem njemačko-talijanskih glavnih škola (Capo-scuola), koje je polazio tek neznatan broj djece, prijetila je pogibao, da će vjernici ostati bez svećenika, pa su po svoj prilici na poticaj istarskih biskupa austrijske državne vlasti izdale dne 19. svibnja 1829. Dvorski Dekret Broj 2583-328, koji je obnarodovao Biskupski Ordinarijat sa svojom Okružnicom Broj 184 od dne 14. kolovoza 1829. Prema tomu Dvorskomu Dekretu, da se predusretne nestašici svećenika u Istri, koji poznaju jezik ilirski (zapravo hrvatski), dozvoljava se uz stanovite uvjete istarskim biskupima otvaranje privatnih gimnazija. Uz ine uvjete navedeno je: 1. učitelji, koji su dodijeljeni tim privatnim gimnazijama, moraju imati kvalifikovane svjedodžbe osposobljenja i da su dužni predavati po naučnoj osnovi i udžbenicima, koji su odobreni za kraljevstvo lombardsko-mletačko; 2. Učitelji dužni su započimati s poučavanjem gramatike, kako je propisano za I. razred, a zatim godimice nastavljati postepeno iz razreda u razred; 3. Ove škole su pod nadzorom biskupa, koji imade vladi prijaviti učitelje, koji će poučavati, a koji moraju imati zakonsko ovlaštenje za privatnu pouku; 4. Biskup mora predsjedati na semestralnim ispitima kod tih škola, te odnosne kataloge glede polučenih uspjeha na ispitima poslati vladi; 5. Nakon dovršenih nauka na tim privatnim gimnazijama imadu se učenici podvrći strogomu ispitu na jednoj gimnaziji, te će o konačnom uspjehu dobiti svjedodžbu za polazak filozofskih nauka; 6. Učenici privatnih gimnazija ne mogu biti pripušteni, da slušaju pravne nauke, medicinu i kirurgiju.

Vrbnički župnik Nikola Pavan brani vrbničke privatne škole.

U Vrbniku držao je privatnu školu protiv zabrane državne austrijske oblasti *pop Frane Volarić po. Jeronima,* ilirski književnik, koji se rodio u Vrbniku dne 2. XI. 1805., a umro u Krku 27 VIII. 1877. Radi održavanja njegove privatne škole c. kr. Povjereništvo u Krku pod brojem 2I54-VI od dne 27. XI. 1827. upitalo je vrbničkoga župnika-dekana Nikolu Pavana za izvještaj, da li odgovara istini, da pop Frane Volarić podučava nekoliko mladića u latinskom jeziku i u drugim gimnazijskim predmetima. Župnik Pavan pod brojem 37 Župnoga Ureda od dne 3. prosinca 1827, odgovara, da je istinito, da svećenik pop Frane Volarić, koji je inače muž izvanrednih sposobnosti i savršenog znanja, a verziran u gramatici, doista podučava nekoliko mladića pod župnikovim nadzorom, a uz biskupovu dozvolu. Dotični mladići, koje Volarić podučava u latinskom jeziku i inim gimnazijskim predmetima, svršili su tri razreda njemačko-talijanske glavne škole (Capo-scuola) u Krku. Svećenik Volarić podučava đake u svrhu, da mogu kasnije dobro napredovati u licejima i da privatnim podučavanjem siromašnim roditeljima prištedi troškove oko školovanja djece. Ilirski književnik Frane Volarić polazio je školu ponajprije kod svoga strica Frana Volarića, nazvanog »naučitelja« (spomenut u rukopisu Josipa Petrisa). Svršivši početne kao i gimnazijske nauke u Vrbniku, dovršio je bogoslovske nauke u Senju, pa buduć je bio premlad za ređenje, neko je vrijeme poučavao dječake u Vrbniku, sakupljajući ih u svojoj kući. Kasnije bio je učitelj u javnim školama u Piranu i Barbanu, a poslije ređenja učitelj na osnovnoj školi u Trstu, te u Krku, gdje je godine 1840. postao kanonikom i vrhovnim nadzornikom te izvjestiteljem biskupijskih osnovnih škola, kojih se broj za njegova nadzornikovanja lijepo pomnožao. Od godine 1864. do svoje smrti bio je predstavnik Stolnoga krčkoga kaptola. Kao veliki prijatelj škole on je za nju u glavnom i pisao. Sarađivao je u »Danici Ilirskoj« i u »Zori Dalmatinskoj«. Izdao je: »Njemačku slovnicu za ilirske učenike« (Trst 1847.), »Ilirska slovnica za početne učionice« (Trst 1852.), »Imenoknjižica za građanske učionice u Trstu« (Trst 1850., to je prva i hrvatska i talijanska), »Nedeljna čitanka za odraslu mladež« (Trst 1850.), »Dobrogojenje kršćansko« od Galure (Trst 1852.) i »Abecedar i slovkar«. Napisao je i izdao također »Mali katekizam«, »Veli katekizam« i »Izvadak iz velikoga katekizma«. Godine 1855. ispjevao je i izdao tiskom u Trstu prigodnu pjesmu »Verbenski vienac slavnomu domorodcu Ivanu Josipu Viteziću«, biskupu i t. d. Profesor Ivan Milčetić pisao je o njemu, da je bio jedan od narjeđih rodoljuba hrvatskih na Krku. Ilirski pokret živo ga se dojmio, te je o tom zanosno znao govoriti i u svojoj starosti. (Vijenac 1878. broj 22). Prijateljevao je i dopisivao s biskupom Dobri-

lom, Kurelcem, Kukuljevićem i Ilijaševićem.

Vrbnički župnik-dekan Nikola Pavan uzima u obranu i popa Antuna Celovića, koji uz opetovane zabrane i nadalje drži privatnu školu. Na poziv Biskupskoga Ordinarijata u Krku broj 356 od dne 17. ožujka 1836. župnik Pavan bio je zapitan, da li odgovara istini tužba, koja je podnesena protiv popa Antuna Celovića, da on daje početne nauke muškoj djeci vrbničke župe, te dajući jestan odgovor brani Celovića, da poučava samo onu djecu, koja su siromašna, pa radi siromaštva nikako ne mogu da polaze glavnu školu (Capo-scuola) u Krku, ili poučava u početnim naukama djecu onih roditelja, koji imadu više djece, tako da im već nekoja polaze glavnu školu u Krku, te nikako ne mogu da svu svoju djecu šalju u krčku školu. Osim toga župnik Pavan u obrani popa Celovića navađa, da ni iz jedne župe izvan grada Krka ne polazi toliko djece glavnu školu u Krku koliko iz Vrbnika. Uz to nijedna djeca iz otoka Krka ne pokazuju toliko uspjeha u školi u Krku, koliko djeca iz Vrbnika. Da se pak izbjegne zlouporabi privatnog poučavanja djece, župnik Pavan preporuča, da se u Vrbniku otvori početna škola (trivijalna škola). Na koncu apelira i na razbor Biskupskog Ordinarijata, da je bolje, da se djeca makar i privatno poučavaju, nego li, da su prepuštena igri i ulici. Tako je prvi bio vrbnički župnik-dekan Nikola Pavan, koji je potaknuo pitanje, da dobije Vrbnik redovitu početnu mušku školu. Ovaj revni župnik-dekan rodio se u Vrbniku, dne 1. veljače 1774. Vrbničkim župnikom-dekanom bio je za vrijeme od godine 1807. do godine 1841., a iza toga postao je kanonikom Stolnoga kaptola u Krku, gdje je umro dne 21. siječnja 1854. doživjevši visoku starost od 80 godina.

I nehotice nameće se ovdje pitanje, zašto je Austrija g. 1822. ukinula privatne škole, a uvela za cijeli otok njemačko-talijansku glavnu školu (Capo-Scuola) u Krku? Zato jer je ona dobro shvatila koju važnost ima škola obzirom na odgoj djece i s obzirom na državu a bili su tu po srijedi i politički motivi. Zato je htjela da ima školu pod svojom kontrolom. Istina državna vlast je dopustila, da crkva drži školu u svojim rukama, ali školske propise i zakone nije davala niti za glavne škole niti za druge bilo koje škole crkvena oblast, već državna. Državna je oblast određivala naučnu osnovu, po kojoj se ima učiti, udžbenike, koji se imadu u školama rabiti i jezik u kojem se imade poučavati. Crkvena oblast bila je pak neovisna u namještanju i premještanju učiteljstva. Kako je glavna škola (Capo-Scuola) u Krku bila njemačko-talijanska, ta škola je bila štetna za razvijanje hrvatskoga jezika na otoku Krku. U koliko u toj školi nije bio hrvatski jezik posve zanemaren, bio je u pozadini. Ipak je ta škola imala za hrvatske učenike tu prednost, što su u njoj perfektno naučili talijanski jezik, a donekle i njemački jezik, pa kako su oni svoje nauke

nastavili na gimnazijama u Senju i na Rijeci, a sveučilišne nauke u Zagrebu, Gracu ili u Beču, imali su dosta prigode da pobliže upoznaju i svoj materinji hrvatski jezik, a to, što su naučili u krčkoj Glavnoj školi talijanski i donekle njemački, koristilo im je u raznim službama, koje su u kasnijem životu zapremali u Istri.

4. Znameniti muževi, koji su dobili prve početne nauke u privatnim školama u Vrbniku.

Privatne škole polazili su svakako muževi, koje spominje Josip Petris u svome rukopisu, a stekao je početno znanje u tim školama i ilirski književnik pop Frane Volarić pok. Jeronima. Nadalje:

1. Bartol Bozanić, krčki biskup, rođen u Vrbniku 12. IV. 1739., umro 23. VIII. 1854. On je u Vrbniku polazio ne samo prve početne nauke, već je djelomično polazio u Vrbniku i gimnaziju pod vodstvom pobožnog i darovitog svećenika popa Frana Volarića, zvanog »naučitelja«, te je gimnaziju nastavio i dovršio u Krku pod vodstvom Antuna Giuriceo, kasnijeg dubrovačkog biskupa, kako se to razabire iz životopisa, što je otštampan u Trstu pod naslovom: »Cenni sulla vita di Bartolomeo Bozanich vescovo di Veglia, Trieste nella tipografia Marenich 1855.«

2. Dr. Ivan Josip Vitezić, krčki biskup, rođen u Vrbniku dne 27. VIII. 1806., umro u Krku dne 6 IX. 1877. Ovaj crkveni dostojanstvenik bio je od godine 1842. do godine 1854. savjetnikom kod dalmatinskoga Namjesništva u Zadru u crkvenim poslovima. Kao takav spasio je sinjsku gimnaziju, da nije bila zatvorena. Kao krčki biskup nastojao je, da biskupiji pribavi dovoljan broj obrazovanih svećenika. On dade glasovitu bašćansku glagolsku ploču dići sa tla i postaviti na svijetlo. Mnogo se trsio, da se otvori hrvatska gimnazija u Krku. Godine 1867. i 1868. trsio se sa biskupom tršćanskim Bartolom Legatom i porečkim biskupom Jurjem Dobrilom oko preštampanja poznatog nam »šćaveta« i rituala na hrvatskog jeziku, a kasnije se o tom dogovarao i s dalmatinskim biskupima. Kao sin krčke biskupije i iz puka poznavao je dobro njezine prilike i narodnosne odnošaje, pa je sa blagopokojnim predstavnikom Stolnog kaptola Franom Volarićem, ilirskim književnikom, nastojao, da se u Cresu i u obadva Lošinja uzdrži u početnim školama hrvatski kao naukovni jezik, kako je to bilo poslije g. 1850. Sva su njegova nastojanja i svi utoci ostali bezuspješni, jer je prevladala protunarodna struja, kada je država g. 1869. oduzela crkvi svaki upliv na školu. Konačno on ljubitelj prosvjete i željan da svomu narodu u duševnom pogledu što više koristi, po srećno dovršenoj parnici između općine Punat(Aleksandrovo) i općine Vrbnik, stvara pučku Zakla-

du »Arčirov«, iz koje je na stotinu đaka iz obaju mjesta dobivalo potporu za polazak nauka na srednjim školama. Svojom oporučnom željom sa svojim bratom Dr. Dinkom Vitezićem (poznatim zastupnikom hrvatskoga naroda na državnom saboru u Beču, poslije odvjetnikom u Krku i predsjednikom »Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru«), osnovao je tri štipentijalne zaklade za školovanje đaka, te knjižnicu obitelji Vitezić u Vrbniku za obuku pučanstva. Netom je osnovano Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima u Zagrebu, svojom Okružnicom preporuča svećenstvu, da se svojski zauzme oko proširenja knjiga istoga društva medu narod. Pomogao je osnovati »Hrvatsku Čitaonicu« u Vrbniku, koja se otvorila dne 1. travnja 1871. pod predsjedanjem popa Mata Zahije, vrbničkoga župeupravitelja, kao druga čitaonica u Istri, jer je jedna u Istri već bila otvorena i to u Kastvu.

3. Dr. Fran Anijan Feretić, krčki biskup, rođen u Vrbniku dne 2. XII. 1816., umro u Krku dne 18. III. 1893. Bavio se naukom, te se u njegovoj ostavini nalazi opsežan rukopis o crkvenoj povijesti u talijanskom jeziku. Aktivno je sudjelovao i u hrvatskom narodnom pokretu u Istri. Godine 1861. i 1867. bio je izabran zastupnikom u istarski sabor. Najviše se bavio ekonomskim pitanjima, ali je i on zagovarao uporabu hrvatskoga jezika u uredima Istre. Svoju skrbno sakupljenu i prištedenu imovinu namijenio je učećoj mladeži.

4. Dr. Nikola Volarić, Arhiđakon, rođen u Vrbniku dne 16. III. 1812., profesor orijentalnih jezika i ravnatelj sjemeništa u Zadru.

5. Dr. Petar Volarić, profesor orijetalnih jezika u Trstu.

6. Matej Volarić pok. Frana, rođen u Vrbniku dne 28. IX. 1778., umro u Krku dne 26. IX. 1855., služio je kao koralni vikar u Krku, zatim upravitelj župe i dekanata u Vrbniku od 1. V. 1841. do dne 1. IX. 1841., a iza toga ponovno u Krku. Bio je brat »naučitelja« Frana Volarića pok. Frana.

7. Pop Matej Volarić pok. Ivana (»Filipić«), natpop u Cresu, rođen u Vrbniku dne 5. X. 1811., umro u Cresu dne 23. IV. 1864., ilirski književnik. Učio je u Vrbniku u školi svoga strica popa Frana Volarića pok. Frana »naučitelja«, a kasnije u Gorici. Službovao je u Velom Lošinju, Punti Križa, Nerezinama, Krku i Vrbniku. Godine 1842. otišao je na nauke u Mletke. Postao je tajnikom dubrovačkog biskupa Jederlinića, Omišljanina. Neko vrijeme koralni vikar u Krku, a godine 1854. postao kanonik i natpop-župnik u Cresu, gdje je i umro. Njegovih je pjesmica tiskano po raznim »ilirskim« novinama. Poznata je ona njegova nabožna pjesma pod naslovom: »Pisma virnomu puku Creskomu poklonjena koji je svojim troškom uzidao dičnu Cerkvicu na čast Pohoda Neoskvernjene Matere Prisv. Spasitelja Godišt. 1857.« (Tiskana je u »Rici, Tiskopisom

Antuna Karletzky, 1857.). Ova se pjesma pjevala u Cresu kod raznih pobožnosti na čast Bl. Dj. Marije, a rado se pjeva i u senjskoj biskupiji, osobito u gradu Senju u crkvi Bl. Dj. Marije na Artu. Pjesma je napisana u osmercu i u sedmercu, broji 10 kitica po osam stihova. Prva kitica te nabožne pjesme glasi ovako:

»Simo, simo o Kerstjani!
K' Majki svake kriposti;
Skupa jeste svi pozvani,
Jer je puna milosti.
Kako Majko od ljubavi
Odvitovat hoće vas,
I u svemu šćit nje pravi
Branitiće svigdar nas.«

On je izdao na hrvatskom jeziku »Vandjelja i poslanice«, »Srednji katekizam« i »Veli katekizam« u drugom izdanju.

8. Pop Petar Volarić, začasni kanonik, vrbnički župnik-dekan, rođen u Vrbniku dne 31. X. 1800., umro u Vrbniku, dne 25. XI. 1854., služio je kao župnik u senjskoj biskupiji u Kuterevu, a od godine 1841. služi u Vrbniku najprije kao upravitelj, a kasnije kao župnik-dekan, te c. kr. kotarski školski nadzornik sve do svoje smrti. Preveo je biblijsku povijest staroga i novoga zavjeta. Prema broju 526-165 Biskupskoga Konzistorija u Krku od dne 15. travnja 1846. vlada je poslala popu Petru bibliju u talijanskom jeziku, da je prevede na »ilirski« (t. j. hrvatski) jezik. Bilo mu je preporučeno, da bude prijevod obzirom na stil i jezik udešen prema ilirskom (hrvatskom) Kačićevom djelu: »Korabljica Pisma Svetoga i t. d«, jer da taj način pisanja odgovara jeziku ilirsko-dalmatinskom.

9. Pop Matej Volarić (»Rusin«) pok. Mateja, brat gornjega popa Petra, rođen u Vrbniku dne 12. V. 1813. Od godine 1836. do godine 1841. vjeroučitelj i učitelj na vrbničkoj početnoj muškoj učionici. Od 1. svibnja 1841. vjeroučitelj, a kasnije ravnatelj glavne škole (Capo-Scuola) u Krku, kanonik Stolnoga kaptola u Krku. Od 1. IX. 1852. do 31. II. 1857. provizorni c. kr. kotarski školski nadzornik vrbničkoga kotara na mjesto svoga bolesnoga brata popa Petra Volarića, te poslije njegove smrti. Od dne 1. XI. 1864. do 1. VIII. 1869. vrhovni školski nadzornik. Umro u Krku.

10. Pop Petar Petris Josipov, rođen u Vrbniku dne 14. III. 1812. Učiteljevao je u Vrbniku od 1. svibnja 1841. do godine 1844. Dne 1. I. 1841. premješten je u Mali Lošinj kao vjeroučitelj na Glavnu mušku školu (Capo-Scuola maschile) i na početnu žensku učionicu. Iz Maloga Lošinja kasnije je premješten na Glavnu školu u Krk, gdje je bio

ravnatelj iste škole. Usto je postao i kanonikom Stolnoga kaptola. Petris je slovio kao izvrstan pedagog, pa je kao takav imao u školi izvanredne uspjehe. Svoju bogatu knjižnicu ostavio je župnoj crkvi u Vrbniku, a između ostaloga glagolski vrbnički statut pisan na koži g. 1388., zatim glagolski zbornik iz XV. vijeka, te glagolskil Kvadragezimal ili korizmene propovijedi i tumačenja muke G. N. Isukrsta. Umro dne 28. XI. 1893.

11. Ivan Polonijo Ivanov »Peričić«, rođen u Vrbniku dne 3. XI. 1824., ravnatelj gradskih daća u Trstu. Smatra se jednim od najvećih dobrotvora ne samo grada Vrbnika, već i cijeloga otoka Krka. On je mnogome iz Vrbnika, iz Punta (Aleksandrova), Krka i t. d., koji bi došao u Trst, te bi se na njega obratio, našao pristojne službe i zarade. On je bio u Trstu, može se kazati, poput kakvog »konzula« otoka Krka.

12. Pop Matej Srdan Volarić, rođen u Vrbniku dne 8. X. 1825. Učiteljevao je u Novalji i u Puntu, a zatim od 26. III. 1856. u Vrbniku. Godine 1866. premješten je u svojstvu dušobrišnika iz Vrbnika u Ćunski na otoku Lošinju, gdje je i umro dne 1. II. 1891. Stupio je s kitom pjesama u ilirsko kolo.

13. Pop Nikola Gršković, rođen u Vrbniku dne 22. V. 1828., umro u Vrbniku dne 18. IV. 1904. Služio je naprije kao duhovni pomoćnik u Lubenicama na otoku Cresu, zatim kao koralni vikar u Krku. U Vrbniku je bio duhovni pomoćnik bolesnomu župniku popu Petru Volariću. Kratko vrijeme opet koralni vikar u Krku, a zatim u Vrbniku upravitelj župe i dekanata od godine 1854. do dne 31. srpnja 1869. Poslije služio u senjskoj biskupiji. Za vrijeme od 1. I. i858. do 1. VII. 1869. bio je provizornim c. kr. kotarskim školskim nadzornikom kotara vrbničkoga. Godine 1855. harala je u Vrbniku kolera, pa se Gršković za vrijeme te kužne bolesti u njegovanju bolesnika istakao u karitativnom radu, što mu je bilo pismeno priznato koli sa strane crkvene, toliko i sa strane svjetovne oblasti (c. kr. Vlade u Trstu pod brojem: 367/P, od dne 30. siječnja 1856.). Pod Gršковićevom upravom sazidale su se u vrbničkoj župi dvije crkve, jedna u Vrbniku t. j. crkva Bl. Dj. Marije od Zdravlja a druga crkva sv. Jeronima u Risiki.

5. Zaslugom kanonika Bartola Bozanića, kasnijeg krčkog biskupa, otvara se u Vrbniku školske godine 1835./1836. početna muška škola

Preuzvišeni Biskupski Konzistor u Krku svojom Okružnicom broj: 62/19 od dne 14. siječnja 1836. obzirom na broj: 9937 c. kr. Kotarskoga povjereništva u Krku od 12. listopada 1836., a u vezi broja: 17901 c. kr. Vlade za Primorje u Trstu od dne 24. kolovoza 1835. stavlja do znanja raspored glede otvaranja javnih početnih škola. U svim onim mjestima, u kojima imade odgovarajući broj muške djece, sposobne za polazak škole,

otvaraju se javne početne učionice. U onim mjestima, u kojima nije moguće otvoriti školu i postaviti posebnoga učitelja, poučavanje djece povjerava se dušobrižnicima. Dušobrižnici su pozvani, da izvijeste: a) da li su voljni preuzeti službu poučavanja djece u školi; b) kada su voljni početi poučavanje; c) koliki je broj muške djece u dobi od 6 do 12 godina, koja u odnosnoj dušobrižničkoj postaji nisu udaljena od sjedišta župe više od pola sata; d) da li se može obvezati dječake, da će školu polaziti jedan put ili dva puta na dan.

U Vrbniku se otvorila početna muška škola odmah već početkom školske godine 1835./1836. jer vrbnički župni ured pod brojem 4 javlja Biskupskomu Konzistoru u Krk dne 10. siječnja 1838., da je u Vrbniku otvorio mušku početnu učionicu školske godine 1835./1836. pop Matej Volarić (»Rusin«), koji da je čestit svećenik, usto sposoban i kvalificiran, da vrši službu učitelja i vjeroučitelja na vrbničkoj početnoj školi, što mu je priznala i c. kr. vlada za Primorje broj: 25041 dne 5. studenoga 1836. Iza kako je to Biskupski Konzistorij stavio na znanje župnom uredu u Vrbniku (broj 1523 od 17. studenoga 1836.), ovlastio je župni ured navedenoga svećenika, da vrši obuku muške djece u početnim naukama i vjeronauku. Tu službu vrši već drugu godinu besplatno, a usto veoma revno i uspješno na korist i dobro djece, te je napomenuo, kako je nužno, da pop Matej Volarić bude primljen kao član vrbničkoga Ladanjskoga kaptola, te da kao takav pomaže i u crkvenoj službi, navlastito da poučava djecu u vjeronauku po propisanoj metodi u blagdane zapovjedane poslije podne. Volarić je sa svojom školom, koja je bila iz početka privatna, imao izvanredne uspjehe, te je njegova škola godine 1840. i 1841. postala javna početna učionica, dočim se za školske prostorije preudesila općinska zgrada »Polača«, kako se to razabire iz izvještaja, što ga je poslalo Kotarsko nadzorništvo u Vrbniku pod brojem 127 dne 15. srpnja 1864. Biskupskomu Konzistoru u Krk, koji glasi:

»L'istitutizone della scuola maschile ha la sua origine sino dall' anno 1835., la quale da privata come era, perche faceva brilanti progressi, nell' anno 1840./1841. venne trasformata in pubblica, ed appunto che per uso della stessa il locale communale Polača fu reedificato«.

Da su se u Vrbniku i u ostalim većim mjestima otoka Krka već godine 1835. počele otvarati početne škole, to treba svakako upisati u zaslugu kanoniku Bartolu Bozaniću, kasnijem krčkomu biskupu. Kako je Bozanić polazio početne nauke i gimnaziju u Vrbniku, svojem rodnom mjestu, iz vlastitoga je iskustva znao, kolika je blagodat za pojedina mjesta otoka Krka, ako ima ne samo grad Krk glavnu školu, već da ima i svako veće mjesto na otoku barem početnu školu.

6. Učiteljstvo vrbničke javne početne muške učionice do godine 1869.

1. Pop Matej Volarić (»Rusin«) od g. 1835. do 30. travnja 1841.

2. Pop Petar Petris od 1. svibnja 1841. do 31. prosinca 1843.

3. Pop Ivan Harbić, rođen u Vrbniku 6. studenoga 1816., umro u Vrbniku 5. veljače 1902. Bio je učiteljem u Vrbniku od 1. siječnja 1844. do 15. rujna 1853., a iza toga premješten u Krk kao biskupski tajnik. Pošto se u školi broj djece povećao, imenovan je pomoćnim učiteljem.

4. Pop Ivan Oršić, rođen u Vrbniku 28. lipnja 1819., umro u Vrbniku 26. ožujka 1887. Oršić je nastupio službu pomoćnoga učitelja 1. veljače 1850. i služio kao takav do 28. veljače 1853. Njegovim je nasljednikom imenovan:

5. Eugen Plišić, pomoćni učitelj, svjetovnjak, rodom iz Krka; u Vrbniku je nastupio službu dne 1. ožujka 1853,, a pošto je pop Ivan Harbić dne 15. rujna 1853. napustio učiteljevanje, ostao je Plišić u Vrbniku sam kao učitelj. To je trajalo do 6. studenoga 1854., kada je na ispražnjeno učiteljsko mjesto došao na mjesto popa Ivana Harbića:

6. Alberto Trombetta, učitelj svjetovnjak, rodom iz Krka. U Vrbniku je služio kao glavni učitelj od 6. studenoga 1854. do 18. ožujka 1856., a iza toga je u istom svojstvu premješten u Poljica na otoku Krku, doćim je Eugen Plišić početkom godine 1856. postao poslužnikom kod Glavne škole (Capo-Scuola) u Malom Lošinju. Nasljednicima Trombette i Plišića bivaju po želji naroda namješteni kao učitelji na mjesto svjetovnjaka ponovno svećenici:

7. pop Matej Srdan Volarić za vrijeme od 19. ožujka 1856. do g. 1860.

8. pop Josip Komaić, rođen u Vrbniku 24. siječnja 1832., umro u Orlecu 5. lipnja 1882., služio je kao pomoćni učitelj u Vrbniku od 6. studenoga 1856. do 10. listopada 1859., te je pop Matej Volarić dobio za pomoćnog učitelja:

9. popa Mateja Kuzmu Milovčića, koji je rođen u Vrbniku dne 27. rujna 1827., umro u Krku dne 25. listopada 1882. Bio je učitelj u Puntu (Aleksandrovu), a zatim upravitelj župe u Korniću. Odlaskom popa Mateja Volariča u Cunski (otok Lošinj) postao je Milovčić glavnim učiteljem u Vrbniku, a poslije Komaića postao je pomoćnim učiteljem u Vrbniku:

10. pop Matej Zabija, rođen u Vrbniku dne 30. rujna 1835., umro u Vrbniku dne 20. srpnja 1895. U Vrbniku bio je pomoćnim učiteljem od 11. listopada 1859. do g. 1869. Iza kako je godine 1869. premješten pop Matej Kuzma Milovčić za koralnoga vikara u Krk, postao je Zahija glavnim učiteljem, a pomoćnim učiteljem:

11. pop Antun Jeronim Gršković Ivanov, rođen u Vrbniku dne 1. listopada 1841., umro u Vrbniku dne 4. kolovoza 1917. Pošto je Zahija s danom 1. kolovoza 1869. postao upraviteljem vrbničke župe i dekanata, ostao je Gršković jedinim učiteljem na Vrbničkoj početnoj muškoj školi.

Naredbom br.: 1152 Predsjedništva Namjesništva u Trstu od dne 24. 6. 1869. s danom 1. kolovoza 1869. prešli su svi školski poslovi, koji su do sada pripadali crkvenoj oblasti, na novo osnovani Pokrajinski školski savjet za Istru sa sjedištem u Poreču. Tako je prestala funkcionirati crkvena oblast kao školska vlast.

7. Znatniji muževi, koji su dobili prve početne nauke na vrbničkoj javnoj početnoj muškoj učionici

Znamenitiji muževi, koji su dobili prve početne nauke na. vrbničkoj javnoj početnoj muškoj učionici, dok je ova bila u crkvenim rukama, jesu slijedeći:

1. Hijacint Petris Josipov, brat spomenutoga kanonika Petra Petrisa, rođen u Vrbniku dne 18. rujna 1828.; bio je kotarski poglavar u Voloskom;

2. Matej Mauricije Brusić, rođen u Vrbniku dne 22. rujna 1831., svršeni pravnik, posvetio se financijalnoj struci, pa je služeći u kraljevini Hrvatskoj postao ravnateljem Financijalnog ravnateljstva najprije u Osijeku, a zatim u Zagrebu;

3. Petar Brusić, brat gornjega, rodio se u Vrbniku dne 23. ožujka 1849., svršio je pravne nauke, posvetio se sudstvu, služio je u Hrvatskoj u raznim gradovima i mjestima. U Gospiću bio je predsjednikom Sudbenoga stola i na koncu podpredsjednik Banskoga sudbenoga stola u Zagrebu;

4. Parčić Dragutin, filolog. Rodio se u Vrbniku dne 26. svibnja 1832. Na krštenju dobio je ime Antun. Umro je u Rimu dne 25. prosinca 1902. Kada je postao redovnikom u Redu sv. Franje (kod Trećoredaca-glagoljaša), uzeo je ime Dragutin. Kao redovnik upoznao je glagolicu, koju je izučavao do konca svoga života. Za glagolicu oduševio ga je o. Benedikt Mihaljević, profesor glagolice u Nadbiskupskom sjemeništu u Zadru, a tako i Ivan Brčić, kojemu je pomogao kod njegovih radova. Godine 1857.—1858. bio je profesor na zadarskoj realci i tu je dovršio svoje cijelo: »Riečnik Ilirsko-Talijanski« (Zadar 1858.). Godine 1867. izašao je drugi svezak: »Rječnik Talijansko-Slovinski (Hrvatski). Godine 1868. postao je tajnik redodržavnika i učitelj mladeži u samostanu u Krku. G. 1871. povuče se u Glavotok. Na Glavotoku uredio je malu tiskaru i tiskao omanje stvari. G. 1875. izdao je u prijevodu u sjajnom izdanju I. spjev Danteova pakla. Godine 1673. izdao je: »Grammatica della lingua slava« (illirica). Godine 1874. priredio je II. izdanje svoga: »Rječnika Slovinsko-Talijanskoga« (Zadar, tisak i naklada braće Battara 1874.). Godine 1876. svukao je redovničku haljinu, ali je pridržao ime redovnika. Posredovanjem biskupa Strossmayera postao je kanonikom sv. Jeronima u Rimu. Godine 1887. izašlo je drugo izdanje njegova: »Rječnika talijansko-slovinskoga (Hrvatski)«; Senj 1887. tisak i naklada H. Lustera. Godine 1901. izašlo je treće izdanje njegova rječnika u tiskari »Narodnoga Lista« u Zadru pod naslovom »Hrvatsko-talijanski rječnik«. Naročito je zaslužan izdanjem glagolskoga Misala i Rimskoga obrednika na hrvatskom jeziku (štampan u Rimu 1893., II. izdanje 1894. i 1905.). Uz to izdao je azbukvar za pravilno čitanje glagolice i glagolski »Sacrum convivium«. Prijevod i opremu pohvalio je slavista V. Jagić. Sakupljao je gradu za glagolski brevijar. Napisao je i »Grammatica palaeoslavica-latina«, a ostavio je nedovršen »Rječnik latinsko-glago- lski«. Preveo je na staroslovenski martirologij franjevačkoga reda;

5. Gršković Mato Ivanov, rodio se u Vrbniku dne 21. travnja 1835. Umro je u Zagrebu dne 1. siječnja 1916., sprovod mu je vodio njegov štovatelj i bivši đak biskup Dr. Josip Lang. Svršio je s odlikom gimnazijalne nauke u Senju, a staroklasičnu filologiju potporom hrvatske vlade u Beču i Pragu, gdje se je godine 1863. osposobio za učitelja srednjih škola. Službovao je u Rijeci, Zagrebu i Osijeku. Bila mu je povjerena uprava gimnazije najprije u Osijeku, a zatim u Požegi kao i preustrojstvo tamošnje »Glavne škole«. Ponovno se vratio u Osijek, gdje je služio najprije kao pravi učitelj na gimnaziji, a g. 1873. imenovan je ravnateljem te gimnazije. Godine 1882. bilo mu je povjereno ustrojstvo više djevojačke škole u Osijeku, kojom je i upravljao. Godine 1892. bio je dodijeljen na službovanje zemaljskoj vladi u Zagrebu s naslovom zemaljskoga nadzornika. Godine 1902. išao je u stanje mira. Uz navedene službe Vlada mu je povjeravala i drugih zadataka u savezu sa školstvom i često mu izrazila svoje priznanje na obavljenom poslu. Požega imenovala ga je svojim začasnim građaninom. U Osijeku bio je 20 godina besprekidno gradskim zastupnikom, i grad je jednu ulicu svoje lijepe unutarnjosti nazvao imenom Mata Gršковića. Kao uzoran nastavnik, kao odličan značaj i kao ljubitelj hrvatske mladeži imao je odličnih štovatelja kao što je: Kurelac, Trdina, Valjavec, Rački, Šenoa, Marković, Smičiklas, Radetić, Jagić, pa i sam veliki biskup Josip Juraj Strossmayer. Još kao namjesni učitelj na Rijeci napisao je s Ivanom Crnčićem i gore navedenim Matom Brusićem poslanicu na narod u Istri i po otocima, da se sjedine s Hrvatskom udarajući oštro na neprijatelja hrvatskoga naroda (1861.). Napisao je mnogo beletrističkih i poučnih članaka i sastavaka u »Vijencu«

i »Pobratimu«. U »Vijencu« je među ostalim priopćio g. 1900. kulturnu crticu iz Vrbnika »Prvi učitelj«. Veliki pjesnik i hrvatski romanopisac August Šenoa ovjekovječio je Grškovića u svojem romanu »Prijan Lovro« pod imenom Macan. »Kuginu kuću«, ispjevao je Šenoa po kazivanju Mata Grškovića, koji je to čuo od naroda.

6. Juraj Grškovič Ivanov, brat gornjega, rođen U Vrbniku dne 9. listopada 1851,; pravne nauke svršio u Zagrebu; posvetio se gradskoj službi, te je kao takav služio kod grada Karlovca kao gradski vijećnik.

7. Dr. Mate Vitezić Lukov, rođen u Vrbniku dne 21. ožujka 1838.; služio je kao nadinžinir u Trstu, a kao umirovljenik pod svoje stare dane živio je na Rijeci, gdje je i umro.

8. Pop Antun Matanić, vrbnički župnik-dekan, rodio se u Vrbniku dne 15. travnja 1844., umro u Vrbniku dne 25. veljače 1891. Za vrijeme njegova župnikovanja godine 1883. prešla je vrbnička općinska uprava u čisto hrvatske ruke, te se od tada u vrbničkoj općini ureduje u hrvatskom jeziku, dok se prije toga uredovalo u talijanskom jeziku. Matanić je iz Levakovićeva časoslova (g. 1888.) ispisao latinicom za pučku uporabu mnogo rabljene »Svečane Jutrnje i Večernje obćene zatim Služba za mrtve i rieči sv. Mise«. Bio je jedan od prvih naših ljudi, koji obzirom na staroslovenske crkvene knjige nije zahtijevao, da budu tiskane glagolicom tvrdeći, da nijesu sveta slova, nego su svete riječi posvećene službom Božjom u crkvi.

9. Matija Nikola Oršić, kanonik i pisac. Rodio se u Vrbniku dne 27. veljače 1847. Služio je kao koralni vikar kod Stolne crkve u Krku, tajnik diecezanskoga suda; bio je kanonik Zbornoga kaptola, gradski župnik i nadpop u Cresu, a od godine 1895. kanonik Stolnoga kaptola u Krku. Borac za narodni opstanak u Istri. On je dopisivao u razne hrvatske listove. Pisao je satiričke podlistke »Rešetarove« u »Našoj Slogi«. Napisao je životopise Feretića, Frana i Mata Volarića i Marka Buničića u »Viencu«, a u »Vijesniku Staroslavenske akademije« vjekopis svoga bratučeda kanonika Dr. Frana Volarića, prvog predsjednika Staroslavenske Akademije. Oršić je pisao uznosito, lijepo, pjesnički. Neko vrijeme bio je predsjednik Gospodarske Zadruge za otok Krk, a poslije smrti kanonika dr. Frana Volarića izabran je predsjednikom Staroslavenske Akademije u Krku. Umro je u Krku dne 23. prosinca 1924.

10. Dr. Franjo Josip Volarić, kanonik-dekan Stolnoga kaptola u Krku, rodio se u Vrbniku dne 27. kolovoza 1851., umro u Krku dne 1. rujna 1908. Promoviran na doktora bogoslovije u Beču g. 1878. Dva puta bio je kapitularni vikar, generalni vikar, urednik diecezanskog glasila krčke biskupije »Acta Curiae«. Bio je zazoran Talijanima i vladi-

nim krugovima radi njegove borbenosti za narodnu poštenu stvar. Godine 1889. izabran je hrvatskim narodnim zastupnikom u istarskom pokrajinskom saboru u Kopru, i tu je kao član hrvatsko-slovenskoga kluba bio jedan od najumnijih i najodlučnijih zagovornika prava hrvatskoga i slovenskoga naroda Istre. Bio je predsjednik Staroslavenske Akademije u Krku od njena osnutka (1902.) sve do svoje smrti. Uspješno je branio uporabu glagolice u krčkoj biskupiji u raznim listovima i posebnim brošurama.

11. Josip Milovčić Josipov, rođen u Vrbniku dne 10. veljače 1854., umro u Trstu dne 28. prosinca 1916., služio je u Buzetu kao načelnik Kotarskoga suda, zatim u Tolminu na Goričkom, postao savjetnik Okružnoga suda u Gorici i na koncu predsjednik Prizivnoga sudišta u Trstu.

12. Dr. Matko Trinajstić Ivanov, rodio se u Vrbniku dne 4. veljače 1866., odvjetnik i narodni borac, umro u Volovskom dne 29. veljače 1928. Odvjetničku praksu obavio je u Trstu, Vodnjanu i u Krku kod svoga ujaka Dra. Dinka Vitezića. Godine 1890. odvjetnik u Buzetu kao prvi naš hrvatski odvjetnik. Godine 1900. preseli se kao odvjetnik u Volosko, nu pravo odvjetovanja nije dobio, pa je stanovao u Vrloskom i vršio odvjetničku praksu u Kastvu. Bio je u Buzetu općinskim načelnikom, pa je kao takav mnogo učinio za taj gradić. Brinuo se za napredak hrvatskoga istarskoga naroda i bio je dva puta izabran zastupnikom pokrajinskoga sabora u Istri. U pokrajinskom se saboru osobito zauzimao za gospodarske stvari u Istri.

13. Dr. Josip Dinko Trinajstić, brat dra. Matka, rodio se u Vrbniku, dne 9. svibnja 1858., umro je u Crikvenici dne 27. veljače 1939., a pokopan u Vrbniku; odvjetnik i narodni borac, polazio je pravne nauke u Beču, Zagrebu i Gracu, doktor prava. Godine 1885. stupio je u odvjetničku praksu kod svoga ujaka dra. Dinka Vitezića u Krku. Godine 1894. preuzeo je u Pazinu pisarnu odvjetnika Dra. Anta Dukića i vodstvo narodne stranke. Od g. 1895. do g. 1898. pazinski općinski načelnik. Od g. 1895. do raspusta istarskog pokrajinskog sabora član toga sabora, a neko vrijeme i član pokrajinskog odbora. U Pazinu pomogao je osnovati podružnicu puljske »Istarske Posujilnice« i sagraditi »Narodni Dom«, »Đačko potporno društvo« i konvikt. U saboru je najodlučnije vodio opstrukciju proti talijanskomu zulumu, te je u sabornici na zasijedanju istarskoga sabora u Kopru, dne 18. listopada 1910,, kada su Talijani htjeli, da na silu proguraju prijedlog o potpori od 50.000 kruna za čisto talijansku izložbu, u gunguli, koja je nastala tečajem govora hrvatskog narodnog zastupnika dra. Cukona, kada su Talijani htjeli odglasati prijedlog, zgrabio predsjednički stol i srušio ga, a stolnjak bacio posred zastupničke dvorane — i odonda se istarski pokrajinski sabor nikada više nije sastao. Bio je potpredsjednik, a na koncu i predsjednik političkog

Društva za Hrvate i Slovence u Istri. Vrlo mnogo je radio u žestokoj borbi, koja se vodila u Istri godine 1907. i koja se svršila sjajnom pobjedom Hrvata i Slovenaca nad Talijanima. Nazvaše ga »srcem srca Istre«. Za vrijeme svjetskoga rata emigrirao je, te je bio potpredsjednikom Jugoslavenskoga odbora. Poslije svjetskoga rata i poslije talijanske okupacije otoka Krka nastanio se u svojem rodnom mjestu Vrbniku. Potkraj života bio je imenovan senatorom.

14. Pop Matej Nikola Oršić, rođen u Vrbniku dne 10. rujna 1858., umro u Krku dne 1. studenoga 1936. služio je u raznim mjestima krčke biskupije, te je umirovljen kao dušobrižnik župe Vrha kod grada Krka. On je prevodilac vjeronaučkih udžbenika. Preveo je iz njemačkoga: 1. »Mali Katekizam katoličkoga nauka vjere« (Krk, tisak i naklada tiskare »Kurykta« 1900.); 2. »Veliki katekizam katoličke vjere« (Krk, tisak i naklada tiskare »Kurykta« 1902.). Ovi su katekizmi prijevodi katekizma, što su ih odobrili austrijski biskupi dne 9. travnja 1894. 3. Ivan Panholzer: »Mala Biblijska povijest staroga i novoga zavjeta za niže razrede pučkih škola, odobrena od austrijskih biskupa 19. studenoga 1901. 4. »Pitanja i odgovori iz Biblije staroga zavjeta«.

15. Dr. Ivan Higin Grškovič, rodio se u Vrbniku dne 13. siječnja 1857., umro u Trstu dne 20. srpnja 1923.; bio sudbeni savjetnik; pravne nauke polazio je u Zagrebu, Gracu i Beču, gdje je postao doktor prava. Sudbenu praksu obavio je u Krku i u Trstu. Kao sudbeni pristav služio je u Buzetu u Istri; od g. 1891. do g. 1898. načelnik Kotarskoga suda u Krku, a iza toga savjetnik kod Okružnog suda u Rovinju i napokon savjetnik kod Prizivnoga sudišta u Trstu.

16. Jakov Dminič, rodio se u Vrbniku dne 19. veljače 1860., umro u Krku dne 16. siječnja 1936.; u Vrbniku duhovni pomoćnik od g. 1885. do g. 1890., župnik u Valunu na otoku Cresu od g. 1890. do g. 1895., vrbnički župnik-dekan za vrijeme od g. 1895. do g. 1910., zatim kanonik Stolnoga kaptola u Krku, te predstavnik istoga kaptola. Bio je neko vrijeme urednik službenoga lista krčke biskupije »Acta Curiae«. U Vrbniku kao župnik osnovao je »Društvo za štednju i zajmove« i »Gospodarsko društvo ili »Potrošnu zadrugu«. Oba društva još i danas rade.

17. Ivan Žic, učitelj, rodio se u Vrbniku dne 27. studenoga 1860., umro u Vrbniku 20. travnja 1940. Službovao je kao učitelj u Vrbniku, a kao ravnajući učitelj u Poljicima, Dobrinjskom Polju, u Vrbniku i u Štivanu na otoku Cresu. Od g. 1923. živio je kao umirovljeni učitelj u Vrbniku. Pisao je u vrbanskom narječju »O narodnom životu i običajima u Vrbniku na otoku Krku«, i to u »Zborniku za narodni život i običaje« što ga izdaje Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

18. Ivan vitez Mahulja, učitelj, rodio se u Vrbniku dne 3. travnja 1862. Službovao je u Vrbniku, Omišlju, Milohnićima, Poljicima, Dobrinju i ponovno u Omišlju, gdje je i umro. Mnogo se bavio gospodarskim pitanjima i o njima pisao u »Pučkom Prijatelju«. Pisao je i pedagoške članke u »Zori« i u »Napretku«. Društvo »Pučka knjiga« u Zadru tiskalo je njegovu knjigu »Bog, obitelj i domovina«. Više je pripovijesti priopćio u »Hrvatskoj Vili« i u »Našoj Slogi«. Godine 1893. izdao je pripovijest »Knez Ivan zadnji Frankopan na Krku«.

Osim ovih poznatijih muževa, koji su dobili prve početne nauke u vrbničkoj početnoj muškoj učionici, dok je bila u crkvenim rukama do godine 1869., još je na njoj dobilo prve nauke i mnogo drugih čestitih muževa: svećenika, redovnika, činovnika, učitelja itd. Ipak skoro svi ovi, koji su u Vrbniku započeli svoje početne nauke, prije nego su nastavili svoje dalnje nauke na srednjim školama, još su koju godinu polazili i Glavnu školu (Capo-Scuola) u Krku, da bi mogli bolje napredovati u srednjim školama.

8. Otvorenje djevojačke početne učionice u Vrbniku

Vrbnička djevojačka početna učionica utemeljena je godine 1848. Kao sve početne škole, tako je i ova bila u najužoj vezi sa crkvenim oblastima. Odlukom bivše c. kr. Vlade za Primorje u Trstu broj: 8547 od dne 14. lipnja 1848. imenovana je prvom učiteljicom na vrbničkoj djevojačkoj početnoj učionici dne 22. studenoga 1848.: 1. Marija Ostromann iz Maloga Lošinja (V. broj: 1997/765 Biskupskoga Zonzistorija u Krku od 27. prosinca 1848.). Pošto još u Vrbniku nisu bile uređene školske prostorije, Marija Ostromann započela je svoju službu na istoj učionici istom dne 5. svibnja 1849., te je u tom svojstvu služila u Vrbniku do dne 1. ožujka 1853., jer je tada premještena u svoje rodno mjesto u Mali Lošinj. Na njezino mjesto došla je njezina sestra: 2. Ursula Ostromann iz Maloga Lošinja, koja je inače od početka školske godine 1849./1850. služila na vrbničkoj djevojačkoj početnoj školi kao besplatna pomoćna učiteljica. Ursula Ostromann služila je kao učiteljica na vrbničkoj početnoj djevojačkoj učionici sve do 31. prosinca 1857., kada je po vlastitoj molbi premještena u Mali Lošinj. Ursula Ostromann bila je jedna od najboljih učiteljica na vrbničkoj djevojačkoj početnoj učionici, dok je ova škola bila u crkvenoj vlasti, te je za rad i odličan uspjeh u školi dva puta pohvaljena i dobila priznanje (V. broj: 742/356 od dne 23. svibnja 1855. te broj: 1895/799 od dne 20. prosinca 1855. Biskupskoga Konzistora u Krku). Na njezino mjesto došla je kao učiteljica: 3. Marija Martinolić iz Maloga Lošinja. Služila je u Vrbniku kratko vrijeme od 1. travnja 1858. do 7. travnja 1858., jer je us-

lijed bolesti dobila dopust i umrla u Malom Lošinju dne 8. srpnja 1858. Namjesnim učiteljem na mjesto Martinolićke imenovan je: 4. pop Josip Komaić, koji je na istoj školi služio samo sedam mjeseci tj. od 8. travnja 1858. do dne 3. studenoga 1858. Nalogom Biskupskoga Konzistora u Krku namještena je u Vrbniku za učiteljicu s danom 1. studenoga 1853.: 5. Marija Jelušić iz Maloga Lošinja. Uslijed brojnog upisa djece u djevojačku početnu učionicu godine 1861. imenovana je još jedna učiteljska sila: 6. Nikolina Sparož i ć, kasnije udata Volarić iz Vrbnika, koja je nastupila službu dne 23. listopada 1861. kao podučiteljica, ispočetka posve besplatno. Dne 30. ožujka 1862. premještena je Marija Jelušić kao učiteljica u Omišalj, gdje je učiteljevala sve do svoga umirovljenja i tamo se udala za g. Brechlera. Po odlasku Marije Jelušić u Omišalj na njezino mjesto u Vrbniku došla je podučiteljica Nikolina Sparožić, a kao podučiteljica imenovana je: 7. Marija Stašić iz Vrbnika. Obje učiteljice imenovane su privremeno. Služile su u Vrbniku ne samo dok je škola spadala pod crkvenu oblast, već i kasnije. Nikolina Sparožić položila je ispit osposobljenja, te je dne 11. listopada 1875. imenovana na istoj školi definitivnom ravnajućom učiteljicom III. reda i služila do godine 1906., kada je stupila u stanje mira, odsluživši na vrbničkoj početnoj djevojačkoj učionici potpunih 45 godina. Marija Stašić nije polagala ispita osposobljenja, tako je ostala privremenom podučiteljicom na istoj školi, dok nije umirovljena 1. ožujka 1894. nakon 32 godine službe.

9. Znamenitije žene, koje su dobile prve početne nauke na ovoj školi:

Medu znamenitije žene, koje su polazile vrbničku djevojačku početnu učionicu za vrijeme od g. 1849. do g. 1869. ubrajaju se: 1. Nikolina Sparožić, udata Volarić, ravnajuća učiteljica u Vrbniku. 2. Marija Stašić, podučiteljica u Vrbniku; 3. Marija Trinajstić iz Vrbnika, učiteljica najprije u Bogovićima (Dubašnica) a kasnije u Vrbniku, umirovljena je dne 15. rujna 1918. U Vrbniku služila je najprije kao nadučiteljica, a kasnije je radi zasluga za školu imenovana ravnateljicom. Njezinim nastojanjem osnovalo se u Vrbniku »Žensko praktično naobraženo društvo«. Vježbala je djevojke u ručnom radu. Poučavala je u novom načinu pčelarenja sa pokretnim saćem; živi u Vrbniku; 4. Katarina Tončić udata Dubrović, rođena u Vrbniku, učiteljica u Kastvu; 5. Jelisava Maurel, učiteljica u Kastvu; 6. Karolina Bozanić udata Fučić, rođena u Vrbniku, učiteljica, služila u Vrbniku i u Puntu (Aleksandrovu), umrla u Aleksandrovu. 7. Katarina Parčić, učiteljica iz Vrbnika, služila u Dobrinju, umrla u Vrbniku; 8. Jelisava Zahija, učiteljica iz Vrbnika, služila u Rukavcu i u Kastvu, živi u Vrbniku.

10. Školski patronat nad Vrbničkira početnim školama od g. 1836. do g. 1869.

Školski patronat imala je c. kr. Vlada u Trstu.

11. Uzdržavala i plaće učiteljstvu

Kako je spomenuto, počevši od školske godine 1836./1837. držao je u Vrbniku prvu početnu mušku školu pop Mate Volarić (Rusin) dvije godine posve besplatno. Godine 1838. bila mu je doznačena plaća. Učitelji svećenici dobivali su za plaću svoga učiteljevanja do godine 1853. godišnje dohotke prostih obiteljskih nadarbina sv. Nikole, sv. Marka i Bl. Dj. Marije Sniježne, te dohotke Ladanjskoga kaptola u Vrbniku. Nakon godine 1853. dobivao je učitelj svoju plaću iz jednog dijela »Ukinutih mjesnih bratovština«, iz kojih se dohodaka uopće škola uzdržavala. Pomoćni učitelj dobivao je od godine 1850. svoju plaću iz dohodaka ukinutih mjesnih bratovština. Ravnajući učitelj poslije godine 1853. dobivao je iz dohodaka ukinutih mjesnih bratovština godišnjih 210 forinti stalne plaće i 24 forinti stanarine, a podučitelj godišnje 150 forinti stalne plaće i 24 forinta stanarine. Paušali za čišćenje i ogrijev školskih soba, te za pisaći pribor u iznosu od 44 forinti na godinu također su se isplaćivali iz iste blagajne, što se tiče učiteljica kod djevojačke početne učionice, ravnajuća učiteljica dobivala je počam od godine 1848, godišnjih 200 forinti stalne plaće i 24 forinti stanarine. Podučiteljica dobivala je godišnjih 150 forinti u ime stalne plaće i 26 forinti kućarine. Za paušale određena je ista plaća kao i za mušku početnu učionicu t. j. 44 forinti na godinu. Koliko plaću, toliko paušale i stanarinu dobivale su i učiteljice iz dohodaka ukinutih mjesnih bratovština.

12. Oblasti i nadzor škola

Dok su bile vrbničke početne učionice muška i djevojačka u crkvenim rukama, visoka je crkvena školska vlast bio Biskupski Konzistorij u Krku. Ovomu su bili podružni: a) vrhovni nadzornik svih škola biskupije; b) kotarski školski nadzornik vrbnički župnik i dekan; c) mjesni nadzornik, član vrbničke općinske uprave.

a) Vrhovni nadzornici svih škola krčke biskupije bili su slijedeći:

1. Bartol Bozanić, kanonik Stolnog kaptola u Krku, kasniji krčki biskup, bio je vrhovni školski nadzornik za vrijeme od godine 1836. do godine 1839.;

2. Frane Volarić, ilirski književnik, kanonik Stolnoga kaptola, a kasnije Predstavnik Stolnoga kaptola u Krku, bio je vrhovni školski nadzornik od g. 1839. do 31. listopada 1864.,

3. Matej Volarić (»Rusin«), kanonik Stolnoga kaptola u Krku, bio je vrhovni školski nadzornik od 1. studenoga 1864. do 1. kolovoza 1869.

Pripominje se, da su svi ovi vrhovni školski nadzornici rodom iz Vrbnika.

b) Kotarski školski nadzornici bili su slijedeći:

1. Nikola Pavan, vrbnički župnik-dekan, za vrijeme od g. 1836. do g. 1841.;

2. Petar Volarić, začasni kanonik i vrbnički župnik-dekan, od g. 1841. do svoga oboljenja dne 31. kolovoza 1852.

3. Matej Volarić (»Rusin«), kanonik Stolnoga kaptola u Krku, bio je provizorni školski nadzornik od 1. rujna 1852, do 31. prosinca 1857.

4. Nikola Gršković, upravitelj vrbničke župe i dekanata, bio je provizornim Školskim nadzornikom od 1. siječnja 1858. do 31. srpnja 1869.

Pripominje se, da je pod vrbničko kotarsko nadzorništvo spadalo školstvo, što se nalazilo u području vrbničkoga dekanata i to u župama: Vrbnik, Baška — Primorje, Draga bašćanska i Stara Baška. Prije g. 1847. bile su na području vrbničkoga dekanata tri početne škole: 1. u Vrbniku početna muška učionica; 2. u Baški-Primorju: jedna početna muška i 1 početna djevojačka učionica.

Godine 1847. osnovana je u Dragi bašćanskoj početna muška učionica, koja je otvorena dne 6. ožujka 1847.; na njoj je bio imenovan i namješten prvi učitelj Gajetan Striseo iz Šibenika uslijed Odluke c. kr. Vlade za Primorje u Trstu broj: 968 od 30. siječnja 1847. Godine 1848. utemeljena je u Vrbniku djevojačka početna učionica, koja se otvorila dne 5. svibnja 1849. Godine 1850. dobila je i Draga bašćanska djevojačku početnu učionicu, na kojoj je imenovana i nastupila službu učiteljica Antonija Depicolzuanne s danom 18. studenoga 1850. Ova učiteljica je iz Krka, a prije nego je došla u Dragu bašćansku služila je kao pomoćna učiteljica u Baški-Primorju. Godine 1856. otvorena je u Staroj Baški pomoćna mješovita početna škola. Upravitelj župe u Staroj Baški Marko Barbirić ustupio je sobicu svoga župnoga stana za prostorije školske sobe i bio učiteljem u istoj školi, davao je sam pera, crnilo, papir, školske knjige, te je za sve dobivao od c. kr školskog fonda nagradu od godišnjih 70 Forinti. (V. Izvještaj c. kr. Kotarskog školskog nadzorništva u Vrbniku broj: 215 od 10, listopada 1858.).

c) Mjesni školski nadzornici za vrijeme od g. 1835. do g. 1869. bili su slijedeći:

1. Franjo Bozanić od g. 1836. do g. 1849.; 2. Josip, Antun Petris od g. 1849, do g. 1857.; 3. Ivan Bozanić od g. 1857. do g. 1867.; 4. Nikola Volarić od g. 1867. do g. 1869.

13. Posjeti nadzornika

Vrhovni crkveni školski nadzornik rijetko bi kada posjetio škole, dok bi kotarski školski crkveni nadzornik redovito pohađao škole barem dva puta na godinu.

14. Unutarnje ustrojstvo škole

Obzirom na broj djece, koja su bila dužna polaziti školu, taj je broj varirao:

1. u muškoj učionici na svagdanjoj školi od g. 1835. do g. 1850. između 70 i 85 djece, a na opetovnici između 25 i 40 djece; od g. 1850. do 1860. na svagdanjoj učionici između 75 i 90 djece, a u opetovnici između 30 i 40 djece; od g. 1860. do g. 1869. na svagdanjoj školi između 80 i 95 djece, a u opetovnici između 30 i 40 djece;

2. u djevojačkoj učionici od g. 1849. do g. 1859. na svagdanjoj školi između 73 i 107 djece, a u opetovnici između 36 i 46 učenica; od g. 1860. do g. 1869. na svagdanjoj učionici između 83 i 108 učenica, a u opetovnici između 25 i 36 učenica.

Sva se učeća mladež koliko na muškoj početnoj učionici toliko na djevojačkoj učionici dijelila u dva razreda, od kojih se prvi dijelio na niži i viši odjel. Ista je razdioba postojala za drugi razred i za opetovnicu. Opetovnica se ispočetka nazivala nedjeljnom, a kasnije subotnjom školom.

15. Polazak škole i napredak u naucima

Polazak i prema tomu napredak u naucima obzirom na mladež, koja je bila dužna polaziti u školu bio je u raznim godinama različit. Gdjekada su učestale tužbe sa strane viših crkvenih oblasti na nemarni polazak djece u školu, a to krivnjom roditelja, koji omalovažavaju izobrazbu vlastite djece. Gdjekada se opet pohvalno ističe i priznaje marno nastojanje učiteljevo, koje se skrbi oko sve uspješnijeg napretka školske mladeži. Za točan polazak škole bio je uveden običaj, da razredni učitelj prije početka obuke popiše svu djecu, koja nisu u školi. Tada bi taj popis predao općinskomu poslužniku, koji bi se u tu svrhu svaki put prije obuke imao u školi prijaviti. S popisom djece išao bi poslužnik od kuće do kuće, te bi nemarnu djecu tjerao u školu. Ako sve to ne bi koristilo, nemarni roditelji ovakve djece bili bi prijavljeni c. kr. Kotarskomu povjereništvu.

16. Nastavni i uredovni jezik na vrbničkim početnim školama

Od postanka vrbničke muške učionice od g. 1835. do g. 1844. bio je na njoj nastavni jezik talijanski a predavao se i njemački jezik. U prvom razredu učio se vjeronauk i računstvo u hrvatskom i talijanskom jeziku.

Kažu, da je za vrijeme učiteljevanja popa Petra Petrisa bilo djeci strogo zabranjeno i izvan škole općiti u hrvatskom jeziku. Zašto je tako Petris. postupao? Jer je htio, da djeca, koja budu prešla iz vrbničke početne muške učionice na njemačko-talijansku glavnu školu (Capo-Scuola) u Krku, mogu ondje uspješno napredovati. Valja pamtiti, da je i kasnije, kada je Vrbnik imao svoju početnu mušku školu, običavalo mnogo djece bogatijih vrbničkih obitelji polaziti Glavnu školu u Krku, pogotovo ona djeca, koja su namjeravala kasnije svoje nauke nastaviti u gimnaziji. Inače je Petris bio izvrstan pedagog. Njegova su djeca dobro naučila ne samo talijanski, već dapače i njemački jezik. Slabo nadarenu djecu znao bi zadržati u školi tako dugo, dok ne bi naučila odnosnu zadaću. Za to je i imao u školi izvanredne uspjehe. Od godine 1844. naprijed uveden je u vrbničkoj muškoj početnoj učionici hrvatski jezik kao nastavni, dočim se talijanski jezik učio u II. i III. razredu kao predmet dva sata na sedmicu. U djevojačkoj početnoj učionici je odmah od početka bio hrvatski jezik kao nastavni i drugi se jezik uopće nije učio. Osim toga u početnoj muškoj učionici, kada se prestalo učiti u njemačkom jeziku, počam od g. 1844. njemački se jezik učio kao neobvezatni predmet za onu djecu,, koja bi se svojevoljno prijavila za učenje toga jezika. Do godine 1854. obično su se godimice dvojica prijavljivala, a kasnije je i to posve prestalo. Inače glede nastavnoga jezika, u kojem se imade u početnim školama djecu obučavati, c. kr. Vlada za Primorje u Trstu pod svojim brojem 8107 dne 7. lipnja 1842. izdala je Naredbu, kojom je između ostaloga naređeno, da obučavanje djece na početnim školama ima da bude u materinjem jeziku. U onoj župi, gdje se dva jezika govore, prvenstvo ima onaj jezik, koji se rabi u crkvi t. j. jezik, u kojem se u crkvi propovijeda, uči i moli. U onim mjestima, u kojim roditelji žele, da im djeca idu u Glavnu školu (Capo-Scuola) bilo talijansku bilo njemačku, ima učitelj poučavati djecu u početnim naukama u onom jeziku, koji je nastavni jezik odnosne Glavne škole ili njemački ili talijanski. U istoj naredbi navedeno je, da je neprilika, što u Istri nema ilirskih (hrvatskih) udžbenika. Međutim vodi se briga, da se potrebiti školski udžbenici kao što imenoknjižica, katekizam, knjiga Evanđelja, biblijska povijest i ostalo, što prije otštampa i u ilirskom (hrvatskom) jeziku. U onim mjestima, gdje se govori ilirski (hrvatski), pouka u ženskim početnim školama ima biti samo u ilirskom (hrvatskom) jeziku.

Službeni uredovni jezik na vrbničkim početnim učionicama bio je počam od godine 1835. do godine 1844. talijanski i njemački jezik, a od godine 1845. do godine 1861. bio je isključivo talijanski jezik. Od godine 1861. naprijed uslijed naredbe Biskupskoga Konzistorija u Krku broj 129 od 12. lipnja 1861. uveden, je hrvatski kao službeni uredovni jezik na

obim početnim učionicama u Vrbniku. Tu je naredbu stavilo do znanja c, kr. Kotarsko Nadzorništvo u Vrbniku svim početnim učionicama svoga kotara. Budući se ta naredba obzirom na njezinu važnost koliko pogledom na jezik, toliko na napredak narodnog pučkog školstva ima smatrati važnim preokretom u životu vrbničkih pučkih učionica, zato evo je u vjernom prijepisu:

Br. 114

Početnim Učionam obodviuh spola u Vrbniku, Bašku Primorje, Dragu Bašćansku

Visoko Biskupski Concištor s odpisom dana 12 t. m. br. 129/s blagoizvoli da Učiteljstvo ovog školskog Kotara u naprjedak svojim školskim Nadzorničtvom ne samo dopisivati može, dapače katalogi toliko marljivosti koliko ostali u hrvatskom a ne u inom jeziku imaju se izrađivati, što, kao veli gori rečeni odpis, prikladno jest povelji C. K. Namjesničtva dana 30. svibnja t. g. Br. 9246-2070 IV., koja sbori da sva pisma, koja u vrime javnog ispita visokom poglavarstvu predstavi se budu, u onom a ne drugom jeziku moraju se pisati, u kome u obće u školi nauk se predava — što ovdje jest jezik hrvatski.

Zato od sada svako pismo, koje od Učitelja ovog školskog Kotara u drugom a ne hrvatskom jeziku bude načrtano, odaslati će se i za ništa smatrati.

Istina je da takvo dopisivanje dati će mnogo truda i znoja, jer težanje svoga jezika do sad zanemarieno; ipak vrjemena sadašnja od nas zahtjevaju da najprije svoje ljubimo, omilimo i olipimo, a za tim tudje.

C. K. Kotarsko Školsko Nadzorničtvo

U Vrbniku, 18. Lipnja 1861.

Grškovič v.r.

17. Predmeti koji su se učili na vrbničkim pučkim učionicama do *g.* 1869.

Predmeti, koji su se učili na vrbničkim početnim učionicama do godine 1869. uz malene iznimke bili su slijedeći:

I. razred:

a) niži odjel: 1. vjeronauk po malom katekizmu; 2. poznavanje pismena, sricanje (slabikovanje), čitanje uz uporabu »imenoknjižice« propisane za dotične škole; 3. lijepopis; 4. napametno računanje, brojenje od 1 do 100.

b) viši odjel: 1. opetovanje malog katekizma i učenje srednjeg katekizma; 2. čitanje na podlogi ilirske (hrvatske) knjižice »Sto malih pri-

poviesti«; 3. lijepopis; 4. napametno računanje od 1 do 100, zbrajanje i odbijanje; 5. vježbe u jeziku, poznavanje bitnih česti govora hrvatske slovnice.

II. razred:

1. opetovanje srednjeg katekizma; 2. Čitanja i Evanđelja; 3. Čitanje po čitanci II. razreda; 4. Lijepopis; 5. Računstvo i pismeno i usmeno, rješavanje najobičnijih računa u životu; 6. Slovnica, pravopis i pisanje po narijeku; 8. Uputa za pismene sastavke; 9. Dužnosti podanika (ovaj se predmet kasnije napustio).

Od navedenih predmeta vjeronauk se obučavao po 8 sati sedmično, jezik 12 sati, a računstvo po 4 sata sedmično.

U djevojačkoj početnoj učionici obučavalo se još i ručne radnje.

18. Školske knjige koje su se upotrebljavale u vrbničkim početnim školama.

Već je spomenuto, kako je navedeno u naredbi Vlade za Primorje u Trstu broj 8107 od dne 7. lipnja 1842., što u Istri nema ilirskih školskih knjiga, ali da se vodi briga o tom, kako bi se potrebiti udžbenici otštampali i u ilirskom (hrvatskom) jeziku. Vrbnik je ponosan, što je dao tri glasovita muža, tri Volarića, koji su napisali prve hrvatske udžbenike za istarske škole: 1. Pop Frane Volarić, ilirski književnik, predstavnik Stolnoga kaptola u Krku; 2. Natpop Matej Volarić, kanonik i župnik u Cresu, ilirski književnik; 3. Pop Petar Volarić, začasni kanonik, vrbnički dekan i župnik. Udžbenici popa Frana Volarića bili su upotrebljavani ne samo u Istri, već i u Dalmaciji i Hrvatskoj.

Ortografija prvih hrvatskih udžbenika za istarske škole.

Spomenuto je, kako je bilo naređeno popu Petru Volariću, vrbničkomu župniku-dekanu, da se u prevadanju biblijskih pripovijesti iz talijanskoga jezika na hrvatski ima držati načina pisanja, t. j. stila i jezika Kačićeve »Korabljice«, ali ne samo to, već mu je bilo naređeno i kojom ortografijom ima napisati taj prijevod. Vlada za Primorje u Trstu broj 13998 od dne 14. lipnja 1846. pozvala je popa Petra Volarića, da taj prijevod bude napisan novom ortografijom, koji su uveli novi ilirski i slavenski književnici. Prema toj novoj ortografiji ima se pisati na mjesto slova x slovo ž, na mjesto slova ch slovo ć, na mjesto slova c slovo č. Prema tomu već se godine 1846. počelo pisati i u istarskim početnim školama ortografijom ilirskih književnika.

Školske knjige koje su bile u uporabi u vrbničkim početnim učionicama jesu slijedeće:

I. razred:

a) Niži odjel: 1. Tablica od abecede; 2. Imenoknjižica za seoske učionice; 3. Početnica,

b) Viši odjel: 1. Mali katekizam s pitanji i odgovori za potrebu pervoga razreda u začelnih učilištih; 2. Sto malih pripovestih kao čitanka za decu; 3. Ilirska slovnica za početne učionice, sastavljena po Franu Volariću, kanoniku i verhovnom nadzorniku početnih učionicah u Kerku; 4. Naputjenje za računanje.

II. razred:

1. Manja knjiga štenja; 2. Knjige i evandjelja; 3. Ilirska slovnica od Vjekoslava Babukića; 4. Pismovnik ili naputak o sastavljanju raznih pismah; 5. Povesti pisma svetoga i novoga zakona; 6. Čitanka za drugi razred glavnih i gradjanskih školah; 7. Naputjenje za računanje za drugi i tretji razred župnih i glavnih učionicah; 8. Za obuku u talijanskom jeziku bila je propisana knjižnica: »La cognizione delle parti del discorso di Francesco Soave«.

Opetovnica:

I. odio: 1. Čitanka za drugi razred glavnih i gradjanskih školah;

II. odio: 1. Dobrogojenje kerstjansko (Galura).

Od školske godine 1858-1859. uslijed naredbe Biskupskoga Konzistorija u Krku broj 331-s od 9. lipnja 1859. uvedeni su novi udžbenici za školsku uporabu:

U I. razredu: Početnica za katoličke učione;

U II. razredu: 1. Prva slovnička čitanka; 2. Druga slovnička čitanka.

19. Školska godina, svečanosti, praznici.

Školska godina trajala je 10 mjeseci, a počimala bi ili polovicom listopada ili početkom mjeseca studenoga sa svečanom propovijedi, koju bi držao mjesni župnik, te sa sazivom Duha Svetoga. Tečajem školske godine svaki dan pola sata prije školske obuke mladež bi slušala sv. misu. Kroz godinu školska mladež četiri puta bi se ispovijedila, učestvovala bi kod crkvenih ophoda na dan sv. Marka (25. travnja), na tri prosna dana i na blagdan Tijelova. Praznik sv. Vjekoslava, dne 21. lipnja bio je također svečano proslavljen.

Svršetkom prvog i drugog polugodišta obdržavani su javni ispiti u nazočnosti uglednih ličnosti, a koncem školske godine bio je pročitan zapisnik redova i podijeljene nagrade odličnim učenicima, zatim je bila svečana sv. misa i »Tebe Boga hvalimo«.

Svečano se slavio dan narođenja cara i kralja, isto tako i ostali važniji događaji s obzirom na ondašnju carsku i kraljevsku kuću.

Osim sedmičnih praznika u srijedu i subotu po podne i jesenjih velikih praznika, koji su trajali dva mjeseca, prestajala bi školska obuka svake godine kroz prvih petnaest dana mjeseca srpnja radi žetve. Godine 1861. uvedeni su na mjesto praznika žetve praznici po 8 dana za Božić i za Uskrs, jer da svećenici učitelji moraju u te dane u crkvi ispovijedati.

20. Dobrotvori škole i školske mladeži.

Dobrotvori vrbničkih škola bili su većinom svećenici, a osobito krčki biskupi Bartol Bozanić i dr. Ivan Josip Vitezić, koji su darivali školsku mladež potrebitim knjigama i drugim učilima. Inače siromašna djeca dobivala su školske knjige iz fonda ukinutih mjesnih bratovština.

21. Školske zgrade u Vrbniku.

U Vrbniku držali su svećenici članovi ladanjskoga kaptola škole u privatnim kućama. Stari ljudi pričaju, da je kuća, u kojoj su svećenici učili i pripravljali mladiće za svećenički stališ bila ona, koja se nalazi u ulici »Na Vrh Potočini«, kbr. 191, te je sada vlasništvo obitelji Harbić

Sl. 1. Kuća „na vrh potočini" u kojoj su se mladići pripravljali za sveć. stališ.

Sl. 2. Kuća u kojoj je pop Antun Celović držao privatnu školu.

(vidi sl. 1); pop Frane Gabrijelić držao je školu u kući proste obiteljske nadarbine sv. Tome ap. u ulici »Na Pojani« kbr. 180; pop Antun Celović držao je školu u svojoj kući u ulici »Pred Sveti Križ« kbr. 159 (sl. 2); pop Frane Volarić pok. Frana »naučitelj« držao je školu u kući obitelji Volarić »Na Dvercih' kbr. 54, a U istoj kući je kasnije držao školu i pop Frane Volarić, ilirski književnik; pop Mate Volarić (Rušin) držao je školu u vlastitoj kući, koja se nalazi između Župne crkve i ulice »Pred Sveti Križ« kbr. 175 (sl. 3), te je sada vlasništvo obitelji Oršić. Pop Ivan Oršić, pomoćni učitelj muške početne učionice držao je školu u svojoj kući kod župne crkve kbr. 37.

Sl. 3. Kuća u kojoj je pop Mate Volarić („Rusin") g. 1835. otvorio školu

Sl. 4. Kuća obitelji Bozanić - Oršić, u kojoj se držala škola

Godine 1849. otvorena je djevojačka početna učionica u Vrbniku u kući obitelji Volarić u ulici »Na Vrh Roča« kbr. 14. Osim toga držala se početna učionica i u kući obitelji Bozanić, a sada Oršić, u ulici »Na Pojani«, kbr. 177 (sl. 4), te u kući, u kojoj je prije držao privatnu školu pop Antun Celović, kbr. 159 (»Pred Sveti Križ«, sl. 2).

Na mjestu, gdje stoji sadanja školska zgrada (sl. 5), prije je bio negdašnji »Knež-dvor« ili »Knežev dvor« još od knezova Frankopanskih,

koji je uslijed zuba vremena postao posve rasklimano zdanje. Oko godine 1840. vrbnička općina podigla je to staro zdanje na jedan kat uz novčanu pripomoć vlade u Trstu. U prizemlju imala je općina svoje uredovne prostorije sve do g. 1938., a u podignutom 1. katu smjestila je djecu muške početne učionice. G. 1872. nadogradila je općina uz pripomoć mjesne školske zaklade još i drugi kat na istoj zgradi, te je u tom katu smjestila djevojačku početnu učionicu. U istoj zgradi još se i danas nalazi osnovna škola. Školska zgrada nalazi se na glavnom trgu na protivnoj strani negdašnje »lože«, koja je porušena, a sada se na njezinom mjestu nalazi palača društva »Vitezićev Dom« i knjižnice »Obitelji Vitezić«.

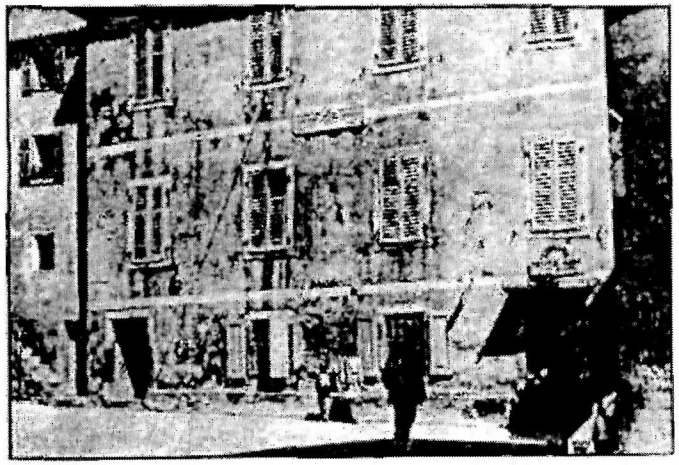

Sl. 5. Današnja školska zgrada u Vrbniku negdašnji „Knežev dvor"

22. Okolnosti, koje su nastale iza kako je Škola prešla u svjetovne ruke.

Iza 1. kolovoza 1869. kada je škola iz crkvenih ruku prešla u državnu vlast, istovremeno običavao je biti mjesni župnik član mjesnoga školskoga vijeća. Osim toga i kasnije se dešavalo, da su na muškoj početnoj školi učiteljevali svećenici. Tako su od godine 1871, učiteljevala u Vrbniku dva svećenika: pop Niko Butković i pop Josip Volarić. Godine 1873. Volarić uslijed bolesti napustio učiteljevanjc, te ga je naslijedio pop Ivan Sparožić. U proljetnom terminu Butković i Sparožić položili su ispit osposobljenja 1. reda. Mjeseca prosinca iste godine uz dozvolu Biskupskoga Ordinarijata imenovan je pop Niko Butković definitivnim

nadučiteljem, a pop Ivan Sparožić drugim učiteljem. Početkom godine 1876. pop Ivan Sparožić premješten je iz Vrbnika u Krk kao koralni vikar kod Stolne crkve, tako je pop Butković ostao sam učiteljem na muškoj početnoj učionici. Mjeseca travnja iste godine imenovan je kao privremeni podučitelj pop Josip Brusić, koji je učiteljevao do konca školske godine 1879.-1880., kada je uslijed raspisanog natječaja imenovan definitivnim podučiteljem Ivan Žic, rodom iz Vrbnika, koji je svršio svoje učiteljske nauke na c. kr. Učiteljištu u Kopru. Mjeseca lipnja 1881. nadučitelj pop Niko Butković dobio je dekret za Lovran, koji je kasnije opozvan, ali je ipak koncem listopada iste godine službeno premješten u Dobrinj u istom svojstvu i sa istom plaćom. Privremenim ravnajućim učiteljem ostao je Ivan Žic, dočim je istodobno imenovan privremenim podučiteljem na istoj školi učiteljski kandidat Ivan Mahulja, rodom iz Vrbnika. Mjeseca studenoga raspisan je natječaj za prvog učitelja na muškoj početnoj učionici u Vrbniku, te je mjeseca lipnja 1882. imenovan definitivnim nadučiteljem II. reda Albert Brozović, bivši podučitelj u Kastvu, svojem rodnom mjestu. Isti je nastupio svoju službu dne 30. kolovoza 1882. Ivan Žic zauze tada svoje mjesto podučitelja, a Ivan Mahulja bio je istim danom otpušten. Brozović je služio u Vrbniku u svojstvu nadučitelja i upravitelja škole do 1. siječnja 1913., dakle potpunu 31 godinu, te je iza toga stupio u zasluženi mir. S pokojnim župnikom Matanićem bio je jedan od osnovatelja Trećega reda sv. Franje u Vrbniku. Bio je izvrstan pedagog. Bio je neprijatelj sredstva, koje u načelu glasi »Prugelpedagogik«, u školi držao se one: »Ne valja silom, nego milom«, te je kao takav imao izvanredne uspjehe. Njemu treba da zahvale za prve početne nauke mnogi još i danas živi svećenici, pa i crkveni dostojanstvenici, toliki suci, sreski načelnici, profesori, advokati, liječnici, financijalni činovnici, učitelji i t. d. i t. d. Posljednji svećenik, koji je učiteljevao na vrbničkoj početnoj školi, bio je pop Josip Brusić, i to do konca godine 1879.-1880.Vrbnik se inače može pohvaliti, da je i poslije godine 1869. iza kako je izašao novi školski zakon, imao valjane učitelje, koji su više manje bili u uzornoj harmoniji sa crkvom i sa mjesnim svećenstvom, osobito: Žic, Mahulja i Brozović.

Uz pučke učionice imao je Vrbnik i pripravni tečaj za učiteljište, koji je postojao od školske godine 1877.-1878. do školske godine 1879.-1880. Učiteljem ove škole bio je g. Mate Mogorović, rodom iz kopnene Istre.

Početkom školske godine 1904—1905. otvorilo se u Vrbniku dječje zabavište, koje su polazila djeca od četvrte do šeste godine. Smješteno je bilo u dvorani »Vitezićevog Doma«. Učiteljica u tom zabavištu bila je Katica Matanić iz Vrbnika, koja je u tu svrhu polazila posebni tečaj u Za-

grebu. Godine 1936. je ista umirovljena, a zabavište je uslijed pomanjkanja prostorija zatvoreno, pošto je dvorana »Vitezićevog Doma« pretvorena u sokolanu.

Početkom školske godine 1922.-1923. zauzimanjem i zaslugom g. Dr. Sigismunda Čajkovca, kojemu su poznate kao školskom stručnjaku zasluge grada Vrbnika za prosvjetu i školstvo, otvorena je u Vrbniku Ženska stručna škola i Građanska škola. Građanska škola bila je smještena u zgradi »Vitezićevog Doma«, dok je Ženska Stručna škola smještena u privatnoj kući. Građanska je škola zatvorena početkom školske godine 1938.-1939., a Ženska stručna škola već prije. Gubitak Građanske škole grad Vrbnik žali i teško osjeća, te vapije za ponovnim njezinim otvorenjem.

Zaključak. Nijedno mjesto ne samo otoka Krka, već dapače niti u Istri nije tako zaslužno za školstvo, koliko Vrbnik. On je za školovanje tolikih svojih sinova doprinio ogromne žrtve. Stanovnici Vrbnika znali su za školovanje svojih sinova žrtvovati čak i svoje imanje, te prodati zemljišta. Ali su imali u školovanju svojih sinova i velikih uspjeha, jer je Vrbnik dao jakih intelektualaca, znamenitih muževa, šta više i nekoliko hrvatskih velikana, kojima bi se mogli ponositi i dičiti veći gradovi i mjesta nego je Vrbnik. Da je Vrbnik mogao dati toliko znamenitih muževa, jačih intelektualaca i hrvatskih velikana, to valja pripisati u zaslugu crkvi i svećenstvu grada Vrbnika. S toga veliku nepravdu čine Vrbniku oni, koji bi htjeli sada staviti Vrbnik u pozadinu, t. j. zapostavljati ga po onoj: »Der Mohr hat das Seine abgetan, er kann in Ruh abgehen« ili »Crnac je svoje izvršio, on može mirno otići«, ali Vrbnik ne će otići, jer on se ne da. Vrbnik hoće i želi i nadalje ostati onakav, kakav je bio i u prošlosti i kakav je još i sada: pionir hrvatske katoličke prosvjete i kulture.

P o m a g a l a : Arhiv Župnog i Dekanskog Ureda u Vrbniku počarn od g. 1800. do g. 1842.; Arhiv c. kr. Kotarskog vrbničkog školskog Nadzornišlva od g. 1842. do g. 1869.; Spomenica muške početne škole u Vrbniku i spomenica djevojačke početne učionice; Knjiga Zaslužnih i znamenitih Hrvata 925.—1925.; Spomenioa o otvorenju »Hrvatskoga Doma« u Vrbniku g 1901.; Rukopis Josipa Pebris-a iz g. 1857.; »Cenni sulla vita di Bartolomeo Bozanich vescovo di Veglia Trieste nella tipografia Marenich 1855.«; Prof. Vjekoslav. Spinčič: »Crtice iz hrvatske književne kulture Istre«; Prof. Dr. Dane Gruber: Povijest Istre i Prof. Vjekoslav Spinčić: Narodni preporod u Istri; Strohal: Glagolska notarska knjiga vrbničkoga notara Ivana Stašića; Prof. Vj. Štefanić: Historijski podaci o srednjoj školi u Krku.

Ivan G r š k o v i ć , župnik.

Sumporanje i sušenje smokava

Jedno od prvobitne važnosti prije izloženja smokava na ljese za sušenje jest sumporanje smokava i to odmah čim se sa stabla uberu.

Sumporanje smokava je od velike važnosti, jer se sumporanjem u prvom redu ubiju svi bacili i gljivice plijesni, koje čine smokvu da na ljesi gnjije, a u drugom redu sumporanjem postigne se, da smokva postane bijela i tek tada prikladna u osušenom stanju za trg i što tako zasumporane smokve mogu i po više dana pa i za vrijeme ako nekoliko dana pada kiša, stajati, a da nisu izložene kvaru i gnjilobi.

U svakom selu potrebna je stoga sušnica smokava. Takve su sušnice po nekojim selima već i podignute, a posao sumporanja i sušenja u tim sušnicama obavlja se istodobno.

Opisati ću sada primitivan, ali siguran način sumporanja, kako može da izvrši svaki gospodar bez većeg truda i troška u selu gdje još nisu podignute sušnice.

Naši seljaci pored smokvarstva bave se gotovo svi vinogradarstvom. Gotovo svaka obitelj imade bačve i po nekoliko sudova za trgadbu. Ti sudovi mogu se vrlo dobro upotrebiti kao šupu, komoru za temeljito sumporenje.

Budući da sud imade svaki seljak potrebna je jedna naprava toliko široka i donekle toliko visoka, da se može s tim sudom poklopiti ta naprava i po njoj poredati smokve u manjim ili većim količinama, što ovisi o visini, širini suda i izvedenim napravama.

Tu napravu može svatko sam napraviti od kakvog lakog i mekog šiblja, prutića (preporučiti je pruće od lipe ili žukve, vrbe) zbitih jedno do drugog u razmaku da kroz rešetku ne padaju smokve, a od dužine kolik je promjer i tetive dna unutarnje strane suda.

Tako pripremljenih više ljetvica zbije se ili objesi jednu iznad druge na 4 uspravna kolca vodoravno u razmaku od 6 do 8 cm t. j. tik toliko koliko se može rukom provući između ljetvica za polaganje i vađenje smokava sa ljetvice.

Kad je ta naprava gotova i po ljesama poredane smokve, stavi se bolje uvečer ispod te naprave posuda sa žeravicom, na koju se baci šaku sumpora i poklopi sa pripremljenim sudom tako, da smokve ostanu u tom sumpornom dimu izložene cijelu noć, a iz jutra se je povadi i izloži na ljese na sunce za sušenje.

Vidi slike a) i b).

Da svatko može lako napraviti ljesicu jednog pravilnog oblika i veličine neka prevrne sud kojeg je odredio za redovito sumporenje i pripremi toliko prutića od kakva drva koje se lako dade savijati, koliko ljesica želi napraviti i uvije jedan prutić medu utore od suda toliko dug da

se od njega dobije pravilan krug t. j. isječen mora biti toliko dug, da se krajevi dotiču jedan drugoga.

Kad je taj prutić tako uvijen zadobio oblik kruga, uzme se jednu 2—3 cm široku daščicu i pribije u jedan i drugi kraj savitog prutića i s druge strane kruga, i tako redom pribijaj postrane prutiće (šiblje) sa jedne i druge strane daščice po kružnom uvitom prutiću s tanjim čavlićima.

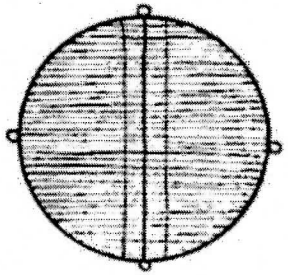

a) ljesica

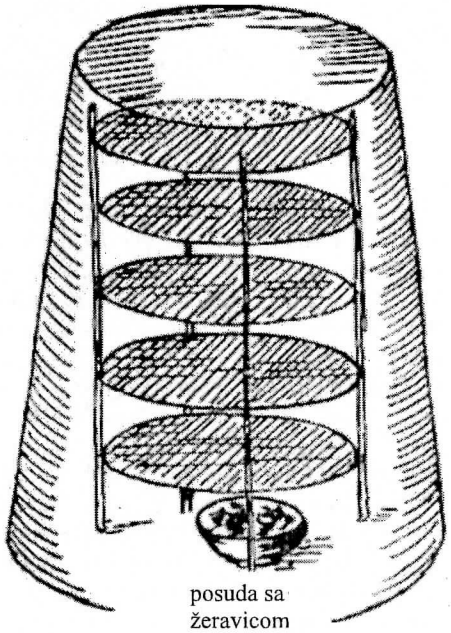

b) Sud i pod sudom ljesice (rešeta) po kojima se izlažu smokve.

Preko tako zbijenih prutića pribiti još dva unakrsna prutića, da bude ljesica čvršća i ljesica je gotova.

Kad je izvadiš, savini još izbile čavliće sa druge strane. Ovakovu ljesicu može se učiniti od mekog šiblja, a tko želi može i od žice.

Preporučam izvedbu jednakih ljesica zato, da se mogu lakše objesiti ili pričvrstiti na kolce ispod suda.

Može se mjesto kolaca prvu čvršću ljesicu zbiti na četiri stalka 10 do 15 cm. visine, da se ispod nje može podmetnuti sud sa žeravicom za sumporenje i da se na ovu mogu dalje naslagati daljnje ljesice sa smokvama za sumporenje, a ovakva izvedba je i praktičnija jer se može i samu ljesicu, a i više njih skupa, kad se povezu sa smokvama izložiti ili

ovjesiti nakon sumporenja na sunce, a da smokva ne dođe u dodir sa rukama nego samo tada kad je već suha ili kad se smokva ima preokrenuti.

Ovakve ljesice mogle bi zamijeniti dosadanje nečiste ljese koje se nikad ne desinficiraju.

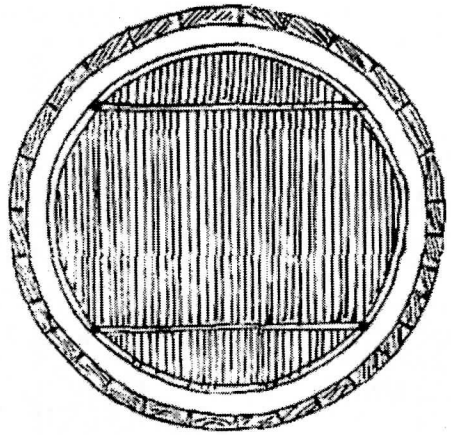

c) Prevrnuti sud za zbijanje ljesica.

Banska vlast je 1940. godine odredila 20 Din nagrade koji napravi ljesu 1.90 X 95. Takve su ljese preširoke, prikladne samo za sušenje u sušnicama, dok za prenašanje u kuću i iz kuće nepodesne dok bi za gore opisane ljesice mogla podjeljivati 5 Din nagrade, ako je nade prikladnima za određenu svrhu.

Ovakove ljesice mogu se sa smokvama, kad se ne mogu na suncu sušiti prenesti nad štednjak ili objesiti nad ognjište na tako zvana komojstra (kominstra, komostra) jer takva ognjišta i komostra imadu malo ne svi domovi hrvatskog primorja i Dalmacije gdje smokva rodi.

Na te komojstra moglo bi se objesiti i po više takvih ljesica, ako se ih žicom poveže i objesi.

Smokve na tako poredanim ljesicama jednoj iznad druge mogu se i u svježem stanju spakovati za transporte.

Još ću navesti jedan nevaljao običaj sušenja zapravo pečenja smokava u krušnim pećima.

Kad domaćice vide da se smokva ne može na suncu sušiti, napune sudove sa smokvama i stave ih u peć.

Iz takvih smokava iscijedi se sva slast i nemaju nikakvog ukusa. Po gornjem Primorju i Dalmaciji nadjevaju ubrane svježe smokve na čvršći konac u formi krunice pa je tako nadjevene objese i suše. Takve smokve

mogle bi se i u krušnim pećima iza kako se izvadi kruh poredati i izložiti sušenju u samoj peći, ali ne u sud, već bi morala svaka krušna peć imati u gornjem dijelu dvije željezne uzdužne prečke na koje bi se ti kordonci smokava mogli objesiti i pravilno sušiti.

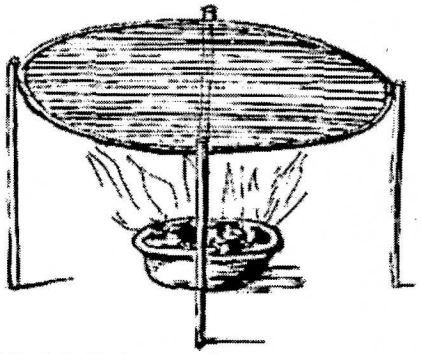

d) Dolnja ljesica sa stalkom na koju se naslažu ostale ljesice

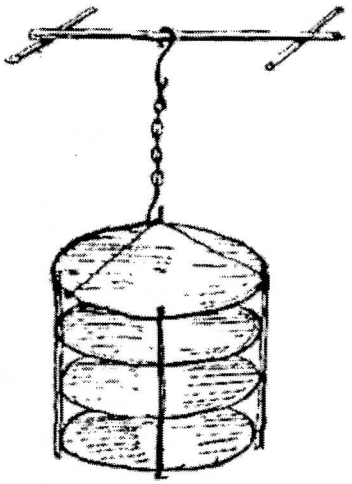

e) Ljesice sa smokvama na kominstrima na ognjištu za sušenje

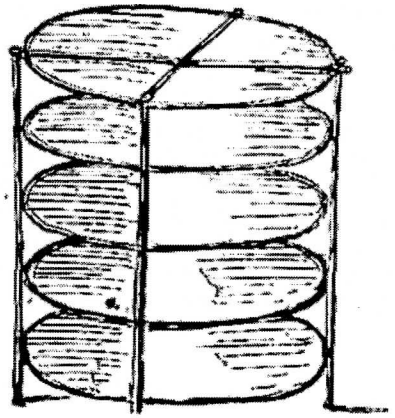

f) Pakovane ljesice sa svježim smokvama za transport.

Ja bih preporučio svima koji izvadaju nove peći, da imaju ove prečke na umu, jer su za ovakvo sušenje i one od velike važnosti.

Sve ovo potaklo me da ovo napišem, jer bi smokvarstvo imalo biti jedan od glavnijih prihoda poljoprivrede, a zapazio sam ove godine koliko je smokava propalo, jer se nisu mogle uslijed vremenskih prilika osušiti te je na hiljade novca propalo.

Želio bih znati sve moguće načine sušenja smokava i ostalog voća kako to obavljaju po drugim krajevima, jer držim da bi ovakav način sušenja gdje nema sušnica mogao poslužiti ne samo za smokve, već i za ostalo voće.

Kirinčić Josip.

Marijica

Napisal: *Miko Rožin*

Lica:

ANTE HRUSTINA, *seljakinja,*
MARIJICA, *Antina hći,*
ZORA, *Marijičina prijatelica.*

Dogaja se kol Ante Hrustine jenoga letnoga popolneva.

Marijica, divojčica velih črnih oči, frunćelaste kose, stišnjena kraj puneštre plete mrižice. Ante, jaka ženska, suncen opaljena, malo teška va hodu, sva va črni, dela po kući.

ANTE: *(priđe do hćere)* Marijica moja . . . ča si se tutu kako prekinjena stisnula . . . samo mučiš, reci materi, te ča boli . . . sila si bleda!

MARIJICA: *(malo* se *osmihne)* Ča ši . . . bleda san . . . a nišan znala *(pogleda se va zrcalo).* To san donkis ja, ha, ha.

ANTE: *(brižna)* Kako to se smiješ, sve na silu . . . Ne stoj vavik doma, hod malo mej ljudi... da te sunce vidi.

MARIJICA: Meni je ovdi lipo . . . a va čen bin šla, va vih krpah?

ANTE: Ava, jur znaš da te želin vidit lipo spravnu, kupila bin ti kigod metar platna . . . ma kad ni s čin.

MARIJICA: Onda mi dajte da prenačinin on vaš šari kamižot od devet kusi . . .

ANTE: *(sva* se *zdurila)* Ča . . . moj kamižot . . . ne, ne, hćerko . . . ne govori o tomu!

MARIJICA: Moljci će ga strt.

ANTE: Neka . . . ali . . . on mi je spomen . . .

MARIJICA: Vidite kakova ste . . . tvrda.

ANTE: *(znela kamižot zi bora)* Majko Božja, ča biš jimela srca poć ovo parat. Sve moje divojaštvo san va njen pasala, koliko blagdani, tanci ... kad san se obraćala ... širel se je kako lumbrela ... a pod njin sve bele kamižoti z mrižicami. A, to je bila lipota! Kad ga vidin va boru složenoga, mi se čini da je još živ jedan delić onoga lipšega življenja *(nagnula glavu i zdahnula)* a ... čudo lipšega leh ča je danas. Pa ko ćeš, nosi ga ovakovoga.

MARIJICA: Ste na glavu pala, da se za manu rugaju, ni više va modi ta širina.

ANTE: Vrag zel i modu, će nas činit v'ajer gledat. Sve na pištolu . . lipo, lipo, kamo ćemo prit ... zgoru kopiti!

MARIJICA: Ala, ala ... ne žnjakajte!

ANTE: Ma ča to je življenje! Kolo divojak samo nike punpece ... a vreteno već nenaju obrnut ... a mladići ... ruke va žep ... i politiku ... neka se stariji muče ... njih zažujki ne bole ... ča ne? A draga moja, ja nenan ča će bit od vas kad mi oči zaklopimo ... niš se dobru ne vadite. Ki će vas ... ki će vas Bože moj ?

MARIJICA: Srića i Bog da znate govorit, aš ko ne bi te pukla.

ANTE: Ti si moj a zatara ... Ča to su besede materi!

MARIJICA: Ja san na miru sidela ... vi ste počela.

ANTE: Muči, muči . . . ovamo gre ti Zora *(potaknjuje oganj).*

ZORA: *(bela i rumena, živa, va nikoj novoj vesti, priđe s pitaron)* Bog daj zdravlje ... Marijica, ala ... san prišla, greš s manu rožice crikvu nosit. Ča me Ante tako gledate ... kako da me još niste videla!

ANTE: A ... niš, leho, draga ti ... ča si to na sebe klala, ko se kalaš, će sve na tebi popucat.

ZORA: *(odloži pitar)* A ne će, ne ...

MARIJICA: Ča to je ta nova vešta?

ZORA: Nh *(gleda* se *va zrcalu)* mi lipo stoji?

ANTE: Jako lipo, kako da si nika ... ova, zi teatra, ma ni to za naše selo.

ZORA: A pa ja i ne mislin ovuda ostat ... Kad fini rat ... lipo ću, da mi otac udela harte, pak ću poć va Merike ... Ne ću se ovuda s težaci spravljat, da mi i na posti ju nose zemlju ... A da ... znaš Marijica ... topila san olovo va vodi i udelala mi se sabljica...

ANTE: Aha ... ča srce želi ... to oko vidi ... ma on žandarmo, znaš, voli i dolari... i ahmuć se nažerat. Čuvaj se ... nenaš mu ni kuće ni roda.

ZORA: A ... baš me briga za njega ... ali i Ciganka mi rekla, da me niš velo čeka.

MARIJICA: Ma ča ti veruješ va to?

ZORA: Zač ne ... ala da i tebi olovo topimo ... jimate ki bokunić...

ANTE: Tamo će bit va lončiću.

MARIJICA: Da vidimo ča će meni prit *(našla bokunić olova, pa ga va žlici klala na oganj).*

ZORA: Dajte mi žmuj vode.

ANTE: Budite mirne... leh ste školu finile već su van munjenije po pameti ... još ste burdele.

MARIJICA: Olovo već se je rastopilo.

ZORA: Daj brzo ovamo ... stresi va žmuj *(Marijica strese)* govor s manu: daj mi Bože, ča se more, da bi bilo ča ni bilo, hahan plahan se razjil, mlaj mlajahni zasvitlil va skurežu i razbistril va mutežu, zlamen, amen ... obrni se kolo sebe ... gledaj va žmuj ... ča vidiš na dnu?

ANTE: *(kraj njih)* Matiku ... to je za nas!

MARIJICA: *(gleda ... slegne s rameni)* Baš ... niš ...

ZORA: Ma ča ... daj da ja ... *(gleda)* nikako je slabo .., ali ... a ... je, je, gledaj ... brod ... *(ćapa Marijicu za ruku)* mornar, mornar će ti bit!

MARIJICA: *(zadrhće)* Zora ... ni moguće? *(obi opet gledaju).*

ANTE: Ne ranjuj njoj srce. Jimela bi ona sirota, mornara, da ni Franov brod prišal na minu i potopil se zi svimi.

MARIJICA: *(skoro krikne)* Ni jistina ... ni, ni ... morebit se je Frane spasil.

ZORA: Pa da ... i ja mislin *(da staroj znak da muči).*

MARIJICA: *(dvigla žmuj ... gleda ga svitlih oči)* Brod jadri s punimi jadri ... i on će prit ... jene vičere nenadano pod puneštru će mi stat i kako nigda kamičić mi hitit. Marijica, će me zazvat, pokaži se da te vidin.

ANTE: *(sva stišnjena)* Ava, ča to govoriš ...?

MARIJICA: *(kako da ju ni čula)* Prines će mi svile, oblić ću se od vrha do dna i poć š njin po sven selu. Gledajte nas ma smo lipi mladi! Vidite, ne venen, ni sva moja rados zakopana na dnu mora! *(zagleda se kroz puneštru ... z ruku pasala priko čela)* O ... kada će ta brod prit? *(Kako da njoj se zamaglelo, posrnula je, nagnula se na boro)* Ava meni!

ANTE: *(ju pridrži)* Brižna moja .. to ti čekaš stišnjena svaki dan kraj puneštre ...

ZORA: Ne smućuj se Marijica ... i ne tuguj ... hodi lipo ... spravi se, homo crikvu rožice pones ...

MARIJICA: Hodi, hodi ti Zora.

ANTE: A ti... ča ćeš doma?
MARIJICA: *(mučna)* Pustite me obi dvi.
ZORA: A ... ne budi takova.
MARIJICA: Ma ne gren ja ... ne moren ... srce mi ne da.
ZORA: A ... kako te volja ... ja moran poć ... aš ... skoro je zahoj ... a na čudo mesta mi se je javit. *(zeme pitat)* Pridite večeras k nan, ćemo Kačića kantat ... Bog *(šla)*.
ANTE: Bog... Bog *(Marijica kako prez force sede i lice pokrije z rukami)* Mogla si poć š nju ... još će komu reć da si bolna ...
MARIJICA: Neka reče ... pa i onako ne spadamo zajedno.
ANTE: A zač ne?... Hvala Bogu, naš rod ni se nigdar ugnul pred njihovim ...
MARIJICA: Ma ne zato ... leh ... ona je lahka, i, tr ste videla kako je obučena. Svi će nju gledat... a za mene će reć... brižna, vavik istešo nosi... za omelo je.
ANTE: Niš ti ne će ni jedan reć... na *(hiti njoj svoj šari kamižot)* rasparaj ga ... skroji sebi ča bolje znaš ... samo da si mi vesela ... da nisi zadnja...
MARIJICA: Mamo... ča! *(gleda kamižot)* O ... dvi, dvi veste ću moć skrojit.
ANTE: *(se obrne, krajen rubca otare oči).*
MARIJICA: *(se dvigne)* Ča plačete ... van je žal?
ANTE: A ... ma ni mi žal kamižota.
MARIJICA: Leho?
ANTE: A svega ... ča nam se lipo, staro zgubljuje ... pa ostajemo sve više goli... i petljari... ava ko tužno življenje! *(primi hćer za glavu)* Ma ... strpljenje ... samo mi se ti ne zjidaj ... Načini se.
MARIJICA: *(ju zagrli)* A komu ... komu, mamo moja mila i dobra! *(obi dvi zaplaču, sunce je zašlo, va kući* se *zamračilo. One črne, jecave, sred kuće stoje kako skamenjene od tuge).*

NJEMAČKI

možete naučiti za 45 din. — u 90 dana bez učitelja

i bez daljnih troškova kao svoj materinski jezik po jedinstvenoj metodi g. prof. Dr. Nemec-a u knjizi Hrvatsko-njemački udžbenik.

Cijena sa poštarinom Din 45·—, ako se doznači novac unapred.

Dobije se samo kod Naklade HERKIZA, Zagreb, Amruševa 8, III. k. Čekovni račun 38.678. — Telefon 55-30

Gdje je Krčane žuljalo pred 138 god.

Kampoformijskim mirom od 17. listopada 1797. pripala je mletačka Dalmacija dakle i otok Krk, s Istrom i Albanijom Austriji. U njezinoj vlasti bio je otok Krk faktično već od 25. lipnja 1797. Od propasti mletačke republike do toga dana upravljalo je otokom narodno vijeće sastavljeno od dva gradska plemića i dva kanonika te iz svakoga kaštela po dva ugledna svjetovnjaka i dva svećenika. Dakle pola svećenika, pola svjetovnjaka.

Austrija je ustrojila car. kr. dvorsku komisiju za Dalmaciju, Istru i Albaniju, da reorganizira upravu tih svojih novih pokrajina po austrijskom uzoru. Toj su komisiji imale nove pokrajine iznijeti svoje molbe, želje, potrebe i prijedloge a to preko svojih predstavnika.

Dne 6. travnja 1.802. biskup Ivan Antun Šintić javlja spomenutoj komisiji, da su krčka vlastela, starješine puka i »suci« kaštela na o. Krku jednoglasno izabrali njega za svoga delegata kod nje; obećaje, da će rado i kao zastupnik i kao biskup učiniti sve što je u njegovim silama za dobro otočana, koji su dobri i iskreno odani caru i dinastiji. Narod će izvršiti svaki nalog budi gledom na gradnju korisnih i potrebnih cesta budi gledom na promicanje trgovine bilo glede unapređivanja poljodjelstva, sada jedinog izvora opstanka i blagostanja na o. Krku. Za to Šintić jamči svojom imovinom i vlastitim životom.

Tomu pismu prilaže zapisnik o svojem izboru i predstavku sa željama birača. Sve, u duhu onog doba, u talijanskom jeziku.

U uvodu spomenice Šintić veli, da vlastela, građani i pučani, mole samo ono, što je kadro poboljšati njihovu sudbinu. Ako bi se pak u njihovim molbama nalazilo bilo što nepoćudno caru ili u suprotnosti s austrijskim zakonima, neka se ne uzme u obzir kao da nije napisano.

Potom niže jednu molbu za drugom u 15 točaka. Izvan tih točaka stoje u konceptu sprijeda i straga spomenice još po jedna molba, koje obje sam ja radi cjelovitosti ovdje unio u samu predstavku pod XVI. i XVII. Gdjekoju sam točku popratio mojim opaskama, a te su štampane u zaporkama.

Šintićeva dakle spomenica u slobodnom prijevodu glasi:

I. Državna oblast u Krku neka se dobro organizira i dolično plaća, da njezini službenici ne budu prisiljeni tražiti koristi u drugim službama, što bi išlo na uštrb državnoj službi i na štetu pučanstva. Stoga neka se činovnicima zabrani primatin druge javne službe bilo u gradu bilo na otoku.

II. Budući da od dobroga poglavara ovisi blagostanje čitavog otoka, mole, da im se za predstojnika dade osoba, koja je upućena u metode upravljanja u drugim carskim krajevima, a to barem dotle dok

grad sam ne bude mogao dati svoga čovjeka sposobna krojiti nepodmitljivu pravdu na temelju sistema i zakona carskih, koji neka se fiksiraju i prouče.

[Čini se, da se ovaj zahtjev odnosi na privremenog upravljača (dirigente) Jurja Lemešića iz Cresa. Njega je sam Šintić bio vladi predložio za upravitelja grada i otoka Krka po smrti »rektora« Benedikta Feliksa conte Balbi. Ipak je prvi austrijski upravitelj u Krku postao Fran Suppe iz Senja. Lemešić je došao u Krk u juniju 1799. i Šintić ga je uzeo gratis et amore u biskupski dvor na stan i hranu i držao do mjeseca listopada. Da ga se jednom riješi, biskup mu je za stanovanje ponudio kuću, koju je njegov pok. brat kanonik Juraj Šintić (t 17. VIII. 1798. od 63 g.) bio kupio za 1.000 dukata a po smrti ostavio drugomu bratu i njegovu sinu. Lemešić se u kuću uselio, ali najamnine nije plaćao. Kad su mu zato stanodavci otkazali, ponudio im je 50 dukata, ali oni su tražili 80. Zato su Šintići tužili Lemešića vladi. Franjo Suppe, koji je međutim bio imenovan upraviteljem (direttore) kvarnerskih otoka, izdao je Lemešiću nalog, da u roku od 14 dana isprazni, kuću, ali se Lemešić nije pokorio. Biskup se i inače više puta vladi tužio na Lemešića, koji je hotio igrati ulogu mletačkih providura stežući vlast i bataleći ugled biskupov na temelju mletačkih zakona. Zaleđe je imao u zadarskoj vladi. N. pr. Lemešić bi javnim oglasom raspisao natječaj na ispražnjene nadarbine, primao molbenice svećenika i sa svojim ih mnijenjem prosljeđivao starijoj vlasti, ostavljajući biskupu samo da novoga župnika u crkvi predstavi vjernicima i uvede u duhovni posjed župe. Drugi primjer: Po mletačkim odredba i drevnoj praksi dobivao bi u gradskoj mesnici providur govedinu od prve četvrti, biskup od druge četvrti, a onda su dolazili redom kamerlengo, gradski suci pa drugi građani i pučani. Lemešić je počeo uzimati govedinu prije biskupa, pače je tu prednost davao svojim posjednicima i namještenicima. Šintić je pak tu prednost priznavao jedino direktoru kvarnerskih otoka, ali ne Lemešiću ni trojici njegovih činovnika i slugi. Direktor je presudio u korist biskupu, a zadarska vlada u korist Lemešiću. Zato se Šintić 2. X. 1802. žalio dvorskoj komisiji. Istom 3. ožujka 1804. zapustio je Lemešić Krk i odjedrio u svojstvu komesara put Dalmacije.]

III. Iza kako su se srušile državne zgrade i dosljedno porušile tamnice, građanska oblast nema na čitavom otoku jednoga jedincatoga mjesta, u koje bi se mogao pritvoriti i držati pod ključem zlikovac. Zato neka se sagradi jedna sigurna tamnica i smjesti u nju čuvar, da se tako obuzdaju i kazne nevaljalci.

[Državnih zgrada nema na otoku ni danas. Kotarski sud sa svojim uzama u Krku nalazi se u privatnoj kući, kotarska oblast u općinskoj zgradi bez uza, a pojedine općine imaju kojekakve pritvore ili pak ništa.

Vlast, koju sada vrše kotarska oblast, kotarski sud i općine (7), bila je u Šintićevo doba i još kasnije sva usredotočena u jednoj ruci. Zato se u predstavci i traži samo jedna tamnica.]

IV. Svi otočani mole, da im se potvrde njihove povlastice i prava, kako im je u carevo ime obećala carska dvorska komisija razglasom od 1. siječnja. 1798.

[Pod francuskom vladavinom bile su na Lovrečevu god. 1807. dokinute sve povlastice i stare pravice na otoku Krku.]

V. Bratovštinama su upravljali krčki plemići na način, što su im ga propisivali kao patroni zemaljski poglavari, o kojima su ovisili. Isti upravitelji žele imati jasne i stalne norme za pravilno upravljanje i mole, da mogu ostati i dalje u svojoj starinskoj službi a uz nagradu primjerenu njihovu trudu i sve ljepšem cvatu istih bratovština.

VI. Najimućnije obitelji na otoku spale su vremenom na niske grane, pa nasljednici moraju sada da nose breme svojih preda. Zato svi otočani mole, da im se otpišu barem dvije trećine zaostalih kamata na dugove kod bratovština. To dakako samo onima, kojima je sada zbilja nemoguće platiti, što će pod prisegom potvrditi suci grada, dotično kaštela, dva starca iz puka i župnici dotičnih mjesta.

[Pod gradom razumijeva se Krk, a pod kaštelima Baška, Vrbnik, Dobrinj, Omišalj, Dubašnica i Poljica. Jedino ta mjesta imala su u ono doba župnike i svećeničke zborove t. zv. kaptole. Kaptol kod stolne crkve u Krku postoji i danas, dok su t. zv. ladanjski ili kuratni kaptoli u netom spomenutim »kaštelima« prestali god. 1810.]

VII. Magazin (fontico) u Krku, ustanovljen za dobro grada i otoka, očevidno propada. Njegove mršave glavnice, koje se upotrebljavaju na način nabožne ustanove, ne odbacuju toliko koliko iznose plaće namještenika. Ktomu on doprinosi za plaću gradskoga liječnika godišnje L 172, što će vremenom izjesti sav kapital određen za pomoć pučanstvu. Zato mole, da se liječniku plaća povisi iz državne blagajne, kako je to bilo prije, a i sada mu erar isplaćuje lira 1236 na godinu, jer s dnevnom plaćom od L 4.10 ne može liječnik stranac u skupom Krku nikako živjeti. Godišnjom povišicom od for. 150 iz drž. blagajne oslobodio bi se magazin godišnjeg doprinosa od L 172 liječniku i tereta od L 68 za plaću pisaru. Ovomu bi se naime u buduće davala nagrada od L 60, koje sada općinski kancelar od svojih beriva mora davati liječniku.

[Skladišta živežnih namirnica imali su i kašteli, pa i Vrbnik. Ovomu bi kraj god. 1806. Francuski naime general Gelli, koji je zapovijedao kvarnerskom vojskom i stanovao u Cresu, naredio je, da mu otoci Krk, Rab i Cres dadu novac za zidanje njegove palače u Cresu. Nemajuć gotovine Vrbnik proda popu Ivanu Fugošiću »Grbanu« svoj magazin i veći dio utrška posla u Cres za palaču, koja se nije nikada sagradila.

Za prehranu francuske vojske u Cresu morao je svaki kaštel počevši s mjesecem lipnjom 1806. dati svaki treći mjesec po tri škopca.]

VIII. Na čitavom otoku nema jednoga kirurga, koji bi bio potrebit i manje brojnom pučanstvu, jer nema sredstava za njegovo uzdržavanje. Stoga pitaju jednoga kirurga.

IX. Usprkos pametnih zakona bivše mletačke vlade, koji naređuju čistoću u gradu zbog zdrava zraka, unatoč propisa da se živo ne smije voditi u grad nego da se ima pasti samo onstran zatoka, uvelo se od malo godina amo u grad svake vrsti blago, koje se pase u zabranjenim stranama na veliku štetu privatnika i poljodjelstva.

Zato mole, da se odstrane ruševne građevine kako javne tako privatne, da se sa svom strogošću primjenjuju propisi o javnoj čistoći, da se iz grada izagna živo i da se poruše »mošune« u gradu i u njegovoj okolici.

X. Vrlo često po svem otoku živo nanosi kvar u polju. Ne samo oštećenici nego i krivci moraju za to dolaziti u grad na sud. To je velika danguba i gubitak za poljodjelstvo. Stoga mole, da se podknežini u kaštelima, koji su svi gradska vlastela, ovlaste, da mogu suditi do 5 for. ne samo u pitanjima poljskog kvara, nego također u svim građanskim pitanjima.

XI. Na otoku je vladao drevni običaj, da je njegov providur prije svršetka svoje uprave obašao čitav otok, da u jednu ruku uredi omanja pitanja, a da u drugu ruku vidi, nije li se kamo ušuljala kakva zloporaba ili se zbila koja otimačina na općinskim dobrima državnog patronata. Neka bi i u buduće državni predstavnik na otoku isto činio svake treće godine u interesu svega pučanstva i da se predusretnu zloporabe.

[Mleci su slali u Krk providure za doba od 32 mjeseca. Kad je došao novi, imao je isluženi providur otići i duždu podnijeti usmeni i pismeni izvještaj o stanju otoka i o njegovim javnim i privatnim prilikama. U tu je svrhu morao naravski prije odlaska iz Krka obaći sve kaštele. Zato eto sada Krčani traže, da se i pod austrijskom vladavinom zadrži mletački običaj o službenoj vizitaciji otoka svake treće godine.]

XII. Tri milje daleko od grada stere se pusto zemljište zvano Prniba, koje bi se moglo obraditi, jer je srećno položeno na domak selu zvanomu Punat, čije se pučanstvo množi od dana u dan, a nema zemlje za radine ruke, Pripada općini Krk. Gradski suci daju travu (pašu) u zakup, te se onuda pasu ovce kako krčke tako puntarske. Kad bi se Prniba pretvorila u kulturu, imala bi krčka općina odatle mnogo više koristi. Gradski suci i dva pučka tribuna morali bi naravski dobro upravljati prihodima i svake godine polagati račun vlasteli. Tako bi siromašna općina dobila stalno vrelo prihoda za svoje mnogostruke potrebe i za plaće svojih namještenika. Ako car dopusti, da se Prniba nasadi trsjem,

vlastela se rado odriče koristi, koju sada ima od zakupa paše, jer će korist od vinograda biti veća.

[Površina Prnibe mjeri po Dru. Kubiću 20 jutara, a po posjedovnom listu 53 ha 62 a 55 m^2. Pašarina (1806) je po Kubiću općini odbacivala godišnje 120 carskih lira. Šintićeva se ideja ostvarila kasnije t. j. Puntari su Prnibu raskrčili te nasadili lozama i smokvenicama. God. 1907. bilo je ondje 147 težaka, a g. 1934. već 207. Ovi su zadnjih godina na temelju agrarne reforme sva ona zemljišta dobili u vlasništvo.]

XIII. Ali pretvorivši Prnibu u vinograde, ostali bi siromašni Krčani bez pedlja tla za ispašu svoga blaga. Zato vlastela i građani mole, da se isključivo njima i gradskoj okolici prepusti upotreba trave u erarskoj šumi zvanoj Spina Munćel, kako je bilo pod Venecijom.

[Danas drž. erar osim drmuna »Spina — Munćel« u poreznoj općini Kornić ima također šumu »Grnje« u poreznoj općini Garica, obje iz mletačkog doba, te inkamerirane (vjerozakonske zaklade) šume Sv. Jelena i Topolonga u poreznoj općini Vrh.]

XIV. God. 1787. uvedena je tridesetina na izvoz suhih smokava i rakije, koja može donijeti državnoj blagajni oko for. 30 na godinu. Neka se otočani oslobode te takse, koju pred g. 1787. nijesu nikada plaćali.

XV. Kad je Austrija zaposjela otok Krk, zamolili su otočani generala Klenau, da bi bili oprošteni od vojničke službe na kopnu, a da bi novaci mogli odslužiti kadarski rok u mornarici. General je toj molbi izašao u susret i dao u ime carevo javno razglasiti, da otočki novaci ne će nikada biti pozivani u kopnenu vojsku, nego da će biti u slučaju potrebe pozivani samo u mornaricu. Neka bi car odobrio to obećanje i potvrdio razglas.

XVI. Po drevnom običaju, odobrenom po bivšoj mletačkoj vladi, dužni su kašteli otoka Krka naizmjence dati na tusti četvrtak tri vola, koji zatvoreni u jednoj ogradi služe za zabavu Krčanima. Volovi se na koncu ubiju i odnesu na javnu klaonicu, gdje se njihovo meso prodaje u bescienje. U prošlosti nije taj običaj bio osobito težak za kaštele, jer je goveda bilo u obilju. No danas ima na otoku malo goveda, tako da su jadni seljaci prisiljeni uzimati iz jarma goveda na štetu ratarstva, a za zabavu možda stotini ljudi. I prije se meso tih goveda rasprodavalo jevtino, no sada se Krčani bace na goveda kao ljudožderi i režu meso zajedno s kožom, tako da seljaci, koji su morali dati goveda, trpe pri tom veliku štetu. Ne rijetko pri tom nastaju prepirke i tučnjave, jer smo u mesopustu, i opijanja. Obzirom na te nerede i zloporabe stanovnici svih kaštela mole vladu, da ih oslobodi te preteške daće.

[Po popu Ivanu Feretiću, pod Frankapanima nosila je svaka kuća otoka Krka o mesopustu vladajućemu knezu par kokoši.

Vinciguerra Antun, prvi mletački providur u Krku, izmijenio je to tako, da su o mesopustu Omišljani, Dobrinjci, Vrbničani i Bašćani imali mletačkoj gospoštiji donositi godimice po deset malih libra. Vremenom je došlo do toga, da su u ime iste »počasti« mjesto 10 lira morali svake godine davati za zabavu Krčanima Bašćani 12 škopaca, a Vrbnik, Dobrinj i Omišalj po jednoga vola. To su dokinuli Francuzi g. 1808. istodobno kad i pravo krčke vlastele na lov na jegulje u Ponikvama.

Ipak još god. 1849. obdržavala se na tusti četvrtak na Poljani (Kamplin) zabava s bikom. Za tu zgodu Krčani su u Istri kupili psa nakostrušene dlake za draženje bika. Psu su se običavale za rep privezati tikve.]

XVII. Krčka vlastela reducirana na ciglih šest osoba htjela si je pridružiti nove članove, da se održi to plemenito tijelo na korist pučanstva i cara. Ali uslijed utoka nekolicine vlada je poništila taj izbor, jer se vijeće plemića nije u tančine držalo postojećih propisa, kojih se u ovim prilikama nije bilo moguće ni držati. Prvi propis zahtijeva, da svaki kandidat plemstva plati na korist općine 300 dukata. Taj propis njihovih statuta nije se nikada provodio, bio je pače odmah u početku od državne vlasti ukinut. Sadanji se patriciji odriču koristi, koja bi ih mogla odatle zapasti, samo da sa današnjom šestoricom ne izumre krčko plemstvo. Kandidati s druge strane ne mogu i ne će da uplate taj kanon, jer službe krčkih patricija jesu najvećim dijelom počasne, bez ikakve ili bar od veoma malene koristi.

Druga statutarna odredba traži jednoglasan izbor. To u vijeću same šestorice ne bi možda bilo teško polučiti. Ipak da se izbjegne svaki nered, vlastela moli, da mogu za ovaj put prijeći preko toga propisa i pod predsjedanjem Frana Suppe, upravitelja triju kvarnerskih otoka i privremenog upravitelja Krka, većinom glasova izabrati ili kooptirati one osobe ili obitelji, koje budu smatrali korisnima po opće dobro otoka i prije svega dobro raspoloženima za carsku službu. Ostale statutarne odredbe, koje od kandidata traže poštenje, civilno podrijetlo i plemenito zanimanje, ostaju na snazi i bit će poštivane.

[Izgleda, da Šintić ovdje misli na skupštinu krčke vlastele od 13. siječnja 1799., koja je u zbor plemića uzela obitelji Pozzo iz Buzeta, Augustina Mercati iz Skradina i Jozafata Staniceo iz Hvara, a odbila Ivana Dinka Sintića, Bernardina Ostrogovića i Dra Petra Moretti. Braća Cicuta uložili su proti tomu izboru utok na c. dalmatinsku vladu u Zadru.

Dolaskom Francuza 11. travnja 1806 »padoše sve zakoni varhovite i domaće; sve privileji, sva dostojanstva i sve slobodi i slobošćine« piše pop Ivan Feretić, a to se proglasilo u Krku na Lovrečevu 1807. Time je i krčkoj vlasteli bio kraj.]

M. Polonijo.

O svinjskoj kugi i svinjskom vrbancu

Najčešće bolesti svinja koje se kod nas na otoku pojavljuju jesu: svinjska kuga i svinjski vrbanac. To su dvije zarazne bolesti koje nanose veliku štetu našem narodu. Narod neupućen u poznavanje i liječenje tih bolesti smatra ih prehladom, »fredurom«, začepom, »rožcem« i drugim imenima, a nastoji ih liječiti na razne načine: tarenjem, oblozima, davanjem oboljeloj svinji ulja — da se otvori —, puštanjem krvi, a rijetko kad služi se onim što je najsigurnije za sprječavanje tih bolesti, a to je pomoću veterinara, odnosno cijepljenjem.

Da bi naši neupućeni otočani dobili bar djelomičnu sliku o tim dvjema bolestima opisat ću ukratko uzroke, znakove i liječenje tih bolesti.

Svinjska kuga. Uzrok su sitne klice koje dopru do zdrave svinje na razne načine kao: dodirom zdrave svinje sa bolesnom, krvi i mesom uginulih svinja, stavljanjem zdravih novo kupljenih svinja u neraskuženi svinjac u kojem je bila bolesna svinja pa i zrakom. Od dana kad svinja primi klice bolesti u sebe do dana kad pokaže prve znakove oboljenja može da prođe od 4—21 dan. Znakovi oboljenja jesu: povišenje tjelesne topline, neveselost, prestanak uzimanja hrane, žeđa, zatvor, iza toga proljev, kašalj, krmeljivost očiju, slabost u zadnjem dijelu tijela, crvenilo po trbuhu, nogama i ušima. Liječenje je donekle uspješno u početku bolesti, važnije je cijepljenje zdravih životinja.

Svinjski vrbanac rjeđa je nešto bolest, manje je opasan od svinjske kuge, a uzrokuju ga također klice. Širi se kao i svinjska kuga. Ova se bolest obično pojavljuje u obliku — kožnog vrbanca — kod kojeg se, uz visoku toplinu tijela, pojavljuju na leđima četverouglaste modro-crvene nešto nadignute mrlje, ili u obliku težeg vrbanca sa sličnim znakovima kao i kod svinjske kuge: nagli prestanak uzimanja hrane, jako visoka toplina tijela, slabost, začep, ubrzano disanje, crvenilo na vratu, trbuhu i sa unutarnje strane nogu. — Liječenje je uspješno ako se pravovremeno traži pomoć veterinara, inače kao i kod kuge važnije je cijepljenje zdravih životinja.

Iz gornjeg dakle vidimo da je najbolje sredstvo protiv zaraznih bolesti svinja cijepljenje zdravih životinja i to je najsigurniji način da mnogi ne izgubi i ono jedno svinjče što ga ima i u kojeg obično polaže veliku nadu za prehranu svoje obitelji preko zime.

Žic Vinko, veterinar.

Davna prošlost našeg otoka

Pod davnom prošlošću mislim vrijeme od mnogo stotina tisuća godina, kada još nije bilo ljudi na našem otoku ni na Zemlji uopće. Ne pišem vam dakle povijest naših otaca Krčana nego nešto o davnom postanku, razvitku i stanju našega otoka kao komada zemaljske površine. Dobro pazite, jer iznosim za vas neobične stvari iz geologije.

Prvo i prvo sigurno je, da je bilo vrijeme, kada našeg otoka nije bilo. To je jasno. On se stvarao u moru, a to doba, kad se pod morem izgrađivao njegov materijal, zove se kreda. Zatim je slijedilo doba, koje se zove tercijar, pa diluvij i napokon aluvij, koje doba traje još danas.

Početkom tercijara izdigao se iz mora kao dupin komad zemlje, i to je bio otok Krk. Dizao se polagano, nejednako, na mahove, sve više i izdigao se vrlo visoko, tako da je bio mnogo viši nego sada. U tom je položaju ostao po svoj prilici i za diluvija, ali potkraj toga doba ili na početku aluvija počeo se spuštati pod more, postao je niži, a to spuštanje se nastavlja sve do danas. Naš otok postaje dakle sve niži i manji, jer ponire pod more ...

Ali ne bojte se: govorimo o dugom, dugom vremenu, koje nosi polagane promjene, pa je propast sveg otoka pod more i u moru po svoj prilici daleko, a možda je ne će ni biti. No vi klimate glavom kao nevjerni Tome, a ja moram nastaviti, da vam sve bude razumljivije.

Pogledajmo lice otoka. Cijelom njegovom dužinom od Omišlja preko Dobrinja i Vrbničkoga polja do Baške protegla se udolina, koju svaki pozna i znade, da je oblikom i gradom drugačija od kamenih grbina s jedne i druge strane njezine. No s desne i s lijeve (istočne i zapadne) strane tih visokih grbina još je po jedna slabija udolina, uža, tješnja, djelomice razorena i potopljena. Od prve su tragovi sačuvani kod Voza, Peškere, Šila i Male Luke, a od druge kod Malinske, u Ponikvi, Puntarskoj Draži i kod Stare Baške. To nas sili, da naš otok sebi predstavimo kao niz nejednakih valova: glavna udolina ili depresija je ograđena visokim grbinama ili grebenima, a one sporedne udoline nižim grbinama, od kojih je najzapadnija (prema Cresu) dobro sačuvana, a najistočnija prema Vinodolu je danas gotovo sva pod morem u kanalu.

Jest, građevni materijal, koji je izgradio naš otok u kredi i početkom tercijara, ne leži danas više u slojevima naslagan vodoravno ili horizontalno, nego je valovito nabran u svrnutim slojevima u tri uleknute udoline ili depresije (sinklinale) i u nekoliko ispupčanih grbina ili grebena (antiklinale).

Udoline su izgrađene od jednoga materijala, a grbine od drugoga, naime udoline su od lapora i pješčenjaka, a grbine od vapnenca, ukratko

ondje je zemlja, polje, a ovdje je kamen, kras. Materijal grbina je stariji (iz krede), a materijal udolina mlađi (iz starijega tercijara). Nekada je svuda ležao mladi na starijemu, lapori i pješčenjaci na vapnencima, a danas je stariji visoko na grbinama, a mladi u udolinama. Ali gdjegod su i danas još jedan uz drugi, ali i na tim mjestima leži svagdje stariji po postanku ispod mlađega, vapnenac pod laporom i pješčenjakom. Tako se na mnogim mjestima vapnenačkoga Krasa po svim grbinama nalaze veće ili manje mrlje lapora i pješčenjaka (bolja zemlja po Krasu) i na mnogim mjestima starotercijarnih polja izbija goli kamen u jednom komadu ili u nizu slojeva, kako se vidi na pr. u Ponikvi, gdje voda stoji na mladim slojevima a ponire u vapnencu.

Ova skladnost ili konkordancija starijih (krednih) i mladih (starotercijarnih) slojeva sili nas na prirodan zaključak, da se dizanje otoka i nabiranje slojeva dogodilo poslije taloženja svega toga građevnog materijala, da je dakle otok Krk u drugom dijelu tercijara doživio svoj porod, dizanje iz mora, a istodobno i neki jaki pritisak sa strane (ili sa strana), koji mu je slojeve nabirao i nabrao, dizao i visoko izdigao.

Za sve potankosti me nemojte pitati, jer nema čovjeka, komu su poznate. Sam Bog znade potanko, kakova je oblika bio taj mladi otok Krk. Onda su počele raditi na njemu vanjske sile, naime toplina, vjetar i kiša, pa je nastalo oblikovanje ili modeliranje, uništavanje ili destrukcija otoka. Mlađi mekši materijal je sa grbina odnošen u udoline i more, a po grbinama ostade samo stariji materijal, vapnenac. Grbine su snižene, a udoline ispunjene. Plodnost tla je sa grbina nabranih slojeva prenesena u susjedne udoline, iz grebena u depresiju.

Tako je u vjekovima površina otoka snižena i dobrim dijelom uravnjena, pa su medu uzdignutim udolinama nastale ravni ili ploče ili površi, od kojih su tragovi jasno, sačuvani do danas. Uglavnom se opažaju tri poda tih površi: iznad Malinske su 39 i 102 m nad morem, prema Omišlju i Dobrinju 26, 105 i 340 m, na jugozapadu prema Glavotoku i Krku 56 i 262 m i t. d. Očita su dakle tri poda: visoki, srednji i niski. Ali kada su ti grebeni uravnjeni, kada su dakle nastali podovi, bili su još iste visine, bili su u istoj razini, a tek kasnije su, uslijed nekih drugih trzavica i promjena [koje ne ćemo pratiti, da vas ne zapletem u poteškoće] pomaknuti neki više neki niže, kako ih sada vidite. Sve se to događalo još u tercijaru do njegova svršetka, a događalo se na suhom, jer je stalno, da otok nije više nikada sišao sav pod more, jer na njemu nema još mlađih taložina morskih, a nema ni jezerskih, koje bi značile, da je otok bio neko vrijeme vrlo nizak, posve malo iznad morske površine. Bilo je svuda bujnoga rašća, mnogo više nego danas, kako potvrđuju naslage kamenog ugljena kod Baške. No tog ugljena nema mnogo, a nije ni pravo »sazorio«.

U diluviju je djelovanje obilate vode bilo jako, još jače nego u tercijaru. Lice Krka se dalje i brže modelira. Tekućice su radile ispirući grbine sve više i puneći udubine plazmama. Mnogo se toga preseljenog materijala vidi na bokovima baščanske drage, osobito na zapadnom boku, pa u zalivu Stipani na istočnom primorju otoka. Između Polja i Šila je na naslagama krede sačuvan dosta debeo sloj diluvijalnoga pijeska.

Možda se otok već tada počeo spuštati pod morsku razinu, sav ili barem na obalama. Danas se sigurno spušta, a spušta se u svem aluviju trajno bar od svršetka diluvija. Za njegovo spuštanje ima dokaza na Prviću, ali je najbolji u Puntarskoj drazi. Ona leži u vapnencu, koji je iz doba krede. Ta pravilna uvala je posve sigurno nastala na suhom, i to u dosta velikoj visini iznad mora i iznad vode podzemnice, kojoj su pritjecale tekućice. Baš su te tekućice izdubile i zaoblile ravno tlo i izradile uvalu (polje) poput zdjele. Ta je uvala nastala u visini na suhom, pa je kasnije spuštena, potopljena i ispunjena morem. Treba joj samo pogledati dubine, da se vidi oblik morskoga dna. Najdublje joj je mjesto između Košljuna i Dunata mnogo niže od susjednih dubina u krugu. Na »velom dnu« je nekadašnja planinska uvala a sadašnja morska draga duboka 9 m, a naokolo je samo 5 m do površine. To znači, da draga naliči na lijevak. Taj je »traturić« izdubla tekuća voda na kopnu okomitom erozijom, kao što ona radi još i danas u svakom drugom dolčiću, kako radi u Ponikvi i u njezinu ponoru. I Ponikva je slična uvala po postanku, samo nije dospjela pod morsku razinu.

Puntarska draga je dakle bila nekada obična vrtača s ponorom u sredini, a kasnije je dospjela pod more. Vrtača se stvarala snagom vode visoko nad morem, a i dosta visoko iznad vode podzemnice, pa su sve vode kišnice i tekućice imale mnogo snage, da izrade i vrtaču i ponor, lijevak, traturić. Vertikalna udaljenost između tla na kojem je bila izgrađena vrtača s ponorom, te ondašnjega mora i podzemnih voda se smanjivala, izjednačila i napokon izmijenila (preobratila) tako, da je vrtača potopljena i od nje je nastala morska draga. Tu je najočitiji dokaz za pozitivno pomijeranje obalne, crte okolo našeg otoka. On se, barem od svršetka diluvija do danas polako spušta u more, u kojem je nekada bio nastao ...

Ako još ne vjerujete, pogledajte tolike druge dražice okolo otoka, koje redom predstavljaju potopljene doline nekadašnjih tekućica. Tekućice su se osušile, jer su se spuštanjem tla približile podzemnoj vodi, koja u propustljivom vapnencu izmiče sve bliže morskoj razini. Sve su ono potopljena ušća dolina, koje potvrđuju silaženje našeg otoka pod more. I luka grada Krka je takovo potopljeno ušće presahle tekućice. Eno u luci još danas živa voda!

N. Žic.

IVAN MILČETIĆ

Ivan Milčetić

Dana 6. listopada 1941. navršava se dvadeseta godišnjica od smrti Ivana Milčetića, hrvatskoga učenjaka, rođena u selu Milčetići u Dubašnici g. 1853. Stoga mu ovim kratkim pomenom želimo odati poštovanje svih Krčana kao i svih onih koji poštuju krčku glagoljašku prošlost, kojoj je pokojni Milčetić posvetio sav svoj talenat i svoj radini život. Od maloga »bodulića«. koji je sebi prokrčio put kroz riječku gimnaziju te zagrebačko i praško sveučilište, postao je učenjak, slavista. Ali taj slavista se cijelim svojim zanosom vraća svojoj rođenoj grudi i njezinoj omiljeloj glagoljaškoj prošlosti, te ne prestaje kroz sav život iznositi u naučnu javnost dokumente o onim vremenima, kad je naš otok živio svojim zasebnim duhovnim životom. Naravno da se bavio i drugim granama hrvatske književne prošlosti, kao i jezikom i narodnim životom, pa je izdao više naučnih radova različite sadržine. Glavno, životno njegovo djelo, po kojem ga najviše učeni svijet spominje, jest *Hrvatska glagoljska bibliografija I. dio, Opis rukopisa* (Starine XXXIII) Zagreb 1911. U toj je knjizi Milčetić na 505 stranica opisao sve ikoliko znatnije glagoljske rukopise za koje je mogao saznati, premda su ti rukopisi razasuti po cijeloj Evropi. Ta knjiga je temelj za proučavanje glagoljske književnosti. Bibliografiju štampanih glagoljskih knjiga nije dospio svršiti.

U znak priznanja za svoj naučni rad Milčetić je bio izabran članom dopisnikom Jug. akademije u Zagrebu, a bio je predložen i za profesora književnosti na sveučilištu, u Zagrebu, ali ban Rauch nije htio da njegov izbor potvrdi.

U rubrici »Što pišu knjige o otoku Krku« iznosimo popis onih Milčetićevih radova, koji pretežnim dijelom govore o krčkim stvarima.

V.Š.

Uredba o čuvanju starina

Upozoravamo, da je g. Ban banovine Hrvatske propisao Uredbu o čuvanju starina, izdanu u Narodnim Novinama dne 3. kolovoza 1940. U toj se Uredbi medu ostalim nalaze i ovi stavci:

III. Član 10.

Nepokretni arheološko-historijski spomenici, bez obzira kome pripadaju, ne mogu se uništavati, raskapati, preinačivati i restaurirati bez odobrenja vlasti... donesenog na osnovi mišljenja nadležnog konzervatora.

Svojstvo spomenika upisat će se na prijedlog konzervatorov u zemljišne knjige kao realni teret.

U neposrednoj blizini spomenika ne smiju se podizati zgrade ili poduzimati bilo što, što bi po svojoj prirodi ugrožavalo spomenik i njegov značaj ili mu priječilo slobodan prilaz.

Čl. 11.

Nepokretni spomenici, koji su vlasništvo javno-pravnih lica, ne mogu se ni prodati ni založiti bez odobrenja Banske Vlasti.

Čl. 12.

Svi vlasnici spomenika bez razlike dužni su o svome trošku izvršiti sve one radove, koje će odrediti nadležna upravna vlast na prijedlog nadležnog konzervatora, da se spomenik očuva od kvara i propasti i t. d.

Čl, 13.

Zemljišta, na kojima se nalaze historijski i prirodni spomenici potrebna za iskapanja i naučna ispitivanja mogu se po potrebi izvlastiti, i t. d.

Čl. 14.

Ako se vlasnik spomenika ne bi dovoljno brinuo za njegovo održavanje, ili ako bi se ogriješio o propise ove Uredbe, može se takav spomenik izvlastiti.

Čl. 18.

Svaka osoba, koja nađe kakav arheološki ili prirodni spomenik, dužna je to odmah, a najdalje za osam dana, prijaviti sreskom načelstvu, odnosno gradskom poglavarstvu i njemu predati nađenu stvar. Dotična vlast dužna je dati nalazniku potvrdu o primitku, i t. d.

Čl. 19.

Za nađene starine, koje ravnatelj muzeja zadrži za javne zbirke, nalaznik dobiva, nagradu, i t. d.

Čl. 20.

Nalaznik, koji bi prema okolnostima mogao znati, da se radi o starini, pa je ne prijavi, gubi pravo na svaku nagradu, a nađeni predmet oduzet će mu se u korist nadležnog muzeja. Takav nalaznik kaznit će se zatvorom do 30 dana, i t. d.

Čl. 21.

Arheološke, umjetničke, historijske, etnografske, arhitektonske i prirodne starine ili rijetkosti, bez obzira u čijem su vlasništvu, ne smiju se uništavati, niti iznositi izvan kulturnoga područja, kojemu pripadaju, a pogotovo ne izvan granica države, bez odobrenja vlasti. I t. d. Osoba koja bi

bez dopuštenja iznijela takvu starinu ili protivno propisima ove Uredbe, ili bi je uništila, kaznit će se strogim zatvorom i novčanom kaznom u vrijednosti iznesenog ili uništenog objekta, i t. d. Prodavalac je dužan prijaviti sreskom načelstvu odnosno gradskom poglavarstvu svoje namjere o prodaji starine ili zbirke i u isto vrijeme označiti prodajnu cijenu. 1 t. d.

Čl. 22.

Vlasnik starine, koji bi pokušao izmišljenom prodajom, lažnim podacima o podrijetlu ili drugim nedopuštenim sredstvima postići visoku cijenu za svoje starine ili rijetkosti, bit će kažnjen zbog prevare prema propisima krivičnog zakona.

Čl. 24.

Dužnost je sreskih načelstava i općinskih vlasti da na svome području vode nadzor o izvršenju odredaba ove Uredbe; i t. d.

Općinske vlasti dužne su svojoj nadzornoj vlasti smjesta javiti svaki slučaj nalaza ili povreda starina i rijetkosti na svome području.

Čl. 26.

Svi prekršaji odredaba ove Uredbe, u koliko kazne već nijesu određene u njima, kaznit će se do 5.000 dinara. Pored toga krivac će se osuditi i na naknadu štete.

Što pišu knjige o otoku Krku

(Iako posve nesistematski, nastavljamo ovu rubriku, započetu u našem kalendaru za g 1938. U njoj navodimo i stariju literaturu i to abecednim redom).

Acta et decreta primae svnodi Veglensis celebratac anno salutis MDCDI, Vcglae 1902.

Bartoli M., Das Dalmatische. Schriften der Balkankomission, Ling.-Abt. IV—V, Wien 1906.

(Bonefačić dr. Kvirin Klement), Dragutin A. Parčić 26. V. 1832. — 25. XII. 1902. Krk 1903.

Cubich dr. Giambattista, Notizie naturali e storiche sull' isola di Veglia. Trieste 1874. - (Ovo je prvi cjeloviti prikaz povijesti i prirode otoka Krka; knjiga je zastarjela i nepouzdana u povjesnom dijelu, dok je u geografsko-prirodoslovnom dijelu dobra.)

Cubich dr. G, Documenti sull'isola di Veglia. Trieste 1875.

Cubich dr. G, Appunti storico etnografici sull'isola di Veglia. Trieste 1882.

Črnčić dr. Ivan, Najstarija poviest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji. Rim 1867. — (Tu ima vrlo vrijednih podataka o sredovječnoj povijesti našega otoka, iako je knjiga zastarjela).

Črnčić dr. Ivan, Još oble glagolice na krčkom otoku. — Starine 7 (g. 1875.)

Črnčić dr. Ivan, Još o glagolskom napisu u crkvi sv. Lucije u Draži bašćanskoj. — Starine 20 (g. 1888.)

Črnčić dr. Ivan, Što je pisama sakupio P. Blagoslov Bartoli. Starine 20.

Črnčić dr. Ivan, Nekoliko izprava krčkih biskupa. — Starine 21 (g. 1889).

Impastari A., Cenni storici sull 'isola di Veglia, Trieste 1862.

Iveković M. C, Dalmatiens Architektur und Plastik, vol. 6, Wien 1910.

Izvještaj o *radu* »Staroslavenske Akademije« u prvoj godini. Krk 1904.

Klaić Vjekoslav, Krčki knezovi Frankapani I. Zagreb 1901. (To je potpuna povijest krčkih Frankapana do njihova gubitka otoka Krka g. 1480).

Lusina G. Le tormazioni legnose dell'isola di Veglia ed i loro elementi meditterranei, u Annali di botanica XX. (1933) pp. 228—54.
Lusina C, Le formazioni erbacee dell' isola di Veglia, u Annali di botanica XX. pp. 418—69.
Ljubić Šime, Obznana knjige: Notizie naturali e storiche sull' isola di Veglia, compilate dal dr. Giambatista Cubich, Trieste 1874. — Rad Jug. Akademije znanosti i umjetnosti 37 (g. 1876). (U toj raspravi Ljubić je Kubićevu knjigu prikazao u pravom svjetlu i štošta ispravio.)
Ljubić Šime, Baška na otoku Krku. Vjesnik hrv. arheol. društva VI (1884) 71.
Milčetić Ivan, Čakavština Kvarnerskih otoka, Rad 121 (g. 1895).
— Prilozi za literaturu hrvatskih glagolskih spomenika, Starine 23 (g. 1890);
— Zakon braščine svetoga Duha u Baški, Starine 25 (g. 1892);
— Hrvatska glagoljska bibliografija 1 dio: Rukopisi, Starine XXXIII (g. 1911); (tu se govori o mnogim glagoljskim spomenicima sa Krka);
— Ženidbeni običaji iz Dubašnice, Zbornik za narodni život i običaje 1 (g. 1896);
— Božični blagdani u Dubašnici i Kraljevici, Zbornik 1;
— Prporuša. (Dubašnica u Istri), Zbornik 1;
— Koleda (Istra), Zbornik 1;
— Vukodlak i krsnik. (Krk i Kastav u Istri). Zbornik 1;
— Mrak i bučan. (Otok Krk), Zbornik 1;
— Malić, Zbornik 1;
— Vještice. (Otok Krk i kajkavci), Zbornik 1;
— Igre i plesovi. (Kvarneski otoci), Zbornik 1;
— Sitniji prilozi, Zbornik 9a (g. 1904);
— Koleda u južnih Slavena, Zbornik 22 (g. 1917);
— Koleda na otoku Krku i Lošinju, Vijenac 1890;
— Glagoljaši, osobito krčki, u prošlosti hrvatskoj, Smotra (Grlovivićeva) I. (g. 1887);
— Arkeologičko-istorične crtice s hrvatskih otoka. Vjesnik hrv. arkeol. društva VI (1884) 19;
— Dva samouka pisca na otoku Krku, Naša sloga g. 1884 br. 19-20;
— Uspomene, Naša sloga 1895 br. 27;
— Stari glagolski recepti, egzorcizmi i zapisi, Vjesnik Staroslavenske akademije u Krku za god. 1912;
— Otok Krk i glagolska književnost, Vjesnik. Staroslavenske akademije u Krku za g. 1913;
— Zur Entdeckung des »Glagolita Clozianus«. Archiv fur slav. Philologie XXXV (1912). 603.
— Školske vježbe s otoka Krka (1796). Grada za povijest književnosti hrvatske VII (1912),
— Pop Ivan Feretić, krčki istorik. Grada VII (1912).
— Moja primjedba o narodnosti stanovnika grada Krka, Ljetopis Jug. akademije XXX (1915) 44.
— Dr. Dinko Vitezić, uspomene i refleksije. Obzor 1905. br. 3.
— Iz Krka do Pule. Putne crtice. Pozor 1883 br. 289—293.
— Obiteljski zvuci, pjesme spjevao dr. A. Antončić, Krk 1907., (obznana). Savremenik 1908 str. 183.

Milčetić Ivan, Ivan Josip Vitezić, biskup krčki (nekrolog); Vijenac 1878. br. 22.
— Krčki knezovi i predaje o njima. Vijenac 1884. str. 320., 348., 369.
— F. Pavačić i njegove slike (uza sliku »Pučanin s otoka Capri«). Vijenac 1888, str. 382.
Mrakovčić V., Mlada misa, (Običaji u Punta na otoku Krku). Zbornik za narodni život i običaje 11b.
Rački dr. Franjo, Starohrvatski glagolski nadpis u crkvi sv. Lucije kod Baške na Krku. — Starine 7 (g. 1875).
Rački Fr., — Jagić V. — Črnčić I., Hrvatski pisani zakoni: vinodolski; poljički, vrbanski, a donekle svega krčkoga otoka i t. d. Zagreb 1830. (Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium 4).
Radić fra Ignacije, Antun Mahnić Naklada »Dobre štampe«, Slav. Požega 1940.
Skok dr. Petar, Problem romanstva i slavenstva na našim ostrvima: Krk Jadranska straža XVIII (1940) 141—2.
Strohal Rudolf, Glagolska notarska knjiga vrbničkoga notara Ivana Stašiča. Zagreb 1911.
Strohal Rudolf, Nešto o životu Vrbničana na otoku, Krku u prvoj polovini 17. vijeka. — Zbornik za narodni život 16a—16b.
Širola dr. Božidar, Pir u Dobrinju na Krku. Zbornik za nar život 29a.
Štefanić Vjekoslav, Iz prošlosti otoka Krka: Nepoznati Ivan Frankopan i otimanje o krčku biskupsku stolicu. Obzor 2., 3. i 5. IX. g. 1933.
— Ivan Kraljić i njegov glagoljski rječnik. Grada za povijest književnosti hrvatske. Knj. XV (1940), 151—181.
— Uskoci na Krku. Obzor 23. XI. 1932.
— Ivan Milčetić. Obzor 20., 21. IX. 1933.
— Dr. Ivan Črnčić. Obzor 5. I. 1937.
— Baščanska ploča. Obzor 17 VIII. 1934.
— Baška. Obzor g. 1933. br. 89.
— Nikola Brozić. Nastavni vjesnik knj. XLIX (g. 1940—41). 14—26.
Vitezić dr. Dinko. La questione sui confinl fra le comuni censuarie di Verbenico e Bescavalle. Trieste 1888. (Tu su odštampani mnogi dokumenti što se tiču vrbansko-draške pravde.)
Vjesnik Staroslavenske akademije u Krku za g. 1912 i 1913.
Waagen L, Beitrag zur Geologie der Insel Veglia u Verhandlungen k. k. geol. Reichanstalt, 1902.
Zec Nikola. Ženidba. (Dubašnica na otoku Krku). Zbornik za narodni život 29b.
Žic Franjo, Smokvica lopatica. (Aleksandrovo na Krku). Zbornik za nar. život 30a.
Žic Ivan, Vrbnik na otoku Krku. Narodni život i običaji. Zbornik za narodni život 4b, 5a, 5b, 6a, 6b, 7b, 15b.
Žic Ivan, Fraze i poslovice. (Vrbnik na Krku). Zbornik 20a, 20b.
Žic Ivan, Gojenje životinja. (Vrbnik na Krku). Zbornik 20a.

Sabrao: *V. Štefanić.*

KRČKA KRONIKA 1940

Bašćanska općina

Na Petrovo 1940 proslavila je Baška (Primorje) dvjestagođišnjicu svoje župne crkve, koju je pred 200 godina isti dan svečano posvetio u čast Presv. Trojici krčki biskup Petar Antun Cukeri (1739—1778). Na tu se proslavu Baška duhovno pripravila pučkim misijama. Radost Bašćana dijelila je čitava krčka biskupija, jer se isti dan na večer u Baški otvorio biskupski euharistijski kongres, koji se razvio sjutradan uz učešće jednoga nadbiskupa i dvojice biskupa i oko 5.000 naroda iz svih mjesta naše biskupije i iz Hrvatskoga Primorja. Po svojim predstavnicima uzvelićali su tu crkvenu i narodnu slavu također hrvatski ban Dr. Ivan Zubašic i hrvatsko narodno vodstvo i osobno naš narodni zastupnik Dr. Nikola Matanić.

Naslov (titul) župne crkve u Baški jest dakle presv. Trojstvo, dok joj je nebeskim zaštitnikom (patron) sv. Ivan Krstitelj, komu je posvećena stara župna crkva posred groblja na brijegu, gdje se dizala prvotna Baška.

Ravno mjesec dana kasnije mogli su Starobašćani slavili 90-godišnjicu posvećenja svoje župne crkve.

Benediktinska opatijska crkva sv. Lucije s tornjem u Jurandvoru izvana je već popravljena i uređena, a sada se uređuje ponutrica.

M. P.

Ove godine održani su u Baški dva puta općinski izbori, i to prvi u lipnju zajedno sa ostalim općinama, a drugi put 27. listopada. Prvi put je glasovalo 9% izbornika, pa su se izabrani opć. odbornici zbog slabog odaziva glasača zahvalili. Kod drugih izbora došle su do izražaja suprotnosti i svađe između Baške (Primorje) i okolnih sela, tako da su se konačno suzdržali od glasanja svi glasači iz samoga mjesta Baške (Primorja), a od sela glasovalo je 150 glasača. I tako su općinski izbori u Baški opet slabo uspjeli. Stoga se ponovno i snažno nadležnim vlastima kao i narodnoj inteligenciji nameće rješenje problema bašćanske općine, u kojoj već dugo vremena nema mira ni reda. Žalosno je gledati, kako se narodne snage gube u sitnim borbama, a narodna vlast gubi svoj autoritet. Ne bi li bilo dobro, da se sazove jedna anketa na kojoj bi sudjelovali predstavnici općine, sela, viših upravnih vlasti i narodne inteligencije, pa da se čuju sva mišljenja i proirade najbolje rješenje. U općinu treba vratiti povjerenje ili je treba cijepati.

— Baška, prije najposjećenije kupališnu mjesto na Hrvatskom Primorju poslije Crikvenice i Raba, ove je godine imala samo par stotina gosti, i to uglavnom naših državljana. Medu posjetnicima Baške bili su ove. godine: predsjednik kr. vlade dr. Cvetković, potpredsjednik vlade dr. Vl. Maček i ministar financija dr. J. Šutej. Njihovi su posjeti bili kratki.

— Iz bašćanske je općine ove godine pošlo na rad u Njemačku preko 100 ljudi. U Americi ih se već otprije nalazi oko 1000.

— Uslijed zime stradale su ove godine smokve i masline. Žito je urodilo osrednje, grožđe vrlo slabo, a povrće, osobito krumpir vrlo dobro. Pokrenuta je akcija za osnivanje tvornice konzerva (osobito rajčica) na zadružnoj bazi.

— U Draži Bašćanskoj započelo se gradnjom nove škole. Banovina Hrvatska je dosada dala 150.000 dinara. Gradi se nasred sela (u »Perinovoj mekoti«). Tako će se ostvariti davna želja, jer je stara škola odavna pretijesna i trošna.

Dobrinjska općina

Sv. Vid. Biskup Hijacint Ignacije Pelegrini (1789—1792), zadarski dominikanac, dao je prigodom opće vizitacije otoka Krka godine 1790. zatvoriti i napustiti mnoge poljske crkvice, koje su bile bez sredstava a na osami, te nijesu zapravo služile nikomu. Dakako da toga nije mogao učiniti bez izričite privole dužda kao patrona svih crkvi i nadarbina na otoku Krku. Tada se prestalo misiti i u crkvici sv. Vida u istoimenom selu kod Dobrinja. Bilo je to za župnika Ivana Lukarica (I768— 1792). Napuštena kapela brzo je izgubila vrata, prozore, krov i oltar te konačno postala stajom. Dobrim dijelom srušili su se i njezini zidovi. Bolje se sačuvao u ovo 150 godina zvonik nad ulazom u kapelu. Crkvica je prema odredbi njezina utemeljitelja i darivatelja Slavnoga ili Slavida Dragoslava od 1. siječnja 1100. (dan posvete kapele) po izumrću njegova roda pripala župnoj crkvi sv. Stjepana u Dobrinju, ali je prigodom zasnivanja gruntovnih knjiga bila pogrješno upisana na p. o. Soline. Sada se to ispravilo.

Obnovljena crkvica sv. Vida u Sv. Vidu Dobrinjskom

Agilni župnik Ivan Trinajstić (1898—1928), iza kako je obnovio i popravio sve crkve i kapele u svojoj prostranoj i raštrkanoj župi i sagradio nove na Šilu 1900., Gostincu 1905., Županjama 1910. i Sužanu 1927., odluči obnoviti i Dragoslavljevu zadužbinu, što je odgovaralo i općoj želji seljana. Mjeseca kolovoza 1925. njegov pok. brat Dr. Dinko Trinajstić piše iz Vrbnika Dr. Franu Buliću u Split kao konservatoru povjesnih i umjetničkih spomenika u Dalmaciji i predsjedniku »Bihaća«, društva za istraživanje domaće povijesti, da bi se zauzeo, e bi se crkvica sv. Vida s tornjem popravila, i to još one iste jubilarne godine hrvatskoga kraljevstva, a jedna spomen-ploča, koja. bi se u obnovljenu crkvicu uzidala, neka bi potomstvu kazivala, da je crkvica obnovljena g. 1925, na uspomenu tisućgodišnjice utemeljenja hrvatskoga kraljestva (925.). Mons Bulić dakako s veseljem pozdravlja tu namisao i obeća je svaku moralnu pomoć žaleći, što konservatorski ured za Dalmaciju nema materijalnih sredstava. Svjetuje, da se učini nacrt o popravcima i trebovnik te da se zamoli za novčanu pripomoć ministarstvo prosvjete, a seljani neka bi doprinijeli jedan dio troškova. Svetovidci su spremno obećali ručne i stolarske radnike te podvoz. Poslala se molba na ministarstvo. Počelo je živo dopisivanje između raznih oblasti i ureda, sastavio se na-

crt i trebovnik. Prvi nacrt s troškovnikom učinio je domaći zidar, drugi je sastavila građevinska direkcija u Dubrovniku (arhitekt Ivančić) sporazumno s konservatorskim uredom u Splitu (Dr. Ljubo Karaman), a treći i zadnji tehnički odjelak pri sreskom načelslvu na Sušaku (Ing. Ferdo Marki) sporazumno s konservatorskim uredom u Zagrebu (Prof. Đuro Szabo). Na lice mjesta dolaze konservatori Dr. Ljubo Karaman (1927.) iz Splita i prof. Đuro Szabo (1929.) iz Zagreba, onda Dr. Ivan Pilar (1931.) i Dr. Dragutin Kniewald (1933.) iz Zagreba. No sve je zapinjalo na nestašici novca. Tek g. 1934. primila se od ministarstva pravde pripomoć od 5.000 din., a isto toliko g. 1939, od banovine Hrvatske, dok su domoroci u Americi sabrali Din 4.855. Josip Jakominić i Ivan Pavačić ustupili su nešto svoga zemljišta, da se može oko crkvice i zvonika slobodno obilaziti. Tako se g. 1940. moglo pristupiti popravnim radovima po uputama Dr. Lj. Karaman, a pod nadzorom tehničkog odjelka sušačkoga, komu je stavljeno u dužnost, da besplatno izradi detaljne nacrte cijele građevine i pojedinih dijelova njezinih. Dosad su uz besplatan rad samih žitelja (osim zidarskih nadnica) izvedene sve radnje na vanjštini crkvice i zvonika, pa se sada ureduje ponutrica, jer seljani hoće, da se u crkvici u buduće misi, kako se inisilo kroz 690 godina. No već danas može se reći, da je marom njihovim i njihovih župnika Ivana Trinajstića i Pavla Šabalje spašen od propasti jedan važan hrvatski građevni spomenik, koji predstavlja karakterističan tip domaćega graditeljstva u srednjem vijeku. Evala im!

Njihov primjer neka potakne Milohćare i Kornićare, da obnove crkvicu sv. Krševana, dotično sv. Dunata.

U ovom kalendaru za god. 1939. pisao je o prošlosti kapele sv. Vida prof. Vjekoslav Štefanić iz Baščanske Drage, a o njezinu mirazu (doti) domorodac g. Ivan Jelenović.

Polje, župa (i općina) Dobrinj je tako prostrana i sela raštrkana, da je duhovna pastva bila uvijek naporna. Zato su već god. 1808. molila sela Sužan, Tribulje, Šugare i Čižići, da im se dade poseban i stalan kapelan-kurat sa sijelom u Sužanu. Stvar je zapela kod generalnoga providura dalmatinskoga u Zadru.

God. 1886. i 1892. molili su isto žitelji sela Polje. Istom 12. studenoga 1902. naredio je blagopok. biskup Dr. Antun Mahnić (1896—1920) dobrinjskornu kapelanu pok. Antunu Žicu, koji je excurrendo providao prazničnu kapelaniju Polje, da se u svojstvu izloženoga kapelana preseli i stalno nastani u Polju. Austrija nije te biskupove odredbe nikada priznala, ali jest po njezinu slomu Zagreb godine 1922.

No .Poljani se zaželješe župnika, izakako mu sagradiše slan, groblje g. 1904. i g. 1909. lijep toranj uz crkvu Porođenja M. B., koja je bila sagrađena 1879. i posvećena 24. listopada 1898. Pristankom vlade i svih zanimanih čimbenika bila je na Malu Gospu 1940. njihova želja ispunjena. Na god. njihove crkve 8. rujna pohitao je preuzv. biskup Dr. Josip Srebrnić glavom u Polje, da ih obraduje viješću, da je njihova lokalna kapelanija dignuta na samostalnu župu, neovisnu od župe matice u Dobrinju, a njihov izloženi kapelan Aleksandar Uravić imenovan njihovim prvim župnikom.

Nova župa obuhvaća sela Polje, Žestilac, Vetrnu i Šilo sa oko 1000 stanovnika. Pučku školu ima od g. 1885. Poštu u svojoj luci Šilu. Općinu u Dobrinju. Svagdanju parobrodarsku svezu na pruzi Vrbnik—Crikve- nica—Sušak.

Najveći Poljanin jest akademik Dr. Ivan Črnčić, natpop kaptola i gostinjca sv. Jeronima u Rimu (1831—1897), koji je zavrijedio spomen-ploču na rodnoj kući.

G a b o n j i n . Na 29.svibnja 1940. blagoslovio je dobrinjski župnik Pavao Šabalja temeljni kamen nove crkve presv. Srca Isusova u Gabonjinu. Od pamti-

vijeka služili su se Gabonjari kapelicom dobrinjskoga kaptola na brežuljku sv. Petra 255 metara nad morem, koje se spominje već god. 1379. Kako je ta drvena kapelica bila za seljane premalena, god. 1862. znatno su ju produžili i proširili. Već su onda pametniji predlagali; da se u selu gradi posve nova crkva. Ta je misao sazrela g. 1927. i počelo se graditi, ali ne u samom selu. nego van njega, na Stražici, da mogne služiti i Gabonjarima i Rasopašnjarirna. Krivnjom poduzetnika gradnja je stala na par metara visine. Ipak se uvidjelo, da kapetanska crkva na Stražici ne bi odstranila antagonizam medu Gabonjinom i Rasopasnom, koje si je međuto podiglo prostranu lijepu crkvu, pa su Gabonjari ljetos konačno odlučili graditi crkvu za sebe na seoskom trgu.

Crkva je visoka 8 ½ metara. Njezina lađa mjeri u dužinu 19.40 m, a u širinu 11.40 m. Prezbiterij pak ima 6 ½ m dužine i 7.50 m širine i visine. Prezbiteriju (kapeli) na sjever sagrađena je sakristija prostornosti 3.20 X 4 m^2. U crkvu će se smjestiti 3 oltara, od kojih jedan u čast Bl. Nikoli Taviliću.

Troškovnik predviđa 320.000 D. No ručne radnje i podvoz daju seljani badava, a zidare, građevni materijal i ostalo podmirit će Gabonjari »Amerikanci«.

M. P.

— U Šilu je g. 1939. osnovana B r o d a r s k a z a d r u g a , koja je učlanjena u Gospodarsku Slogu u Zagrebu. Ima preko 30 članova brodovlasnika, koji imadu brodove 3—4 vagona nosivosti. Cilj je zadruge da podržavaju primjerene cijene. Poslovođa je Josip Car. U zadrugu su učlanjeni i neki brodovlasnici iz Vrbnika i Punta.

P r o m e t s t r a n a c a iznosio je ovdje g. 1940.: 126 gosti sa 1011 noćišta, dakle nije u takvom opadanju kao u ostalim mjestima. Tomu je razlog blizina Crikvenice, odakle se prevoze stranci jedrilicama ovamo na izlet. Među posjetnicima je bio i dr. Krnjević i gda predsjednika Cvetkovića. Osim toga Šilo pruža gostima sve više udobnosti; građevna djelatnost raste, te ima već 7 lijepo uređenih gostionica. Turistički odbor uredio je cestu do vila, nasadio drveće i postavio sjedala.

— Ove godine je u srpnju otvoren u Šilu poštansko-telefonski ured, koji je bio jedva dočekan zbog domaćih i stranaca.

— G o s p o d a r s t v o dobrinjskog kraja nije mnogo izmijenjeno. Prošla teška zima poštedila je sve masline, koje daju srednje i velike plodove, dok su stradala ona stabla, koja imaju drobne plodove. Mogu se dakle preporučili za sadnju te otpornije vrste. — Otporna se pokazala i smokva zvana »čvicenica«. Neki su napravili za sušenje smokava posebne sušnice, što je vrlo praktično, da ne propada ubrana smokva. — Zadnje vrijeme se sve više sadi voćaka, osobito trešanja, smokava i maslina uvezenih iz Italije. — Ljetina bila je osrednja: pšenica je podbacila, ječam imao je nešto bolji prirod, a kukuruz i krumpir dobar. Grožđe je 70°/o uništio pepeo (oidium). Smokve se uslijed mnogih jesenskih kiša slabo osuše bez sušnica. Napravljene su tri sušnice. — Domaće koze zamjenjuju se sa sanskima. Isto lako obnavlja se ovca s pasminom Bazdok i Merimnos.

— U dobrinjskoj župi zanimljivo je pogledati, kako malo po malo opadaju porodi, a povećava se broj smrtnih slučajeva. Glavni je tomu razlog veliko iseljivanje, osobito muškaraca. Računa se, da samo u sjevernoj Americi ima oko 800 Dobrinjaca. Evo tabele poroda, smrti iženidba:

Godina	broj poroda	broj smrti	broj ženidba
1935	52	39	29
1936	60	32	19
1937	48	39	17
1938	45	57	17
1939	40	35	17

Osim običnih bolesti ističe se u Dobrinju naročito velik broj zubnih oboljenja, i to kod još mladih ljudi. Tako je vojna liječnička komisija proglasila stalno nesposobnima šestoricu obvezanika zbog manjkavosti zubiju. Od poznatijih ljudi umro je ove godine Ivan Kirinčić Sobotič. Bio je sudski vještak za gruntovne stvari, te je još pred 60 godina sudjelovao kod izmjere zemljišta prilikom osnivanja katastra.

— Ove godine je reorganizirana u Dobrinju čitaonica u hrvatskom duhu, a osnovane su dvije nove: u Polju i Šilu.

Za posljednjih izbora izabrana je općinska uprava H. S. S., kojoj je na čelu Anton Justinić iz Polja.

J. K.

Dubašnjanska općina

— U Malinskoj nije ove godine bilo krupnijih novosti. Obavljeni su općinski izbori u lipnju kao i drugdje s pobjedom H. S. S. Proslavljen je rođendan predsjednika dra. Mačka, održano je par političkih skupština H. S. S., drugih skupova nije bilo.

— Sezona je ove godine podbacila, i to za nekih 60% po broju posjetilaca i noćivanja, a financijski efekat bio je još gori. Svega je bilo nešto više od 1000 gostiju sa nešto preko 14 000 noćivanja, dok je g. 1939. bilo 35.000 noćivanja, a g. 1937. čak 65.000 noćivanja.

— Ove je godine završen vodovod Ponikve—Malinska kao prva etapa izgradnje vodovoda Malinska—Krk—Aleksandrovo. Finansirala ga je Banska Vlast banovine Hrvatske.

— Ljetina je podbacila, tek kukuruz i krumpir su dobro urodili, a i maslina pokazuje bolji prinos. Treba pojačati gospodarski kapacitet naših sela, a tu ima polje rada Gospodarska Sloga, koja ima i ovdje svoju organizaciju. Tako na pr. Malinska izvozi godišnje sigurno 400 do 500 vagona gorivog drveta u Italiju (sa cijelog otoka izvozi se preko 700 vagona godišnje), a sve preko trgovaca. Jedna kupovno-prodajna zadruga osigurala bi samim producentima nekoliko stotina hiljada dinara više prihoda i isto toliko rezerve za unapređenje i racionalizaciju privrede u našem kraju.

V. V.

Krčka općina

— Vršani su pod vodstvom župnika Mirka Markotiča dostojno proslavili stogodišnjicu svoje župe sagradivši u središtu sela Vrh rnilovidnu crkvicu u čast Majci Božjoj Lurdskoj, na poticaj i osobitom požrtvovnošću Stjepana Žužića pok. Ivana. Kapelica je duga 6 metara, široka 4 m i isto toliko visoka. Pokrivena je opekama, a popodena brušenim cementnim pločicama u bojama. Sa svake strane ima dva gotska prozora. Malena apsida iza oltara služi za sakristiju. Na oltaru od tesana kamena stoji drveni lik Majke Božje Lurdske visok 120 cm. Nad pročeljem diže se maleni rimski zvoničić za jedno zvonce. Oko kapele ima ograđeni prostor za ophode. Crkvicu je 28. travnja 1940. svečano blagoslovio kaptolski dekan Jakov Maračić. Kip M. B. i oltarni leseni križ jesu djelo rezbara Hrovata iz Domžala.

— Braća Mihovil i Boris Titov, ruski slikari u Zagrebu, restaurirali su u stolnoj crkvi sliku oltara Božjega Groba, sliku oltara sv. Nikole biskupa, u sakristiji sliku Bezgrješne, što je prije stajala na oltaru kapele Bezgrješnoga Začeća, poslije zvanom sv. Vida, a danas sv. Barbare, sliku sv. apostola Petra i sliku sv. Pavla apostola.

Isti su obnovili nekolike starinske slike i u biskupskom dvoru.

— Početkom školske godine 1940/1941. otvorilo se u samostanu sv. Franje u Krku malo sjemenište krčke biskupije sa 16 pitomaca, koji polaze banovinsku realnu gimnaziju. Nadzire ih kapelan Franjo Duda po uputama kaptolskoga dekana Jakova Maračića.

M. P.

Omišaljska općina

— Već god. 1925. počeli su Omišljani na zaradi u New-Yorku skupljati između sebe milodare za podignuće nove crkvice u omišaljskoj luci u čast sv. Nikoli biskupu, zaštitniku pomoraca. Istom poslije petnaest godina pristupilo se poslu, te je na 20. svibnja 1940. mjesni župnik-dekan Grga Fugošić mogao blagosloviti kamen temeljac. Kapela (bez apside široke 287 cm i duboke 205 cm) mjeri u dužinu 8 m i u širinu 5.91 m. Građena je sva od tesana kamena. Na pročelju nosi okrugli prozorčič (rozeton) od 90 cm promjera, nad kojim se vidi u bijelom kamenu lijepo urezan brod s razapetim jedrima, djelo sušačkoga kipara Vinka Matkovića. Ista ploča nosi natpis: »U čast sv. Nikole podigoše mornari Omišlja«, dok je godina 1940. utisnuta u cementni pločnik pri ulazu u crkvicu. Ima jedan kameni oltar ispod luka apside.

Uz kapelu prema jugu prislonila se sakristija duga 385 cm i široka 125 cm i nad njom zvonik visok 10 m s jednim zvoncem. Sve zajedno zatvara zidana ograda.

— U župnoj crkvi u Omišlju dao je zauzetni župnik Fugošić potporom ministarstva pravde popraviti po prof. Stanislavi Dekleva iz Zagreba starinsku sliku na drvu sv. Ivana apost. i evanđ. u lijevoj pobočnoj apsidi iz XIII. vijeka te 4 evanđelista na drvenoj pali velikog oltara iz 15. stoljeća. Ova je pala bila restaurirana god. 1758., potom uoči svjetskoga rata. Za potpuni popravak trebalo bi još oko 15.000 dinara.

— Omišljanin Dr. Nikola Žuvić, sveučilišni profesor na bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, priredio je po naredbi hrv. katol. Episkopata i štampao »Čitanje i Evanđelja na nedjelje i blagdane u crkvenoj godini« za upotrebu u javnoj službi Božjoj u svim hrvatskim krajevima. Od 28. lipnja 1940. u svim crkvama i kapelama krčke biskupije smije se javno upotrebljavati samo taj Žuvićev lekcijonar, isključivši svaki drugi.

M. P.

BRAĆA

DUJMOVIĆ

(Omišalj)

*

TRGOVINA RIBOM

*

SUŠAK-ZAGREB

Puntarska općina

— Skoro smo već počeli vjerovati, da će se obistinili ona uzrečica, koju pripisuju pokojnom popu Osipu Pavliću (Mrakovčiću), da će Aleksandrovčani pojist, ča su Puntari pripravili, Ali kanda vidimo u zadaje vrijeme, da stvari kreću na bolje: zanimanje je za krčenje Kotromanje i Nerizice već dostavljeno i Banskoj Vlasti, mladi bi kavali, samo da je gdje. Treba im pomoći. No što će najviše biti za unapređenje puntarskoga gospodarstva, to je gradnja velike uljare. Uz pomoć banovine Hrvatske, puntarske općine i pučanstva, koje je obećalo težačke nadnice, uljara se već gradi u Kanajtu. Namijenjena je tiještenju maslina, rafiniranju ulja i drugom iskorištavanju maslina.

— Iako je to malena stvar, ali je utješna, da su se Puntari složilt da rašire i produže sami klanac va Gomrlini iako su politički radi »velike politike« međusobno omraženi tako, da su već u ovoj godini birali tri puta novog općinskog glavara. Ljetina je bila slaba, potreba je mnoge otjerala i u Njemačku; teška srca idu, ali s nadom da će se vratiti u boljim prilikama. Narodni zastupnik Franjo Borić održao je sastanak, na kojem je ljudima naglasio, da se u ovim ratnim danima drže svoje zemlje, koja je dobra s dobrim.

— Nabavljeno je zemljište Pod Topolom, na kojem će se gradili nova pučka škola. *M. R.*

— Kornić kao i Vrh proslavio je ljetos 100-godiš. osnutka svoje. župe. Dekretom naime dvorske kancelarije u Beču dne 30. lipnja 1840. bila je stara župa Ponikve razdijeljena u dvije samostalne dušobrižne postaje, od kojih se istočna po najvećem selu prozvala Kornićem, a zapadna s istoga razloga Vrhom. Time se nakon 269 godina proveo dekret biskupa Petra Bemba (1564—1589) od 14. lipnja 1571., kojim su u Ponikvama, Brajdama (Vrhu) i Glavotoku s Kambonom (Linardićima) bili sistemizovani posebni duhovni pastiri. Do g. 1840 njihov zajednički t. j. ponikvarski kurat redovito je stanovao u Krku, odakle je ekskurirao naizmjence jedne nedjelje u crkvu sv. Anastazije na Kimpu, a kad je ovoj pod francuskom vladavinom (1805.—1813.) pao krov, u crkvicu sv. Mihovila Arh. u selu Kosići, druge pak nedjelje u crkvicu sv. Jakova Aposl. i sv, Silvestra Pape u Ponikve, a od g.1792. u novu istoimenu kapelu u Korniću. Zadnji kurat ponikvarski i prvi kurat korničarski bio je pop Bartul Mrakovčič. Kornićani su potom g. 1865. sazidali u selu novu župnu crkvu, koju je na Jakovljevo 1866. u čast sv. Jakova apost. posvetio biskup Ivan Josip. Vitezić (1854—1877). U spomen stogodišnjice samostalnosti svoje župte odlučiii su Korničan uz župnu crkvu sagraditi zvonik čim se srede prilike.

M. P.

Vrbanska općina

Na 25. veljače 1940. blagoslovio je vrbnički župnik-dekan Ivan Grškovič temeljni kamen nove župne crkve sv. Jeronima u Risiki, a na Jerolimlju o. g. već gotovu crkvu svečano je blagoslovio biskup Dr. Josip Srebrnić. To je već treća dušobrižna crkva za skupinu sela i zaselaka: Paprata, Glavica, Rupa, Čofrova, Na Vrški, Grmov, Kol Crikve, Gornje selo, Doljnje selo, Mavra i Sv. Marak, koja zajedno od god. 1904. tvore izloženu kapelaniju, a od god. 1933, samostalnu župu Risiku. Prvoj se vide samo tragovi u Gornjem selu, druga je bila sagrađena i posvećena god. 1861. a porušena god. 1940., da ustupi mjesto ovoj novoj posvećenoj crkvi. (Vidi fotografiju.)

Na otoku Krku je to sada jedina crkva U čast sv. Jeronimu, svećeniku, ispovjedniku i naučitelju sv. Crkve, jer su istoimene kapele u Krku na ulici koja

vodi s velikoga trga prema samostanu benediktinki, i u Malom Kraju (sjeveroistočno od Stare Baške) već odavna propale. I drevni oltari sv. Jeronima u kapelama sv. Ivana Krst. i sv. Agate u Omišlju propali su zajedno s kapelama kao i žrtvenik sv. Jeronima i sv. Sebastijana u župnoj crkvi u Dobrinju.

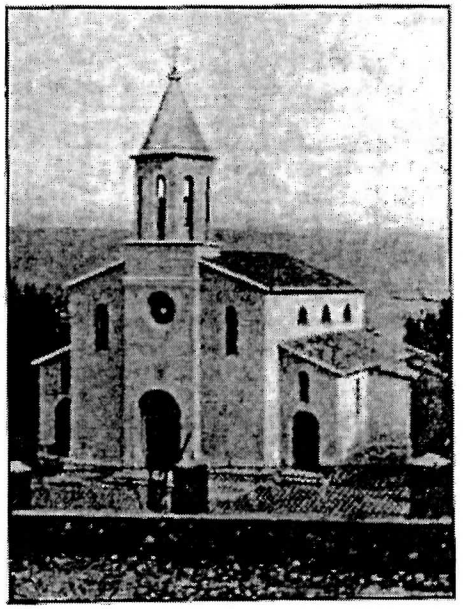

Nova crkva sv. Jeronima u Risiki

Na području risičke župe leže u ruševinama crkvica sv. Marka, koja je dala ime pristaništu, i crkvica sv. Mihovila Arhanđela blizu sela Glavice (Kod Lončari) u predjelu zvanom Smihovili.

Nova trobrodna crkva duga je iznutra 22 m, široka 12 m, visoka 8 m. Ima 3 oltara, u 3 apside i pjevalište. Nad pročeljem diže se zvonik 15 metara visoko s 2 zvona. Nad glavnim ulazom ima kamena ploča s natpisom »Krist Kralj neka vlada — 1940.«.

Na njezino zidanje utrošeno je oko 130.000 dinara, premda su župljani sami dali svu radnu snagu i podvoz. Čast njima i njihovu poduzetnomu dušobrižniku Petru Žicu! Banovina Hrvatska pomogla je darom od 20 000 dinara, a ministarstvo sa 7.500 dinara. Znatna svota još ostaje na dugu.

Risika je staro naselje na putu iz Vrbnika u Dobrinj. Spominje se već god. 1284. Risičane je imao od vajkada na duhovnoj brizi ladanjski kaptol u Vrbniku, čiji članovi su sve do konca 1904. na nedjelje i blagdane onamo dolazili, da služe sv. mišu i drže kršćanski nauk. U Vrbniku su se Risičani krštavali i ukapali, dok nijesu dobili godine 1902. vlastitu krstionicu i godine 1909. sagradili svoje groblje. Župni stan kod župne crkve sagradiše godine 1904. Pučku školu dobiše godine 1894. Općinu i poštu imaju u Vrbniku, dnevnu parobrodarsku vezu na pruzi Vrbnik—Sušak. Stanovnika 916.

Na Mlado Ljeto g. 1905. došao je k njima prvi izloženi kapelan Josip Brusić iz Vrbnika, koji je .umro dne 17. IX. 1906. Njegov nasljednik Andrija Juranić iz Dubašnice (od 1. VII. 1906. do smrti dne 22.VI.1939.) postao je godine 1933. prvi župnik novoustrojene župe otcijepljene od vrbničke matice. Sada onom župom upravlja Petar Žic iz Punta (Aleksandrovo).

M. P.

— Ivan Žic, vrijedan starina, učitelj u penziji, umro je ovdje dne 20. travnja 1940. Bio je poznat kao pisac o narodnom životu i običajima Posljednjih godina pomagao je uređivati knjižnicu obitelji Vitezić, vodio je Gospodarsko društvo i Posujilnicu i živio je vrlo pobožno. U mlađim danima sudjelovao je u narodnoj borbi, bavio se pučkom glumom, te je i sam sastavio par pučkih komada. Vidi o njem i ovdje u kalendaru str. 84.

— *Ljetina* bila je ove godine slaba ali *grožđa,* toga najvažnijeg našeg poljoprivrednog proizvoda, bilo je po količini ispod prosječnosti, ali po kakvoći — vrlo dobro. Prodaja vina je ove godine vrlo dobra, dapače izvanredna. Vinogradarska zadruga prodala je već sve vino i to: crno po 7.25 Din., a bijelo po 7.75 Din., na veliko, što predstavlja i s obzirom na postojeću skupoću, vrlo dobru cijenu.

— *Ribarstvo* je bilo dosta slabo. Ribarske sprave su stare i nedostatne. Nabava novih mreža je našim ljudima danas nemoguća, bez pomoći javnih faktora. Potrebno bi bilo da i našim ribarima dade Banska Vlast jednu ribarsku motornu lađu sa mrežom, kao što je to učinila i drugim zadrugama. Mi se svakako tome nadamo.

— *Vrbničko polje,* osigurano je od poplave. U tu svrhu kopa se blizu Risike tunel, kojim će voda iz Vrbničkog polja otjecati u more. Već je iskopano oko 450 m tunela, a cijeli tunel će biti dugačak oko 900 metara, bez uvodnih jaraka. Sav ovaj rad se izvodi troškom Banske Vlasti banovine Hrvatske. Nedavno je Banska Vlast odobrila u tu svrhu novi kredit od 176.000 din.

— U *Vrbniku* je popravljena glava rive (gata) betonskim potpornjem, ali još nije dovršena.

— *U Sv. Marku,* pristaništu za Risku popravlja se riva, koja je skoro sasvim razrušena uslijed orkanske bure, prošle zime. Posao lijepo napreduje. Troškovnik iznosi 296.000 Din. Ali bi trebalo iskopati i luku, jer je već sva zasuta pijeskom i muljem, tako da brodovi za vrijeme štige (osjeka za nevremena) ostaju na suhom i mogu se dogoditi velike štete.

— Osjeća se prijeka potreba da se u Vrbniku sagradi nova školska zgrada, jer postojeća je veoma stara, nehigijenska i vrlo tijesna. Prostorije su upravo nemoguće. Ovo je najhitnija školska potreba na otoku.

— *U Garici* je dovršena nova školska zgrada i ove školske godine započela je u njoj obuka. Jedino učiteljski stan, koji će biti u istoj zgradi, nije još uređen, što treba da se čim prije učini. Sva materijalna sredstva dala je Banska Vlast banovine Hrvatske.

— Do sada nije manjkalo, u glavnom, živežnih namirnica, osim na prekide pojedinih artikala. Postoji Gospodarska zadruga, stara već 30 godina. Radi dobro. Ako bi moralo doći do aprovizacionog načina prehrane, trebalo bi to učiniti putem zadruga.

N. S.

Baš vi možete dobiti najveću premiju
od 2,000.000· dinara
Zato kupujte srečke kod najsretnije glavne kolekture
Hinko Karlić - Zagreb.
Preradovićeva ulica 12.

IZ DRUŠTVA KRČKIH HRVATA U ZAGREBU

Društveni život. Posliie prošlogodišnje glavne skupštine (12.XI.1939.) opće prilike nisu se popravile, nego pogoršale. Stoga se i glavna skupština, koja bi se imala održati u jeseni 1940., morala odgoditi na neizvjesno vrijeme. U odboru je nastala samo jedna promjena i to, da je odbor, na mjesto tajnika Nik. Bonifačića, koji se zahvalio, izabrao Ladislava Karabaića.

Društveni se život pojačao jednom mesopusnom zabavom, na kojoj se našao velik broj otočana koji žive u Zagrebu,

Sa mesopusne zabave DKH u Zagrebu

Kroz ovu godinu odbor je vodio redovan druš.tveni život na sjednicama, društvenim sastancima i pojedinačno. Održalo se 10 odborskih sjednica, a 9 slobodnih društvenih sastanaka s večerom, na kojima su se raspravljala pitanja društva ili pitanja i vijesti sa otoka.

Društveni život i interes za društvo polako su napredovali, pa se podigao i broj članova. Društveni je život normaliziran nakon što se napustio prijedlog za fuziju s Društvom Primoraca pa su se uzele u najam njihove društvene prostorije (Zrinjski trg 10), gdje se drže svi društveni sastanci i gdje mogu naši članovi da se služe i čitaonicom. Isto tako sredilo se i pitanje evidencije članstva i članarine uvođenjem članskih iskaznica i markica za članarinu. Tako se je i blagajničko stanje društva stabiliziralo.

pa je ta priredba imala velik moralni i materijalni uspjeh. Oživljavanju društvenog života i ličnom dodiru služili su i društveni sastanci s večerama, na kojima je bilo i nekoliko ozbiljnih referata. Na jednom je doc. dr. D. Sučić govorio o vrlo zanimljivom pitanju: o pojavi češćeg umnog oboljenja na otoku Krku; na jednom je g. I. Jelenović govorio o krčkim dijalektima; a na jednom je ing. I. Štalcer prikazao kako se može industrijski iskoristiti biljka »barnestra«, koja kao divlja raste po Krku, i to osobito za platno. — Na jednom sastanku Društva Primoraca davan je film o otoku Krku, kojom zgodom je

g. Jelenović govorio o otoku Krku; a kako je tada bilo po novinstvu govora o tobožnjem oštećenju baščanske ploče, naš je predsjednik tom zgodom govorio o ploči i demantirao tvrdnje, da je oštećena: ona je sada u boljem stanju, jer je očvrsnula.

Društvo je sarađivalo i dopisivalo s pojedincima i ustanovama, osobito na Krku, nastojeći da dobije kontakta i pomoći za svoj rad, premda nije uvijek naišlo na razumijevanje (pojedincima čast!). Društvo je ili kao takvo ili pojedini njegovi odbornici i članovi interveniralo često za otočka pitanja ili za pojedince s otoka, a u tim čestim i manjim poslovima svakako je pozitivan rad na promicanju interesa otočana i na duhovnom zbližavanju i upoznavanju. Žalimo, što nismo mogli držati dodira s našima u Americi, koji nam nisu poslali obračun ni za lanjski kalendar.

Većih planova nismo, zbog pogoršanih prilika, poduzimali, iako smo imali štošta U vidu: akciju za čuvanje starih spomenika, izdavanje ilustracija u reklamne svrhe, koordiniranje posla s našim »amerikancima« i sl.

Jedini naš veći posao bio je izdavanje Krčkog kalendara, koji je naišao na lijep odaziv medu našim otočanima. Kalendar traži od nas žrtava, jer ga dajemo ispod cijene, samo da može ući u svaku seljačku kuću na otoku. Tako nas je lanjski kalendar koštao 9 D po komadu, a prodavali smo ga na otoku po 5 D. Manjak smo pokrili oglasima. Ove godine je štamparski rad poskupio, i nas će Kalendar za 1941. koštati preko 11 D po komadu. Stoga je potrebno da nas svaki otočanin, bio ili ne bio član društva, pomogne u radu za otok. Ako tkogod prigovara sadržaju kalendara, neka znade, da nije kalendar baš onakav kakva smo ga mi željeli, nego onakav kakvoga smo mogli dati u ovom času. Ako nije dovoljno aktuelan. krivi su svi oni, koji mu nisu poslali pa ni na izričite molbe, aktuelnije gradivo.

Molimo saradnike, kojih članci nisu mogli uči u ovo godište, da uzmu do znanja, da nije više bilo mjesta. Bit će druge godine.

— † *Sime Frgačić,* trgovac iz Drage Baščanske, svijestan naš član, umro je ove godine. Pokoj muvječni!

Javni rad članova. Hrv. Narodno kazalište u Zagrebu prihvatilo je na prikazivanje dramu člana *Mika Bonifačića Rožina* iz Punta pod naslovom »Krsnik«. Drama prikazuje narodni život na Krku, a davat će se u zagrebačkom kazalištu ove zime oko Božića 1940. To je već druga Bonifačićeva drama, što je daje zagrebačko kazalište. Prva. »U vrtlogu« davala se g. 1937.

— Matica Hrvatska izdala je ove godine knjigu »Paul Valery« našega člana dra *Antuna Bonifačića.* Tu je prikazan život i rad velikoga francuskog književnika P. Valeryja. Knjigu je kritika vrlo povoljno ocijenila. To je već četvrta knjiga A. Bonifačića, što je izdaje Matica. Prva je »Pjesme«, druga roman »Krv majke zemlje«, a treća roman »Mladice«.

— *Vjekoslav Štefanić,* predsjednik našega društva, izdao je ove godine ponovno nekoliko naučnih radova, i to u sarajevskim Vrelima i prinosima (»Prilog za sudbinu Alvarezove lat. gramatike medu Hrvatima« i »Mali Ledesmin katekizam od g. 1578.«), u Akademijinoj Građi za povijest hrv. književnosti (»Ivan Kraljić i njegov glagoljski rječnik«) i u Nastavnom vjesniku (»Nikola Brozić«).

— *Dr. Dinko Sučić,* docent na medicinskom fakultetu, izdao je više naučnih radova u njemačkim stručnim listovima.

— *Antun Kirinčić,* akad. slikar, izložio je u Umjetničkom paviljonu nekoliko slika u Izložbi hrv. umjetnika.

— *Nikola Žic,* profesor koji je već prije izdao knjigu »Istra« u izdanju HRID-a postao je urednik »Mora«, glasila Jadranske straže u Zagrebu.

Veletrgovina svih vrsti dalmatinskih vina i rakije, prošeka, dingača, rizlinga, kao i Svetojanskih hrvatskih vina.

*

Tekući račun kod poštanske šted. Sušak br. 48.120

*

Vlastita motorna jedrenjača za prevoz vina.

*

Podružnica: **Celje**, Razlagova ulica 8.

Gevaert FOTOAMATERII

Snimajte samo sa prvorazrednim filmom
EXPRESS SUPERCHROM 28°
a Vaše kopije dajte izraditi na
RIDAX papiru (rosa, bijeli, chamois)
Vaša povećanja dolaze do izražaja ako ih povećate na
Orthobrom papiru!
Glavno zastupstvo za Jugoslaviju:
B. DITŠ, ZAGREB, GAJEVA 7

Šivaći stroj »LADA«

najmodernije izvedbe i prekrasne vanjske opreme, prvorazredni češki proizvod

s poklopcem, 1 ladica . . . Din 2.500·—
kabinet, 2 ladice . . . . Din 2.600·—
kabinet, 3 ladice . . . . Din 2.800·—
krojački i brzošivaći . . . Din 3.750·—

dobavlja:

»Slaviamotor«

Jaromir Parik. — ZAGREB — Radišina ul. 2.

Telefon: 31-93

Tražite prospekte i cjenike.

Motorni kotači DKW i NSU

Dvokolice svjetskih maraka ~ Šivaći strojevi ~ Radio aparati

A. Urolć, Zagreb Ugao Petrinjske ulice Amruševa 4 ~ Telefon 88-22

Tražimo sposobnog zastupnika za otok Krk

INTERCONTINENTALE & CARO I JELINEK

Jugoslavensko transportno d. d.

ZAGREB, ILICA 31

Poštanski pretinac 132 — Telefon 22-751 serija

Telegram: „Intercaro"

Filijale: Beograd, Ljubljana, Maribor, Novisad, Subotica i Sušak

Krijumčarski duhan je

nefermentisan i nedozrio duhan; nije samo neukusan, nego je i škodljiv po zdravlje.

Nedozrio duhan pri pušenju grebe u grlu i miriši na zeleno.

Svi krijumčari zamataju duhan u prljave i nečiste krpe i papir i odmah ga, poslije berbe i površnog sušenja, sakrivaju i zavlače u rupe i prostorije gdje nema dovoljno zraka.

Nemajući uslova za pravilnu fermentaciju, ovako zamotani i sakriveni duhan se obično pokvari i on može biti vrlo opasan po zdravlje.

Vrlo su česti slučajevi, da se od pušenja ovakvog duhana izazovu opasne zaraze.

ORLIĆ I ŽIC, Aleksandrovo

Tvornica tjestenine, najstarija na Hrvatskom Primorju, proizvađa sve moguće vrsti tjestenine, a snabdjevena je najmodernijim strojevima za proizvodnju i sušenje naravskim i umjetnim načinom, pa je po kvaliteti ravna talijanskoj.

Uljarna, providena svim najmodernijim strojevima za meljenje maslina i tiskanje hidrauličnim presama. Čišćenje ulja obavlja se odmah sa najmodernijom centrifugom, pa se time postizava najukusnije maslinovo ulje. Kapacitet je naše uljarne 100 kvintala maslina u 24 sata, pa je time udovoljeno potrebama ne samo Aleksandrova već i čitavog otoka Krka.

Tvornica leda

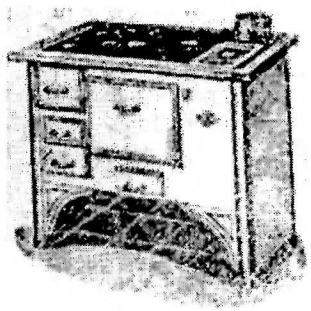

Najveća i najmodernija željeznarija

Mervar i Hodniković

Zagreb, Petrinjska ul. 3

Veliki izbor sveukupne željeznarske robe

Jeftine cijene! — Solidna posluga!

VOĆARSKO-SMOKVARSKA ZADRUGA S. O. J.

ALEKSANDROVO — OTOK KRK

Osnovana je g. 1936. Cilj joj je, da uzgojem voćarstva, a poglavito smokvarstva, unaprijedi ekonomsko stanje svojih članova. Zadruga se bavi i prodajom vlastitih proizvoda svojih članova, a glavnu pažnju posvećuje prodaji smokava koje su odlične kvalitete. Stoga se već kod branja pazi, da smokve bude zdrava, zatim da se higijenski osuši i sterilizira, te pakuje u celofan po 1/4 i 1/2 kg. Tada se prodaje mušterijama kao stolno voće. Dosadašnjim radom postigli smo zavidan uspjeh. Preporučamo i vama, da se okoristite našim proizvodima i kupujte našu robu. Za solidnost robe i podvorbe jamči

UPRAVA

SADRŽAJ

Strana

Što treba znati o godini 1941 ... 8
Svetkovine i sajmovi na Krku ... 16
Iz nauka Antuna Radića ... 17
Štefanić V., Narodne pjesme s otoka Krka ... 20
M. Polonijo, Još jedna »grčka« crkvica na Krku ... 26
Puntar, Krajkinja na posujilnici ... 27
Barbalić R., Pomorska privreda otoka Krka ... 28
Sin Sopčev, Sopele ... 33
Dorčić dr. V. Baščanske kuntrade ... 35
Valković J., Gdje vlada koji grijeh ... 39
Štefanić V., O glagoljašu Ivanu Kraljiću ... 41
Premuda V., Sličica iz školstva ... 45
Žić-Klačić I., More nas zove ... 47
Žić-Klačić I., Bodulke ... 47
V. J., Prišepice i fandonije ... 48
Žic Kancelarić I., Počeci Punta ... 50
Bonifačić A., Što nam prigovaraju ... 51
Dorčić dr. V., Jedan naš skromni radnik ... 53.
Radić fr. I., Dr. Antun Mahnić ... 56
Bunetar I., Pismo prijatelju ... 59
V. Š., Turizam na Krku ... 62
V. Š., Ivan Matetić-Ronjgov ... 64
Gršković I, Školstvo i prosvjeta u Vrbniku ... 65
Kirinčić J, Sumporanje i sušenje smokava ... 99
Rožin M., Marijica ... 103
Polonijo M., Gdje je Krčane žuljalo pred 138 god ... 107
Žic V., O svinjskoj kugi i svinjskom vrbancu ... 113
Žic N., Davna prošlost našeg otoka ... 114
V. Š., Ivan Milčetić ... 117
Uredba o čuvanju starina ... 118
Štefanić V., Što pišu knjige o otoku Krku ... 119
Krčka kronika ... 122
Iz društva krčkih Hrvata u Zagrebu ... 131

PRVA HRVATSKA ŠTEDIONICA

ZAGREB, ILICA BROJ 5

OSNOVANA GODINE 1846 U ZAGREBU

DIONIČKA GLAVNICA DIN 95,000.000·—

BRZOJAVNI NASLOV: **»PRAŠTEDIONA«**

PODRUŽNICE

Bačka Palanka, Banjaluka, Beograd, Bjelovar, Slav. Brod, Celje, Crikvenica, Čakovec, Delnice, Djakovo, Dubrovnik, Karlovac, Kraljevica, Križevci, Ljubljana, Maribor, Mitrovica, Nova Gradiška, Novi Sad, Osijek, Petrovgrad, Slav. Požega, Rab, Sarajevo, Senj, Sisak, Skoplje, Split, Subotica, Sušak, Tuzla, Varaždin, Vinkovci, Virovitica, Vukovar, Zagreb, Mihanovićeva ulica, Zemun

Obavlja sve bankovne i mjenjačne poslove

Imade veze u inostranstvu

JADRANSKA PLOVIDBA
D. D. SUŠAK

Brza parobrodarska služba iz Sušaka za Dalmaciju i obratno

Turističke pruge za Dalmaciju, kao i za Albaniju i Grčku, uz umjerene paušalne cijene

Dnevna veza za sva mjesta u lokalnom saobraćaju na domaćoj obali

Dobra kuhinja — Prvorazredna posluga

Prospekte i upute daje:

Ravnateljstvo u Sušaku, sve agencije društva, nadalje uredi Putnika i društva Wagons-Lits/Cook

ULJE SHELL

za sve brodske strojeve
na paru i brodske motore!

★

SHELLOVA TEHNIČKA SLUŽBA

uputit će Vas besplatno o
ispravnom podmazivanju

★

JUGOSLAVENSKO SHELL D. D.